

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta

Studijní obor: Regionální rozvoj a správa

SEKTOROVÁ SPECIALIZACE ÚZEMNÍCH JEDNOTEK ČR V OBDOBÍ EKONOMICKÉ TRANSFORMACE

The Sectoral Specialization of Czech Regions during the Period of Economic Transformation

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petr TONEV, Ph.D.

Autor:

Bc. David BARBOŘÍK

Brno, 2019

MASARYKOVA UNIVERZITA
Ekonomicko-správní fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Akademický rok: 2018/2019

Student:	Bc. David Barbořik
Obor:	Regionální rozvoj a správa
Název práce:	Sektorová specializace územních jednotek ČR v období ekonomické transformace
Název práce anglicky:	The Sectoral Specialization of Czech Regions during the Period of Economic Transformation
Cíl práce, postup a použité metody:	<p>Problémová oblast: Česká republika, sektorová specializace, transformace ekonomiky</p> <p>Cíl práce: Cílem práce je na základě údajů ze SLDB analyzovat a zhodnotit změny v sektorové specializaci regionů ČR v období transformace (1991-2011). Součástí výstupu by měl být i návrh typologie územních jednotek.</p> <p>Postup práce a použité metody: Práce vychází z teoretických základů obecně akceptovaných závěrů ve zkoumané oblasti, na jejich základě se hodnotí reálný stav věcí. Veškerá poznání jsou podložena literárními prameny a jsou vhodně doplněna vlastními komentáři, návrhy a doporučeními.</p> <p>Při zpracování práce budou využity metody analýzy a syntézy jakožto základní metody tvorby odborných prací. Metodu historickou a deskriptivní lze užít pro popis dosavadních poznatků ve zpracovávané oblasti, při práci s literaturou metody komparace a analogie.</p>
Rozsah grafických prací:	Podle pokynů vedoucího práce
Rozsah práce bez příloh:	60 – 80 stran

Literatura:**Literatura:**

- BRADA, J. C., CLAVEL, J. D., WIENERT, H. *Průmysl v České republice a Slovenské republice*. Praha: Český institut aplikované ekonomie, 1994. 163 s.
- ČSÚ. *Ekonomická aktivita obyvatelstva*. Praha : Český statistický úřad, 2004. 28, [72] s.
- GOSCHIN, Z., a kol. Regional Specialization and Geographic Concentration of industries in Romania. In *Development Cooperation and Competitiveness : 4th International Conference of ASECU*. Bucharest : [s.n.], 2008. Dostupné z WWW: <http://www.asecu.gr/files/RomaniaProceedings/27.pdf>.
- JONÁŠ, J. *Ekonomická transformace v České republice: makroekonomický vývoj a hospodářská politika*. Praha : Management Press, 1997. 207 s.
- KOPAČKA, L. Změny v geografickém rozmístění československého průmyslu. *Sborník ČGS*. 1992, roč. 99, č.3, s.152-171.
- PETRAKOS, G., KRIEGER-BODEN, C., MORGENROTH, E.L.W. *The impact of European integration on regional structural change and cohesion*. London : Routledge, 2008. xviii, 311 s.
- SPĚVÁČEK, V. a kol. *Transformace české ekonomiky : politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha : Linde, 2002. 525 s.
- ŠIMANOVÁ, J., TREŠL, F. Vývoj průmyslové koncentrace a specializace v regionech NUTS3 České republiky v kontextu dynamizace regionální komparativní výhody. *E a M: Ekonomie a Management*. 2011, roč. 14, č. 1, s. 38-52.
- ŽÍDEK, L. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Praha: C.H. Beck, 2006. 320 s.

Literatura a bude dále upřesněna v průběhu zpracování bakalářské práce.

Vedoucí práce:

Mgr. Petr Tonev, Ph.D.

Pracoviště vedoucího práce:

Katedra regionální ekonomie a správy

Datum zadání práce: 7. 2. 2017

Termín odevzdání diplomové práce a vložení do IS je uveden v platném harmonogramu akademického roku.

V Brně dne: 29. 12. 2018

Jméno a příjmení autora:	Bc. David Barbořík
Název diplomové práce:	Sektorová specializace územních jednotek ČR v období ekonomické transformace
Název práce v angličtině:	The Sectoral Specialization of Czech Regions during the Period of Economic Transformation
Katedra:	Regionální ekonomie a správy
Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Petr Tonev, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Anotace

Předmětem diplomové práce „Sektorová specializace územních jednotek ČR v období ekonomické transformace“ je analýza sektorové specializace vymezených regionů na území České republiky v letech 1991 a 2011 a následné vyhodnocení zjištěných informací. První část práce vysvětluje výchozí podmínky ekonomické transformace, spolu s ekonomickými a strukturálními změnami proběhnuvšími v období transformace. Další část práce se zaměřuje na analýzu dat ze sčítání lidu, domů a bytů v letech 1991 a 2011. Vzniká ucelený soubor funkčních regionů, jímž je přiřazena specializace, jejíž vývoj ve sledovaném období je analyzován a vyhodnocen. V závěru diplomové práce jsou následně shrnuta všechna zjištění.

Annotation

This diploma thesis “The Sectoral Specialization of Czech Regions during the Period of Economic Transformation” is devoted to the analysis of the sectoral specialization of defined regions in the Czech Republic in 1991 and 2011 and the subsequent evaluation of the data. The first part of the thesis explains the initial conditions of the economic transformation, together with the economic and structural changes that took place during the transformation period. Another part of the thesis focuses on the analysis of the data from censuses in 1991 and 2011. This creates a complex set of functional regions with assigned specialization, whose development during the monitored period is further analysed and evaluated. All the findings are summarised in the concluding part of the thesis.

Klíčová slova

transformace, sektorová specializace, regionální specializace, strukturální změny, industrializace

Keywords

transformation, sectoral specialization, regional specialization, structural changes, industrialization

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Sektorová specializace územních jednotek ČR v období ekonomické transformace* vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Petra Toneva, Ph.D. a uvedl v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne 4. ledna 2019

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Petru Tonevovi, Ph.D. za cenné připomínky, odborné rady a pomoc při zpracování kartogramů, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce, ale také za jeho lidský přístup a ochotu, jakou měl po celou dobu naší spolupráce.

OBSAH

ÚVOD.....	13
METODIKA PRÁCE A ZDROJE DAT	15
1 VÝCHOZÍ PODMÍNKY TRANSFORMACE.....	16
1.1 VÝHODY SITUACE V ČESKOSLOVENSKU PŘED ROKEM 1989	16
1.2 NEVÝHODY SITUACE V ČESKOSLOVENSKU PŘED ROKEM 1989.....	17
1.2.1 <i>Centrálně plánovaná ekonomika</i>	17
1.2.2 <i>Neexistence soukromého sektoru</i>	18
1.2.3 <i>Měkké plány a nedostatek iniciativy tržních subjektů</i>	18
1.2.4 <i>Cenový systém</i>	18
1.2.5 <i>Zahraniční obchod</i>	19
1.2.6 <i>Struktura ekonomiky a ekonomický růst</i>	19
1.2.7 <i>Bankovní systém</i>	20
1.2.8 <i>Právní a politický systém</i>	21
2 EKONOMICKÉ ZMĚNY V TRANSFORMAČNÍM OBDOBÍ	22
2.1 TRANSFORMAČNÍ STRATEGIE	22
2.1.1 <i>Program ekonomické reformy</i>	22
2.1.2 <i>Volba transformační strategie</i>	23
2.2 SYSTÉMOVÉ ZMĚNY BĚHEM TRANSFORMAČNÍHO PROCESU	25
2.2.1 <i>Liberalizace cen a devizových transakcí</i>	25
2.2.2 <i>Liberalizace obchodu</i>	27
2.2.3 <i>Změna vlastnických vztahů</i>	28
3 STRUKTURÁLNÍ ZMĚNY V EKONOMICE	32
3.1 ČLENĚNÍ EKONOMICKÝCH STRUKTUR.....	32
3.1.1 <i>Rozdělení podle sektoru ekonomiky</i>	32
3.1.2 <i>Rozdělení podle odvětví ekonomiky</i>	33
3.2 STRUKTURÁLNÍ ZMĚNY V PRŮBĚHU TRANSFORMACE	34
3.2.1 <i>Výchozí situace</i>	34
3.2.2 <i>Strukturální změny v letech 1990-1995</i>	35
3.2.3 <i>Strukturální změny v letech 1995-2006</i>	36
3.3 DOPADY STRUKTURÁLNÍCH ZMĚN BĚHEM TRANSFORMACE.....	38
4 ZMĚNY V SEKTOROVÉ SPECIALIZACI ÚZEMNÍCH JEDNOTEK ČR BĚHEM TRANSFORMACE	40
4.1 TEORIE REGIONÁLNÍ SPECIALIZACE	40
4.2 DEFINOVÁNÍ ÚZEMNÍ JEDNOTKY A SLEDOVANÝCH SEKTORŮ.....	43
4.2.1 <i>Definování územní jednotky</i>	43
4.2.2 <i>Sledované sektory</i>	44
4.3 VÝVOJ ČESKÉ EKONOMIKY A EKONOMICKÝCH SEKTORŮ V OBDOBÍ TRANSFORMACE ...	45

4.3.1	<i>Vstupní data a jejich zpracování</i>	45
4.3.2	<i>Sektorové změny v ekonomice České republiky mezi lety 1991–2011</i>	47
4.4	SEKTOROVÁ SPECIALIZACE ÚZEMNÍCH JEDNOTEK ČR V OBDOBÍ TRANSFORMACE	53
4.4.1	<i>Metodika pro určení sektorové specializace regionu</i>	54
4.4.2	<i>Přiřazení sektorové specializace územním jednotkám</i>	55
4.5	VÝVOJ SPECIALIZACE REGIONŮ BĚHEM TRANSFORMACE	59
4.5.1	<i>Regiony typu A</i>	59
4.5.2	<i>Regiony typu B</i>	62
4.5.3	<i>Regiony typu C</i>	67
4.5.4	<i>Regiony typu D</i>	68
4.5.5	<i>Regiony typu G</i>	68
4.6	GEOGRAFICKÉ ROZMÍSTĚNÍ SPECIALIZOVANÝCH REGIONŮ	69
4.7	SEKTOROVÁ SPECIALIZACE REGIONŮ ORP	78
	ZÁVĚR	81
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	83
	SEZNAM GRAFŮ	91
	SEZNAM TABULEK	91
	SEZNAM OBRÁZKŮ	92
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	92
	SEZNAM PŘÍLOH	92

ÚVOD

Země střední a východní Evropy zažily koncem osmdesátých let 20. století pád komunistického režimu, po němž následovala vlna zásadních změn. Transformace české ekonomiky a prakticky celé společnosti po roce 1989 patří bezesporu k jednomu z nejvýznamnějších období. Přináší s sebou nový politický i ekonomický systém, ale také nové postavení země v mezinárodních vztazích. Rozsáhlé ekonomické reformy a transformace národního hospodářství z centrálně plánovaného systému na tržní systém změnily chování lidí, institucí a podniků, čímž byla ovlivněna i sektorová struktura ekonomiky.

Složení sektorové struktury ekonomiky v zemích s tržním systémem mimo jiné vypovídá o ekonomické vyspělosti zemí. Od hospodářství zaměřeného především na zemědělství se celosvětově v období od 18. do 19. století postupně přešlo k hospodářství, které bylo charakteristické dominantním postavením průmyslu. Ve všech rozvinutých ekonomikách následoval přechod od hospodářství založeném na průmyslové výrobě k hospodářství s rozvinutým sektorem služeb. Přestože byl tento přechod výrazně pozvolnější, způsobil velké změny ve společnosti, zaměstnanosti i ekonomice těchto zemí. Právě dynamický růst významu sektoru služeb čekal po roce 1989 také Českou republiku, jejíž ekonomika byla po dobu komunistické vlády v rámci Československa v porovnání s vyspělými tržními ekonomikami výrazně industriální. Spolu s celostátní sektorovou strukturou ekonomiky se změnila také sektorová skladba v regionech, což spolu s přizpůsobováním se podniků na tržní a konkurenční systém po roce 1989 vedlo mnohdy také k výrazným změnám v zaměstnanosti.

Téma sektorové specializace regionů České republiky není příliš rozšířené a právě zpracováním tohoto tématu může být jedním z přínosů práce. Ekonomická transformace a přechod k tržní ekonomice zásadně změnil skladbu ekonomických sektorů v zemi a rozdílnou intenzitou zasáhl jednotlivé regiony. **Cílem práce** je tedy analýza a vyhodnocení změn v sektorové specializaci regionů České Republiky v období transformace, které je v práci vymezeno roky 1991-2011.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, z nichž první se zabývá metodologií práce a odkazuje na zdroje dat použitých v práci. Druhá kapitola obsahuje popis výchozích podmínek transformace v Československu, resp. ČR. Součástí této kapitoly jsou oddíly popisující

výhody a nevýhody situace v zemi před rokem 1989. Třetí kapitola se zaměřuje na popis ekonomických změn v transformačním období, volbu transformační strategie a následné systémové změny. Na kapitulu ekonomických změn navazuje kapitola popisující strukturální změny v ekonomice a její dopady. Pátá kapitola představuje praktickou část práce. Jednotlivé oddíly kapitoly popisují specializační teorii, definují sledované územní jednotky a sektory a detailně popisují metodiku pro určení specializace územních jednotek. Z dat čerpaných z ČSÚ následně vychází oddíl popisující celostátní změny v sektorové struktuře ekonomiky a samotnou sektorovou specializaci regionů a její vývoj v období transformace. Tato data jsou základem také pro mapové podklady v kapitole.

METODIKA PRÁCE A ZDROJE DAT

Při zpracování diplomové práce byly použity standartní metody, běžně aplikované na zpracování prací s podobně vymezenými charakteristikami. Významným zdrojem informací bylo množství dat získaných z nejrůznějších pramenů, ať už internetových či tištěných. Historická a deskriptivní metoda byla využita při zpracování literární rešerše zaměřující se na díla autorů zabývajících se problematikou transformace v České republice a regionální specializace. Z řad autorů, jejichž díla se věnují problematice transformace, lze jmenovat například Žídka (2006) a jeho publikaci *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*, která byla využita především pro popis výchozích podmínek a ekonomických změn transformace. Výchozím podmínkám a systémovým změnám se ve své publikaci *Transformace české ekonomiky: v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy* věnuje také Holman (2000). Jonášova (1997) publikace *Ekonomická transformace v České republice: makroekonomický vývoj a hospodářská politika* byla základem pro popis transformační strategie a jednotlivých systémových změn v transformačním období. Pro tuto kapitolu byly využity také poznatky z monografie Spěváčka (2002) *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Průběhu strukturálních změn vychází z publikací Slaného (2006) *Konkurenceschopnost české ekonomiky: (vývojové trendy)* a Pellešové (2002) *Reflexe k hospodářské politice České republiky v procesu transformace*. V neposlední řadě je v literární rešerši věnována pozornost regionální specializaci, na kterou se zaměřuje mimo jiné Goschin (2008) ve své studii *Regional Specialization and Geographic Concentration of industries in Romania*. Další literární zdroje, ze kterých práce čerpala, jsou využity především v prvních třech kapitolách a částečně ve čtvrté kapitole.

Základním zdrojem pro statistická data použitá v práci byl Český statistický úřad, a to prostřednictvím databází, základních demografických údajů a výsledků sčítání lidu, domů a bytů v letech 1991 a 2011. Právě výsledky ze SLDB byly hlavním zdrojem dat pro praktickou část práce, kde byla sledována regionální zaměstnanost v jednotlivých sektorech ekonomiky ČR. Syntézou sledovaných statistických dat vznikl jednotný datový soubor obsahující seznam regionů a počty zaměstnaných osob v sektorech ekonomiky v daných regionech. Na základě metodiky popsané v oddílu 4.4.1 byla následně určena specializace sledovaných regionů v letech 1991 a 2011. Specializace regionů byla analyzována a doplněna přehlednými datovými tabulkami, mapami a ilustračními grafy.

1 VÝCHOZÍ PODMÍNKY TRANSFORMACE

Pro proces transformace je velmi důležitý výchozí stav ekonomiky a politické situace v zemi. Před rokem 1989 bylo Československo součástí socialistického bloku východoevropských politických a ekonomických struktur. Země byla pod vládou jediné strany (Komunistická strana Československa) a podřízena vlivu Sovětského svazu. Ekonomika Československa byla založena na kolektivním vlastnictví výrobních prostředků a centrálním plánování.

1.1 Výhody situace v Československu před rokem 1989

Na konci 80. let vykazovala československá ekonomika jak pozitivní, tak negativní rysy. Mezi kladné rysy Žídek (2006) řadí především vzdělanost a úroveň lidského kapitálu, makroekonomickou stabilitu, stav společnosti a geografickou polohu. Pozice země ve střední Evropě s dlouhou hranicí s Německem a Rakouskem byla považována za pozitivní vzhledem k vytváření nových obchodních kontaktů se západními zeměmi a pro celkový vývoj zahraničního obchodu po roce 1989, čímž byla urychlena integrace země do evropského a světového trhu během 90. let.

Za druhé pozitivum před rokem 1989 je považována tehdejší vzdělanost obyvatelstva, která byla režimem velmi podporována, a především v technických oborech byla považována za kvalitní. Nicméně úroveň vzdělání před rokem 1989 nelze přeceňovat, neboť bylo pod kontrolou vládnoucí komunistické strany. Mnohé obory tak byly během totality upozaděny, což u těchto oborů vedlo k následnému zaostávání za vývojem oproti vyspělým zemím světa. Vliv vládnoucí strany na vzdělávací proces se také projevoval potlačením individuality a nezávislosti studentů a ideologickou výukou (Žídek, 2006).

Ačkoliv měly centrálně plánované ekonomiky velkou řadu negativ, které jsou popsány v další podkapitole, tak se vyznačovaly jednou předností, a sice makroekonomickou rovnováhou. Z povahy centrálně plánované ekonomiky socialistické státy neznaly inflaci, nezaměstnanost, ale také schodky státního rozpočtu nebo schodky platební bilance (Holman, 2000). Tyto projevy centrálně plánované ekonomiky platí také na předrevoluční Československo. Díky vyrovnaným veřejným financím měla země nízký veřejný dluh (17 % HDP) a také nízký zahraniční dluh. Podobně vyrovnaná byla i platební bilance (Žídek, 2006). Jedním z dalších projevů makroekonomické rovnováhy byl malý přebytek poptávky spotřebitelů, což vedlo k běžným nedostatkům některých produktů v zemi. Podle Myanta (2013) však tyto nedostatky poukazovaly více na nerovnost mezi poptávkou a nabídkou než na celkový přebytek

poptávky. HDP na osobu na konci 80. let bylo na úrovni 52 % EU, což bylo značně více než v Maďarsku nebo Polsku, kde HDP dosahovalo úrovně 32 % resp. 40 % průměru EU. Ačkoliv by se tak mohlo zdát, že vyspělost ve vztahu k východnímu bloku a výchozí pozice země byla jedna z nejlepších, je třeba podotknout, že tato vyspělost byla pouze relativní, neboť srovnání se zeměmi západní Evropy nebylo lichotivé (Myant, 2013; Žídek, 2006).

1.2 Nevýhody situace v Československu před rokem 1989

V tomto oddílu jsou shrnuty a přiblíženy jednotlivé negativa ekonomické, ale také společenské situace v Československu před rokem 1989.

1.2.1 Centrálně plánovaná ekonomika

Podle Holmana (2000) má centrální plánování dva typické znaky. Prvním znakem je centralizace ekonomického rozhodování, podle níž podniky samostatně nerozhodovaly o produkci a odbyt, čímž byly potlačeny tržní síly nabídky a poptávky. Neexistovaly tak ani tržní ceny, které by odrážely strukturu spotřebitelských preferencí, nebo vzácnost kapitálu, práce a přírodních zdrojů. Následkem fixace cen vznikl problém, kdy ekonomické subjekty nebyly schopny rozpoznat a odhadnout poptávku po své produkci. Tím vznikal u některého sortimentu přebytek, jelikož o něj nebyl zájem a na druhé straně vznikal nedostatek jiných produktů, u kterých tento nedostatek generoval fronty, pořadníky, korupci a černý trh (Žídek, 2006).

Druhým důležitým znakem centrálního plánování je podle Holmana (2000) plánování hmotných ukazatelů, především objemu produkce. Jak již předešlá věta naznačuje, podniky v centrálním plánování nebyly motivovány k maximalizaci zisku a finanční ukazatele podniků (příjmy, výdaje, zisk, nebo ztráta) nehrály zdaleka tak důležitou roli jako splnění produkce hmotných ukazatelů. Jak však Holman (2000) dodává, při úředně stanovených cenách by finanční ukazatele podniků fakticky nic reálného neodrážely.

S centrálně plánovanou ekonomikou souvisí také fakt, že v zemi prakticky neexistovala konkurence, neboť byla vládnoucí stranou považována za plýtvání zdroji. Nízká konkurence a téměř žádná nezávislost podniků netlačila na zkvalitňování produkce. Pro lepší centrální kontrolu hospodářství a podnikových subjektů přistoupila vláda k monopolizaci (Žídek, 2006).

1.2.2 Neexistence soukromého sektoru

Spolu s centrálním plánováním byla ekonomika také pod vlivem společného vlastnictví státu. Ke znárodňování soukromého majetku došlo po roce 1948, kdy se KSČ dostala k moci, a proběhlo v takové míře, že soukromý sektor dále již prakticky neexistoval. Během 80. let pocházelo 87 % domácí produkce ze státních podniků, dalších 10 % pocházelo z družstev a jen 2 % ze soukromého sektoru. Co se zaměstnanosti týče, pouze 1,2 % pracovní síly pracovalo v roce 1989 v soukromém sektoru (Tošovský, 2000). Míra státního vlastnictví v Československu byla jednou z největších v zemích východního bloku a na rozdíl od ostatních socialistických zemí se k reformám přistupovalo jen velmi neochotně (Steiner a Krol, 1997).

1.2.3 Měkké plány a nedostatek iniciativy tržních subjektů

Dalším výrazným negativem socialistické ekonomiky byly měkké plány a z nich plynoucí minimální iniciativa podniků. Při plánování vyjednávalo centrum s podniky o vstupech a výstupech. Plánovací centrum ve většině případů neznalo produkční možnosti podniků a zároveň také nemělo silnou motivaci dlouze vyjednávat tvrdé plány, větší část iniciativy tak byla v rukou podniků, které však následně záměrně podceňovaly své možnosti, a naopak přeceňovaly náročnost svého chodu. Důvodem tohoto jednání bylo vyjednávat měkké plány, tedy vysoké vstupy a nízké výstupy (Mlčoch, 1990). Výsledkem takových měkkých plánů byla mimo jiné vysoká surovinová a energetická náročnost výroby. Oproti standardnímu fungování podniků v tržním systému, který se snaží minimalizovat vstupy a maximalizovat výstupy, se podniky v socialistickém Československu snažily o přesný opak, maximalizaci vstupů a minimalizaci výstupů (Holman, 2000). Spolu s měkkým plánováním byl spojen nedostatek iniciativy tržních subjektů, jelikož se neměly důvod hnát za lepšími výsledky, které by pro ně následně znamenaly náročnější plán. Je tedy pochopitelná ztráta motivace a iniciativy k hledání nových možností výroby, technologií nebo k racionalizaci výroby (Židek, 2006).

1.2.4 Cenový systém

Jak již bylo zmíněno, ceny byly fixní a určovány vládním aparátem, což vedlo k tomu, že ceny nepodávaly věrné informace jak pro nabídku, tak pro poptávku. Dalším prvkem pokrývající cenový systém byly daně a subvence, které byly určovány víceméně individuálně podle odvětví. Dotovány tak nebyly jen potraviny, ale také energie a další základní komodity. Výsledkem tohoto pokrývání byla neznalost výrobních subjektů o poptávce spotřebitelů a

spotřebitelé si neuvědomovali vzácnost některých statků, což vedlo k jejich nadužívání a plýtvání. Posledním výstupem pokřiveného cenového systému byl také vznik černého trhu (Žídek, 2006).

1.2.5 Zahraniční obchod

Československo bylo do roku 1989 také součástí Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) jež byla výsledkem snahy o hospodářskou integraci socialistických zemí. RVHP koordinovala zahraničně-obchodní toky socialistických zemí, díky čemuž byl následně zahraniční obchod těchto států do značné míry orientován právě na společný trh zemí RVHP (Holman, 2000). Zároveň však nelze RVHP chápat jako společný trh s volným pohybem zboží – obchody byly zprostředkovávány na úrovni vládních dohod (Žídek, 2006). Celkový objem exportu zemím RVHP činil v roce 1989 54 %. Úzké spojení ekonomiky s obchodním celkem RVHP s sebou však přinášelo řadu problémů. Orientace na zahraniční obchod se státy RVHP, kde se v mnoha případech nekladly příliš vysoké nároky na kvalitu, a nedostupnost moderních technologií pro výrobu měla za následek, že se u nás produkovaly technologicky slabé produkty, které v konkurenci západních moderních produktů nedokázaly obstát. Tím se export do západní Evropy omezoval jen na jednoduché produkty, jako jsou polotovary nebo samotné suroviny (Myant, 2013).

1.2.6 Struktura ekonomiky a ekonomický růst

Snaha o co největší soběstačnost a hospodářskou nezávislost na kapitalistických zemích přivedla zemi ke zcela zdeformované ekonomické struktuře, kdy komunisté po dobu své vlády upřednostňovali především zemědělství a odvětví těžkého průmyslu zaměřeného na hutnictví, energetiku a strojírenství. Zatímco tak v západních kapitalistických zemích postupně klesal podíl průmyslu a zemědělství na HDP, v socialistických zemích zůstávaly tyto podíly vysoké a sektor služeb byl zanedbáván (Holman, 2000). Struktura ekonomiky zaměřena na těžký průmysl generovala také další problémy, jakým byla např. energetická náročnost výroby. Ta plynula z nedostatečné surovinové zásoby pro takto strukturovanou ekonomikou (Žídek, 2006).

Tabulka 1 Členění HDP podle sektorů v letech 1990 a 1998 (%)

Země\Rok	Zemědělství a lesnictví		Průmysl		Stavebnictví		Služby	
	1990	1998	1990	1998	1990	1998	1990	1998
ČR	8,3	4,7	44,6	35,9	9,2	7,8	37,9	51,6
Maďarsko	6,8	6,2	27,3	29,4	5,5	4,8	60,4	59,6
Polsko	7,2	5,5	35,7	29,5	7	8	50,1	57
Slovensko	5,3	5,4	34,7	31,4	5,3	5,9	54,7	51,3
Slovinsko	5,6	4	37,5	32,8	4,8	5,8	52,1	57,4
Bulharsko	-	21,5	-	25,4	-	3,8	-	49,3
Rumunsko	23,7	17,7	44,1	35,1	5,9	5,7	26,3	41,5
Chorvatsko	10,9	9,4	29,3	23,9	6,1	7,4	53,7	56,3
Rusko	16,6	7,4	38	29,8	9,6	8,3	35,8	54,5
Ukrajina	25,5	13,8	36	28,7	8,5	5,7	29,9	51,8

Zdroj: Chvojka, Zeman, 2000

Ekonomický růst v socialistických zemích byl poměrně dlouhý, ale jeho tempo postupem času klesalo. Příčinou tohoto pozvolného poklesu růstu bylo, že se jednalo především o extenzivní růst – tedy dodávání dalších dodatečných vstupů do výroby, aniž by se zdokonalilo nakládání s těmito zdroji. Tím se veškeré zdroje v průběhu let vyčerpaly a nebylo tak možné extenzivnímu růstu další zdroje poskytnout. Tuto dlouhodobou neudržitelnost si uvědomovali i tehdejší komunističtí ekonomové, ale přechod k intenzivnímu růstu se zaměřením na inovace a technologie se nedařil. Jak bylo již v jednom z předcházejících oddílů zmíněno, socialistické podniky nebyly nijak motivovány k inovacím nebo minimalizaci nákladů, jelikož jim stačilo plnit měkké plány (Žídek, 2006; Holman, 2000).

1.2.7 Bankovní systém

Stejně jako vše, tak i bankovní systém byl před rokem 1989 řízen centrálně. Jednostupňová bankovní soustava „monobanka“ měla pevně daný měnový plán, který v sobě skloubil úvěrové, hotovostní a devizové plány. Veškeré plány centrální banky byly v souladu s výrobním plánem. Centrální banka se zaměřovala také na kontrolu a regulaci podnikatelské aktivity a plnění nákladových limitů. Plánovány byly také investice, u kterých se banka nezajímala o schopnosti podniků splácet úvěry, jelikož podniky měly na úvěry právo. Na rozdíl od podniků byly úvěry občanům poskytovány v daleko menší míře. Dalším prvkem bankovního systému byl velký podíl hotovostních transakcí. Celkové fungování tehdejšího

bankovního a peněžního systému mělo za následek také nízkou úroveň mezd a velmi malý objem úspor, což se posléze projevilo v nedostatku kapitálu (Myant, 2013; Židek, 2006).

1.2.8 Právní a politický systém

Právní systém zcela pod kontrolou komunistické strany byl víceméně jen dalším z nástrojů, jak si zachovat moc a politickou sílu. Legislativa byla zcela v souladu s centrálně plánovanou ekonomikou, sporů mezi podniky bylo minimum. Mlčoch (2000) dodává, že dalším negativním prvkem právního systému bylo nerespektování vlastnických práv. Během vlády komunistické strany neexistovala politická konkurence, jelikož přímo ústava mluvila o vedoucí úloze KSČ. Účast ve volbách byla pro občany povinná, čímž se režim snažil o zajištění legitimacy. Společnost tak byla zcela nepřipravena na systém politických vyjednávání, kompromisů a konkurenci politických stran (Židek, 2006).

2 EKONOMICKÉ ZMĚNY V TRANSFORMAČNÍM OBDOBÍ

Kapitola popisuje zásadní změny a strategie pro přechod od centrálně plánovaného hospodářství k tržní ekonomice. V první podkapitole je přiblížena transformační strategie s programem a strategií ekonomické reformy. Druhá podkapitola se věnuje systémovým změnám v podobě liberalizace cen a trhu a změnám vlastnických struktur výrobních faktorů.

2.1 Transformační strategie

Pro relativně hladký průběh složité transformace ekonomiky bylo nutné před jejím započatím stanovit cíle, program a finální strategii pro zavádění ekonomických reforem, resp. rychlost zavádění těchto reforem.

2.1.1 Program ekonomické reformy

Transformaci lze chápat jako změnu celého systému fungování ekonomiky a v tomto případě také společnosti, neboť s přechodem z centrálního plánování na tržní systém se muselo změnit i chování a smýšlení lidí. Pro takto zásadní přechod na tržní ekonomiku a její následné fungování bylo třeba připravit podrobný program a strategii na základě tehdejšího stavu ekonomiky. Jeden ze zásadních kroků pro sestavení programu ekonomických reforem byly diskuze o problémech centrálně plánované ekonomiky, ze kterých vplynuly následující závěry (Jonáš, 1997):

- 1) Soukromé vlastnictví je pro efektivnost tržního hospodářství nadřazeno vlastnictví státnímu nebo společenskému, což povede k rozsáhlé privatizaci státních výrobních subjektů.
- 2) Samotné soukromé vlastnictví nemůže fungovat bez efektivně fungujícího trhu s kapitálem, pracovní silou, zbožím a službami. Všechny tyto trhy oproti tomu nemohou efektivně fungovat bez odpovídajícím způsobem fungujícího cenového systému, jenž by měl přispívat k alokaci zdrojů a koordinaci ekonomické aktivity účastníků trhu. S ohledem na tento závěr bude nutné přistoupit k cenové liberalizaci.
- 3) Třetím problémem byly monopoly, jejichž působení je většinou škodlivé pro konkurenci a jsou ekonomicky neefektivní. Především to pak platí o monopolech, které byly vytvořeny na základě administrativních rozhodnutí úřadů. Proto bude nutné pro zvýšení konkurenčního prostředí v zemi otevření ekonomiky zahraniční konkurenci, tedy liberalizace zahraničního obchodu a zahraničních investic, čímž se domácí výrobní subjekty dostanou pod konkurenční tlak.

- 4) Kvůli schodkům ve veřejných rozpočtech vznikaly situace, kdy už tak omezené národní úspory byly spotřebovávány veřejným sektorem, čímž byly omezovány investiční možnosti soukromého sektoru. Z důvodu, že jsou ve většině případů soukromé investice efektivnější, mělo vytlačování soukromých investic těmi veřejnými negativní dopad na budoucí výrobní potenciál a hospodářský růst. Reakcí na tyto skutečnosti vyplynula potřeba udržovat veřejné rozpočty v rovnováze.
- 5) Rozhodování ekonomických subjektů je během takto rozsáhlé ekonomické reformy velmi ztíženo vysokou nejistotou, která je s těmito velkými ekonomickými změnami zákonitě spojena. Proto není ve veřejném zájmu, aby se tato nejistota výrobců, finančních institucí či domácností umocňovala ještě vysokou inflací. Aby nedocházelo ke nežádoucím důsledkům vysoké inflace, bylo jednak potřeba vyrovnaných veřejných rozpočtů a také restriktivní měnové politiky centrální banky.

Výše uvedené závěry byly jakousi osnovou pro sestavení programu ekonomické reformy, jejíž klíčové prvky byly privatizace, liberalizace cen a zahraničního obchodu, demonopolizace a restriktivní makroekonomická politika.

2.1.2 Volba transformační strategie

Větší spor se rozhořel při rozhodování o transformační strategii, respektive by se dalo říci o rychlosti transformace. Existovaly dvě hlavní strategie, mezi kterými se ekonomové rozhodovali. Gradualismus, který představoval pomalejší tempo reform, a oproti tomu tzv. „šoková terapie“, která obnášela co nejrychlejší provedení reform. Hlavními postavami těchto dvou protichůdných názorových proudů byli místopředseda vlády Valtr Komárek a ministr financí Václav Klaus (Spěváček et al., 2002).

Transformace s sebou nesla ekonomické náklady. Představitelé gradualistické strategie měli za to, že pomalejší tempo provádění reformních kroků může tyto náklady celého procesu snížit. Především prosazovali pomalou liberalizaci zahraničního obchodu, cen a také postupnou privatizaci. Podle gradualistů měl v celém transformačním procesu hrát také významnou roli stát, především v oblasti průmyslové politiky. Mimo hospodářské dopady se gradualisté obávali také velké nelibosti veřejnosti a narušení sociálního smíru, ke kterému by mohlo dojít při rozsáhlém bankrotu velké části ekonomických subjektů, který by byl způsoben šokovou terapií (Žídek, 2006). Jak však dodává Jonáš (1997), velká část ekonomů nebyla pomalému tempu reform nakloněna, jelikož hrozilo riziko tzv. transformační pasti,

tedy situace, kdy by byly zrušeny prvky centrálně plánované ekonomiky, ale jejich nahrazení ryze tržními prvky by neproběhlo v dostatečné míře. V důsledku toho by mohlo dojít ke zhoršení ekonomické situace země, neboť by neexistoval ani plán ani plně funkční trh.

Strategie šokové terapie, která nakonec byla zvolena pro transformační proces, předpokládala skokovou liberalizaci trhů včetně liberalizace cen, mezd a otevření domácího trhu zahraničním konkurentům a investorů. Takto rozsáhlou liberalizaci však bylo nutné svázat s tvrdými stabilizačními opatřeními hospodářské politiky, které by zabraňovaly vysoké inflaci a nestabilitě platební bilance. Spolu s radikálními reformami měla také klesat úloha státu v ekonomice. Oproti gradualistům považovali zastánci šoku dočasný hospodářský pokles za nevyhnutelný, ale zároveň důležitý pro rozsáhlé strukturální změny v ekonomice a restrukturalizaci v podnikové sféře (Holman, 2000). Šoková terapie byla doporučována poradci ze západu, jakým byl např. Jeffrey Sachs. Také širší veřejnosti a politické reprezentaci málo zběhlé v ekonomické teorii připadala šoková terapie jako nejlepší možná cesta, jak definitivně skoncovat s minulým režimem – přístup bez kompromisů a bez zpoždění (Myant, 2013). Právě nadšení pro změny, které ve společnosti krátce po revoluci převládalo, bylo jedním z argumentů pro šokovou terapii. Společenské náklady na transformaci budou nemalé a hospodářský pokles způsobený stabilizačními opatřeními dopadne na všechny. Oddalování těchto změn nebo jejich postupné zavádění by mohlo způsobit, že transformační nadšení a ochota k obětem se ze společnosti vytratí rychleji, než k dokončení transformace dojde (Židek, 2006).

Jedním z dalších argumentů ve prospěch šokové terapie byla konsolidace zájmových skupin. Politici mohou provést radikální transformační kroky tehdy, pokud jim není kladen odpor ze strany různých zájmových skupin (např. odbory, profesní komory, svazy zaměstnavatelů či ekologové atd.). Všechny tyto zájmové skupiny byly krátce po revoluci oslabené a nevyvíjely žádnou politickou aktivitu. Takový stav však nemohl vydržet dlouho, proto bylo nutné pro prosazení radikálních transformačních opatření postupovat bez zbytečného otálení. Ekonomové prosazující šokovou terapii vnímali rychlý a radikální transformační proces jako záruku, že bude tento proces nevratný a po svém zahájení také nezastavitelný (Holman, 2000).

Politická atraktivita tohoto přístupu však maskovala neurčitost skutečného obsahu takto zvolené strategie. Nejextrémnější podoba šokové terapie víceméně znamenala vytvoření celé

tržní struktury během jediného kroku. Přitom se nekladl důraz na přípravy nebo pořadí jednotlivých kroků, jelikož se tím otevíraly cesty ke kompromisům a váhání. Umírněnější verze šoku se podobala radám v oblasti hospodářské politiky, které poskytoval MMF (Myant, 2013).

V září 1990 byla výsledná transformační strategie schválena Federálním shromážděním v podobě tzv. Scénáře ekonomické reformy. Většina tohoto dokumentu vycházela z návrhů Václava Klause a jeho skupiny ekonomů. Cílem „Scénáře“ byla tržní ekonomika s minimálními zásahy státu jak během transformace, tak po jejím dokončení. Tohoto cíle mělo být dosaženo šokovou terapií zahrnující liberalizaci cen, zahraničního obchodu a privatizaci (Spěváček et al., 2002). Brada (1994) k tématu doplňuje, že země mohla během probíhajících reforem těžit z rychle rostoucího turistického ruchu, který tak přispěl k rozvoji malého podnikání s turismem spojeným, vytváření pracovních příležitostí obyvatelům a představoval zdroj deviz. I tyto faktory tak přispěly k makroekonomické stabilitě, během které mohly vznikat zárodky tržních sil.

2.2 Systémové změny během transformačního procesu

V rámci této podkapitoly je prostor věnován stručnému popisu systémových změn zavedených v počátku transformačního procesu. V první části se podkapitola zaměřuje na liberalizaci cen a s ní související liberalizaci obchodních vztahů. Druhá část je zaměřena na změny vlastnických vztahů s důrazem na proces privatizace.

2.2.1 Liberalizace cen a devizových transakcí

Liberalizace cen byla jeden z hlavních kroků výrazně posouvající centrálně plánovanou ekonomiku směrem k tržní ekonomice. V roce 1989 bylo v tehdejší Československu centrálně plánováno téměř 100 % veškerých cen. Tato vysoká míra centralizace způsobovala značné cenové deformace, které se nedařilo odstranit ani opakovanými centrálními úpravami velkoobchodních cen. Byla zavedena tzv. daň z obratu, která vyrovnávala rozdíl mezi velkoobchodními a maloobchodními cenami. Tato daň byla často záporná a prakticky plnila úlohu dotace. V souvislosti s vysokou úrovní centrálního určování cen byla jejich liberalizace považována za jeden z nejdůležitějších kroků na cestě k tržní ekonomice. Podobně jako u jiných problémů v období transformace se i při plánování strategie cenové liberalizace vedla debata o rychlosti a rozsahu tohoto kroku (Jonáš, 1997).

Jak tvrdí Holman (2000) „*bez odstranění cenových regulací by se nemohlo rozvíjet soukromé podnikání*“, neboť zdeformovaná cenová struktura neodrážela strukturu nabídky a poptávky. Odkládání nebo postupná pomalejší liberalizace by vedla k zakonzervování starého systému a metod centrálního řízení. Liberalizaci cen tak bylo nutné provést na začátku celé transformace.

V roce 1990 v Československu dočasně fungoval smíšený systém centralizovaných a decentralizovaných cen. Ceny se dělily do třech kategorií: 1. určované centrálně (představovaly cca 30 % veškerých cen); 2. centrálně regulované ceny – šlo o ceny, jejichž pohyb určoval trh, ale rychlost a rozsah pohybu byly kontrolovány centrálně; a 3. tržní ceny. Během roku bylo přijato několik opatření směřující k liberalizaci cen, z nichž nejvýraznější bylo odstranění dotací spotřebitelských cen, které byly následovány dalšími úpravami řízených cen a zvýšením cen benzínu a nafty. V reakci na tyto úpravy cen se cenová hladina v roce 1990 zvýšila o 10,6 %. Plošná liberalizace většiny cen byla uskutečněna začátkem roku 1991. Uvolněné maloobchodní a velkoobchodní ceny představovaly zhruba 85 % cen zboží a služeb (Jonáš, 1997). Pod kontrolou státu byly prakticky ceny jen v monopolizovaných odvětvích – palivo, energie a municipální složky. Zatímco v roce 1990 bylo cenově regulováno 85 % HDP, na konci ledna 1991 to bylo už jen 16 % HDP (Brada, 1994). Zároveň během tohoto roku došlo k dalšímu snížení cenových dotací u administrativně kontrolovaných cen. Ačkoliv v důsledku liberalizace došlo ke skokovému růstu cen a výraznému nárůstu inflace, patřila Česká republika ze zemí východního bloku během reformy k zemím s inflací nejnižší. Také cenový skok byl následně utlumen v mnohem kratším čase než u dalších bývalých socialistických zemí (Jonáš, 1997). Podle tvrzení např. Bruna (1992) byla cenová liberalizace v Československu učebnicovým příkladem stabilizačního programu.

První výraznější liberalizace devizových transakcí proběhla počátkem roku 1989. V tomto roce bylo podnikům umožněno mít vlastní devizové účty, které využívaly pro ukládání příjmů z exportu a hrazení importu. Byl zrušen oficiální devizový kurs a náhradou za něj byl vytvořen kurs pro obchodní a neobchodní platby. Výrazný krok k směnitélosti koruny proběhl spolu s rozsáhlou liberalizací cen a trhů na počátku roku 1991. Byly zrušeny téměř všechny restriktce svázané s transakcemi na běžném účtu platební bilance. Podniky byly dle nově přijatých kroků povinny odprodat své devizové příjmy z exportu centrální bance (Jonáš, 1997)

2.2.2 Liberalizace obchodu

S liberalizací cen a devizových transakcí je spojena liberalizace obchodu. První kroky směřující k liberalizaci zahraničního obchodu byly provedeny v roce 1990 přijetím zákonů o soukromém podniku, o společných podnicích a o zahraničním obchodu, díky kterému bylo soukromým i státním podnikům umožněno vyvážet a dovážet dle potřeby. Hlavní část liberalizace zahraničního obchodu byla zahájena 1. ledna 1991 a spolu s cenovou liberalizací patřila k hlavnímu pilířům tehdejší ekonomické reformy. Od centrální banky mohly všechny podniky získat devizové prostředky na hrazení dovozu. Kontrolovaný dovoz zůstal jen u několika strategických položek. Odstraněna byla také většina vývoz omezujících opatření a byla zavedena nutnost uložit devizové příjmy z vývozu výměnou za domácí měnu. Spolu s těmito liberalizačními kroky byl zrušen nepřehledný systém zahraničně-obchodních srážek a přírážek, jehož původním účelem bylo překlenutí rozdílů mezi domácími a zahraničními cenami a podpora exportu do oblastí s konvertibilní měnou (Jonáš, 1997).

Ve stejném období, kdy probíhala liberalizace zahraničního obchodu, došlo k rozpadu RVHP, což byl přirozený výsledek hospodářského a politického vývoje v daných zemích. V zemích východního bloku se zhroutil tradiční systém zahraničního obchodu a plateb mezi zeměmi RVHP v důsledku odchodu většiny členských zemí z centrálně plánovaného systému zahraničního obchodu. ČSFR následně podepsala koncem roku 1990 několik bilaterálních dohod s bývalými zeměmi RVHP (Brada, 1994). Nicméně rozpuštění RVHP si vysloužilo i kritiku některých ekonomů, podle kterých došlo k rozpadu RVHP předčasně a vedlo do vysoké míry k poklesu produkce. Hlavní příčinou podle těchto ekonomů byl fakt, že řada zemí východního bloku neměla dostatek devizových prostředků (Jonáš, 1997).

Jelikož byl obchod po dobu 40 let centrálně plánován, nebylo zřejmé, jaký vliv a dopad bude mít liberalizace zahraničního obchodu na ekonomiku státu a nebylo možné ani odhadnout, jak na dostupnost zahraničního zboží budou reagovat občané. Vyskytly se obavy ze scénáře, kdy na prudký růst dovozu nebudou stačit devizové rezervy. Aby k podobnému scénáři nedošlo, bylo přijato rozhodnutí o zavedení dočasné dovozní přírážky, jejímž cílem bylo zpomalit případný boom importu a předejít tak vyčerpání devizových rezerv. Výše dovozní přírážky pro většinu spotřebního zboží byla nejprve stanovena na 20 %, ale brzy byla snížena na 18 a následně na 15 %. V roce 1992 byla přírážka zcela zrušena. (Jonáš, 1997).

Mezi další dočasná opatření se řadí zavedení dovozních licencí na strategické komodity (ropa, plyn, zbraně) a vývozních licencí (na zbraně, komodity s kvantitativním omezením importu partnerského státu a některé potraviny). V roce 1992 byla také upravena struktura cel s ohledem na nutnost ochrany určitých odvětví ekonomiky, zejména pak zemědělství, před dotovanou konkurencí sousedních zemí.

V procesu transformace bylo nezbytné, aby československá ekonomika se svou výrazně monopolní a oligopolní strukturou byla otevřena zahraniční konkurenci. Liberalizací zahraničního obchodu došlo k rychlé nápravě deformované struktury relativních cen a vytvoření struktury nové, výrazně méně deformované cenové relace (Jonáš, 1997).

2.2.3 Změna vlastnických vztahů

Na liberalizaci trhů a cen musel nutně navazovat proces změn vlastnických vztahů výrobních a obchodních subjektů. Podle Holmana (2000) se o privatizaci dá říci, že byla jádrem transformace a tou největší změnou oproti socialismu, ve kterém soukromé vlastnictví existovalo jen v minimální míře na okraji ekonomiky. Ekonomové označovali privatizaci jako nezbytnou a politická reprezentace i veřejnost jí byli nakloněni. Jedním z hlavních důvodů pro privatizaci bylo neefektivní rozdělování práce a kapitálu. Toto neefektivní rozdělování se muselo změnit, ale podniky nadále vlastněné státem by toho nebyly schopny dosáhnout. Pouze privatizace tak mohla podnikům odejmout automatické financování ze státního rozpočtu a úvěrování od státní banky. Výsledná privatizace byla rozdělena na tři samostatné části: restituci, malou privatizaci, která se zaměřovala především na malé provozovny a podniky, a velkou privatizaci, cílenou na velké státní podniky.

Prvním z výše uvedených programů na změnu vlastnických vztahů byl přijat **program restituční**. Jde o navrácení neprávem zabaveného majetku původnímu majiteli. Jelikož v 50. letech docházelo k velkému znárodnění a zabavování soukromého majetku, probíhala diskuze, v jaké míře a jestli vůbec by restituce měla proběhnout, neboť např. podle Klause (1995) by ve většině případů nevracel majetek ten, kdo tento majetek ukradl, ale ten, kdo byl komunismem také poškozen. Zároveň proti ní vystupovaly zájmové skupiny, kterých se mohla bezprostředně negativně dotknout. Jednalo se o zastánce minulého režimu, manažery ze znárodněných podniků a také ekonomy, kteří se obávali zdržení celého procesu privatizace a toho, jak společnost vracení majetku přijme (Tříška, 2002). Bylo přijato rozhodnutí o navrácení majetku zabaveném po roce 1948, který se bude vracet pouze československým

občanům a ve specifických případech církvi. Restituce se tak nevztahovala na příslušníky cizích států, sdružení, spolky, korporace apod. (Kotrba, 1997). Samotný proces restituce byl zahájen na konci roku 1990 a probíhal až do dalšího tisíciletí (Žídek, 2006).

Malá privatizace probíhala v letech 1991–1993 a formou aukcí v ní bylo zprivatizováno na 23 000 malých a středních provozoven, většinou ve službách a obchodu. Privatizace probíhala na základě zákona o malé privatizaci formou aukcí, jež byly řízeny okresními a místními privatizačními komisemi. Během aukcí neměli zaměstnanci ani management provozoven žádná privilegia (Holman, 2000). V případě nezájmu o daný podnik se přistupovalo k tzv. Holandské dražbě, při kterých mohla být vyvolávací cena snížena v prvním kole až na 50 % a ve druhém kole až na 20 % původní vyvolávací ceny. Provozovny byly v prvním kole prodávány pouze občanům České republiky. V případě opakování dražby se mohli zúčastnit také zahraniční investoři. Během malé privatizace však docházelo také k zakládání budoucích problémů. V 75 % případů byly v aukcích draženy objekty bez vlastnického práva k nemovitosti, což znamenalo, že byla dražena pouze nájemní smlouva – nejdříve na 2 a později na 5 let (Frydman, Rapaczynski, Earle, 1993). Zároveň z důvodu, že většina obyvatel neměla na počátku privatizace významnější úspory, byla financována na dluh, což vedlo k pozdějším problémům v bankovním sektoru (Žídek, 2006). Celkově však podle Holamana (2000) byla malá privatizace nesporným úspěchem, jelikož během krátké doby bylo zprivatizováno velké množství podniků a koncepci malé privatizace následně aplikovala většina transformujících se zemí.

Velká privatizace probíhala ve dvou vlnách v letech 1991 a 1994. Tehdejší vláda přistoupila k rychlé privatizaci bez toho, aby se vláda pokoušela o restrukturalizaci státem vlastněných podniků. Tuto restrukturalizaci měli provést až noví majitelé podniků. Hlavním cílem masové privatizace bylo zvýšení efektivity hospodářství jako celku, rozbití monopolních struktur a vytvoření tržního řádu (Žídek, 2006).

Jako hlavní metoda masové privatizace byla prosazena kupónová privatizace. Jádrem této metody byla distribuce kupónových knížek občanům za nízký poplatek 1000 Kč. Následně mohli občané, kteří si kupónovou knížku koupili, získávat akcie podniků, jež byly do kupónové privatizace zařazeny (Holman, 2000). Dominanci této privatizační metody lze pozorovat na faktu, že téměř 50 % všech privatizovaných akciových společností bylo nabídnuto za kupony. Za autory finální podoby kupónové privatizace v Československu jsou

považování Dušan Tříška, Tomáš Ježek a Václav Klaus (Žídek, 2006). Aby se předešlo situaci, kdy by kupónovou privatizací vzniklo příliš rozptýlené vlastnictví drobných akcionářů, kteří by ve finále nebyli schopni vykonávat kontrolu nad podniky, navrhli autoři účast investičních privatizačních fondů. Tyto fondy byly zakládány bankami, investičními společnostmi nebo jinými soukromými subjekty. Občané s koupenou kupónovou knížkou se následně mohli rozhodnout, jestli kupóny budou vyměňovat přímo za akcie podniků nebo je svěří privatizačnímu fondu. Vložím kupónů do fondu se občané stali jeho akcionáři a fond následně takto získané kupóny měnil za akcie privatizovaných podniků (Holman, 2000).

Samotný mechanismus kuponové privatizace měl několik fází. První fáze představovala registraci investičních privatizačních fondů. Registrace však nebyla automatická a Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci mohlo registraci subjektu odmítnout. V druhé fázi byli registrováni účastníci, kterými mohli být občané Československa starší 18 let a trvalým bydlištěm na území státu. Třetí fázi bylo poskytnutí držitelům kuponových knížek seznamů nabízených podniků spolu se základními informacemi o podnicích jako jsou tržby, zisk, počet zaměstnanců, počet akcií a počet akcií připadajících na kupony. Čtvrtou fází bylo tzv. nulté kolo, během kterého mohli občané svou kuponovou knížku, nebo její část svěřit do privatizačního fondu. Pokud privatizačního fondu nevyužili, byla investice v následujících kolech čistě na nich. V páté fázi probíhala jednotlivá kola kuponové privatizace. Vždy bylo oznámeno, kolik akcií bude v daném kole prodáno a jaká bude cena. Držitelé kuponových knížek nebo privatizační fondy si následně tyto akcie objednali a po ukončení celé vlny došlo k předání akcií (Žídek, 2006).

Kupónové privatizace se zúčastnilo na 6 milionů občanů, ale velké množství vlastníků následně nemohlo efektivně uplatňovat svá práva, a taky do podniků nepřišel tolik potřebný kapitál. V důsledku toho byly akcie často brzy odkoupeny od drobných akcionářů tuzemskými i velkými zahraničními investičními společnostmi. Dalším problémem vzniklým privatizací byl fakt, že část bankovních úvěrů nebyla vůbec splacena a stát tak musel řadu bank zachraňovat finančními sanacemi (Škodová Parmová, 2006).

Kupónová privatizace nebyla však jedinou metodou využívanou při velké privatizaci. Dalšími metodami pro převod majetku ze státních do soukromých rukou byly (Žídek, 2006):

- Veřejné aukce – jediným kritériem byla cena
- Veřejné soutěže – tendry – nesledovala se pouze cena, ale i další požadavky

- Přímé prodeje předem určenému vlastníkovi – bez veřejné soutěže
- Transformace na akciovou společnost a prodej akcií
- Bezúplatný převod majetku – např. městům, obcím, fondům sociálního pojištění, restituentům
- Dočasné ponechání majetku ve Fondu národního majetku
- Použití zaměstnaneckých akcií

Dopady veškerých výše uvedených systémových změn zákonitě ovlivnily celou ekonomiku a nastartovaly přechod k tržně orientované ekonomice. V důsledku těchto změn se nutně musela začít měnit také struktura ekonomiky, neboť bylo nezbytné, aby se přizpůsobila tržním mechanismům. Strukturálním změnám v ekonomice se věnuje následující kapitola.

3 STRUKTURÁLNÍ ZMĚNY V EKONOMICE

Jak se Československo, resp. Česká republika, postupně adaptovala na mechanismy tržního hospodářství, nutně muselo dojít také ke strukturálním změnám v ekonomice, neboť bez výrazné restrukturalizace by nebylo zajištěno dlouhodobé fungování tehdejších podniků v novém tržním systému. Strukturální změny a jejich průběh jsou popsány v následujících podkapitolách.

3.1 Členění ekonomických struktur

Ekonomické struktury je možné rozdělit podle řady hledisek, avšak nejstandardnější je členění na základě sektoru ekonomiky a podle jednotlivých odvětví ekonomiky. Obě tyto dělení ekonomických struktur jsou obecně popsány v následujících podkapitolách:

3.1.1 Rozdělení podle sektoru ekonomiky

V rámci sektorového členění ekonomiky jsou jednotlivé činnosti rozděleny do tří základních sektorů, u nichž je sjednocujícím prvkem zdroj potřebný pro produkci konkrétního odvětví. Samotné členění má následující podobu (Slaný, Žák, 1999):

- Primární sektor – do primárního sektoru lze zařadit taková odvětví, jež pro svou produkci využívají přírodní zdroje. Do sektoru se řadí odvětví zemědělství a myslivosti, rybolov a chov ryb, pastevectví a lesnictví. Primární sektor je dominantní především v rozvojových zemích.
- Sekundární sektor – v rámci tohoto sektoru je dále zpracovávána produkce z primárního sektoru. To zahrnuje těžbu nerostných surovin, zpracovatelský průmysl, výrobu a distribuci elektrické energie, plynu a vody, a odvětví stavebnictví. Sekundární sektor zaujímá významný podíl v ekonomikách industriálních zemí.
- Terciární sektor – sektor služeb, do kterého se řadí služby jako např. obchod, pohostinství a ubytování, telekomunikační služby, bankovní a pojišťovací služby, zdravotnictví, vzdělávání a další. Terciární sektor zaujímá největší podíl na celkové zaměstnanosti a tvorbě HDP v ekonomicky vyspělých zemích.
- V některých případech bývá uváděn i kvarterní sektor, jenž původně patřil do sektoru terciárního, ale některá členění je považují za samostatný sektor. Do tohoto sektoru lze zařadit vědu a výzkum, informatiku, vzdělávání a další činnosti související s osobním rozvojem člověka, jimiž přispívá k rozvoji celé společnosti. Podobně jako terciární sektor tak i kvartérní sektor bývá rozvinutý ve vyspělých zemích.

3.1.2 Rozdělení podle odvětví ekonomiky

Po roce 1989 se v České republice používaly tři klasifikace ekonomických činností. Nejprve od roku 1989 do roku 1993 to byla jednotná klasifikace odvětví národního hospodářství (dále jen JKONH). Tato klasifikace je tedy také použita u vstupních dat ze sčítání lidu z roku 1991, která budou základem pro praktickou část práce.

Druhým dělením ekonomických činností, které se v minulosti využívalo v letech 1994 až 2007, byl systém odvětvové klasifikace ekonomických činností (dále jen OKEČ). Dělení bylo sestaveno ČSÚ a každá položka zahrnovala seskupení stejnorodých činností na příslušném stupni třídění (BusinessCenter).

Od roku 2008 až do současnosti se využívá klasifikace ekonomických činností CZ-NACE, která zohledňuje technologický rozvoj a strukturální změny hospodářství za posledních 15 let a je relevantnější s ohledem na hospodářskou realitu a zároveň je vhodnější pro srovnatelnost s jinými mezinárodními klasifikacemi (Sdělení č. 244/2007 Sb.).

Jednotlivé kategorie dle klasifikace ekonomických činností CZ-NACE (ČSÚ):

A – Zemědělství, lesnictví a rybářství

B – Těžba a dobývání

C – Zpracovatelský průmysl

D – Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu

E – Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi

F – Stavebnictví

G – Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel

H – Doprava a skladování

J – Informační a komunikační činnosti

I – Ubytování, stravování a pohostinství

K – Peněžnictví a pojišťovnictví

L – Činnosti v oblasti nemovitostí

M – Profesionální, vědecké a technické činnosti

N – Administrativní a podpůrné činnosti

O – Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení

P – Vzdělávání

Q – Zdravotnictví a sociální péče

R – Kulturní, zábavní a rekreační činnosti

S – Ostatní činnosti

T – Činnosti domácností jako zaměstnavatelů, činnosti domácností produkujejících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu

U – Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů

3.2 Strukturální změny v průběhu transformace

Následující oddíly popisují výchozí situaci struktury české ekonomiky, změny v počátcích transformace a v druhé polovině 90. let.

3.2.1 Výchozí situace

Struktura české ekonomiky byla v počátcích transformace značně zdeformována v důsledku centrálního řízení po čtyři desítky let. Jak bylo již zmíněno v úvodní kapitole, technologická úroveň a kvalita českých výrobků výrazně pokulhávala za úrovní produkce vyspělých zemí. Hlavním problémem však nebyla nedostatečná industrializace, ale právě naopak industrializace nadměrná. Pokud bychom šli ještě více do hloubky, lze říci, že zásadním problémem nebyla ani tak samotná průmyslová výroba, ale především struktura průmyslu, jenž se zaměřoval na těžký a zbrojní průmysl (Slaný, 2006). Holman (2000) tuto skutečnost popisuje jako industrializaci na špatných místech. V důsledku zaměření na těžký průmysl bylo české hospodářství na konci 80. let velmi energeticky náročné. Spotřeba energetických zdrojů byla v českém hospodářství přibližně o 40 % vyšší než v západní Evropě (Hájek, 1995).

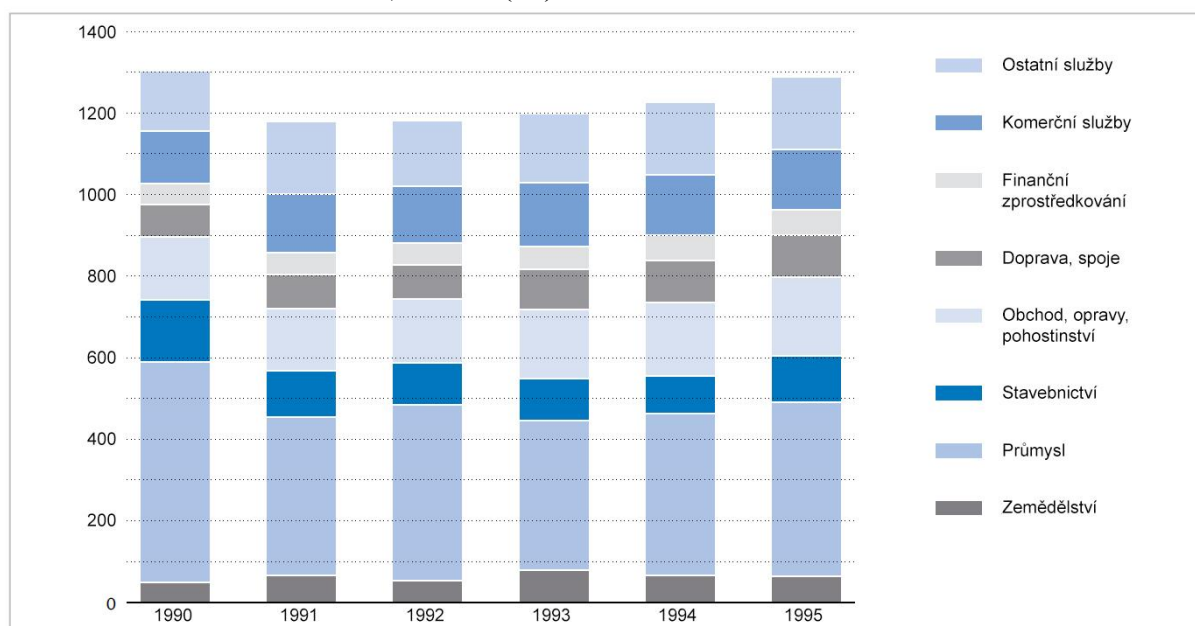
Výsledkem socialistického řízení hospodářství byly průmyslové kolosy s několika tisíci zaměstnanci, které nemohly pružně reagovat na dynamiku tržního systému. Struktura výroby neodpovídající poptávce, zastaralé výrobní kapacity, neexistence soukromého vlastnictví a uzavřenost trhu s cenovou deformací, kterým se věnovala předešlá kapitola, a další problémy byly neslučitelné s efektivní tržní ekonomikou. Velkým strukturálním problémem byla vysoká monopolizace ekonomiky. Na začátku roku 1990 existovalo pouze 18 837 ekonomických subjektů, ze kterých bylo 1576 podniků státních a 1069 zemědělských družstev (Slaný, 2006). Z jiného pohledu popisuje pozici monopolů v ekonomice Židek (2006), když uvádí, že sto největších podniků v zemi představovalo 51 % všech aktiv průmyslových podniků a zaměstnávalo 26 % veškeré pracovní síly. Podíl soukromých ekonomických subjektů na HDP činil v roce 1990 pouhých 12,3 % (Pellešová, 2002).

I v kontextu tohoto faktu se jeví rychlá privatizace v následujících letech jako opodstatněné řešení. Bylo tedy nezbytné, aby se podniky restrukturalizovaly, přizpůsobily se poptávce, začaly do výroby přinášet moderní technologie a postupy, které by zvýšily konkurenceschopnost produktů.

3.2.2 Strukturální změny v letech 1990-1995

Zásadní změny ve struktuře ekonomiky proběhly v prvních letech transformace. Změny probíhaly na více úrovních zároveň a byly spolu úzce spojeny. Postupně se strukturální skladba ekonomiky začala přelévat od přemíry průmyslové výroby směrem k sektoru služeb. Podobný pokles podílu na celkovém výstupu lze pozorovat i u zemědělství, což znamená, že na úkor průmyslu a zemědělství se zvyšoval podíl služeb na celkové výstupu a ekonomika postupně směřovala k moderní struktuře typické pro vyspělé země. Náhlé změny ve struktuře ekonomiky zpočátku vedly k poklesu HDP. Tento propad HDP v období transformace bývá nazýván transformační recese (Slaný, 2006). Podle Kadeřábkové (2004) lze toto období nazvat destruktivní fází restrukturalizace. Do struktury moderního hospodářství se podle Židka (2006) dostala Česká Republika až v roce 1991, kdy poprvé podíl služeb na HDP převyšoval podíl průmyslu. Židek (2006) dodává, že hlavní příčinou nebyl samotný nárůst podílů služeb, ale výrazný pokles průmyslu, neboť byl transformací nejvíce zasažen. Nárůst podílu služeb a pokles průmyslu a zemědělství spolu s poklesem HDP během transformační recese znázorňuje následující graf:

Graf 1 Odvětvová struktura HDP, mil. Kčs (Kč)

Zdroj: ČSÚ in Slaný, 2006

Druhým ukazatelem, na němž lze pozorovat změny ve struktuře ekonomiky během počátku devadesátých let, je podíl zaměstnanců v jednotlivých sektorech, jak je možné vidět v tabulce 2:

Tabulka 2 Podíl zaměstnanců v jednotlivých sektorech 1989-1995 (%)

rok	primární sektor	sekundární sektor	terciární sektor
1989	15,2	43,1	41,7
1990	15,3	41,9	42,8
1991	13,2	41,9	42,1
1992	10,3	42,1	47,6
1993	9,0	41,9	49,1
1994	8,7	40,8	50,5
1995	7,8	38,1	54,1

Zdroj: ČSÚ, Pellešová, 2002

Během prvních let transformace a strukturálních změn se počet zaměstnanců v primárním sektoru snížil takřka na polovinu, zatímco nárůst v terciárním sektoru činil více než 12 %. Tabulka 1 i graf 1 tak názorně dokumentují nárůst podílů služeb na celkovém produktu na úkor primárního a sekundárního sektoru a s tím souvisí přesun zaměstnanců mezi těmito sektory viditelný v tabulce 2. Slaný (2006) dodává, že specifickým vývojem během prvních let transformace prošlo zemědělství, jelikož v něm navzdory klesající zaměstnanosti rostla produktivita práce. Prvním rokem, ve kterém rostla produktivita i v dalších odvětvích ekonomiky, byl rok 1994.

3.2.3 Strukturální změny v letech 1995-2006

Během roku 1995 byla dokončena hlavní část privatizace a struktura ekonomiky se stabilizovala. Stále docházelo k postupnému přelévání zaměstnanců do sektoru služeb, ale již pozvolna, a nikoliv v tempu jako na začátcích transformace. Terciární sektor služeb současně stabilně upevňoval svou dominantní pozici na tvorbě HDP. Pozvolné přesuny zaměstnanců mezi sektory v tomto období lze pozorovat v tabulce 3 (Slaný, 2006):

Tabulka 3 Podíl zaměstnanců v jednotlivých sektorech 1990-2005 (%)

rok	primární sektor	sekundární sektor	terciární sektor
1990	15,3	41,9	42,8
1995	7,8	38,1	54,1
1996	8,0	37,4	54,6
1997	7,0	39,1	53,8
1998	6,9	39,4	53,7
1999	6,2	38,2	55,7
2000	6,0	37,2	56,8
2001	5,5	37,6	56,9
2002	4,9	37,4	57,7
2003	5,2	37,0	57,8
2004	5,1	36,6	58,3
2005	5,0	38,5	56,5

Zdroj: ČSÚ in Slaný, 2006

Vyšší stabilitu projevovала i samotná struktura hospodářství, když se podíly jednotlivých odvětví na tvorbě během let 1995–2005 měnily jen pomalu a nijak výrazně. Tuto ustálenou situaci popisuje tabulka 4 (Slaný, 2006):

Tabulka 4 Podíl odvětví na tvorbě HDP (%)

odvětví	1995	2000
zemědělství	4,7	3,9
průmysl	33,3	32,9
stavebnictví	8,7	7,1
obchod, opravy, pohostinství	15	16,3
doprava, spoje	8,1	7,4
peněžnictví, pojišťovnictví	4,7	4,3
ostatní tržní služby	11,6	13,1
netržní služby	13,9	16

Zdroj: Ročenka HN, 2002 in Slaný, 2006

S odkazem na výše uvedené skutečnosti by se dalo tvrdit, že restrukturalizace ekonomiky byla dokončena v roce 1995. Jak však popisuje Slaný (2006), opak je pravdou. Tvrdí, že společně s restrukturalizací by logicky měla růst nezaměstnanost, jakožto dopad uzavírání neefektivních podniků. Ovšem ke zlomovému nárůstu nezaměstnanosti dochází až během ekonomické recese v letech 1997-1999. Pellešová (2002) tento nárůst nezaměstnanosti spojuje s nedokončenou restrukturalizací podniků.

Od roku 2000 postupně rostl význam výroby osobních automobilů a elektrotechnického průmyslu. Díky tomuto posunu v průmyslové výrobě směrem k technologicky složitějším produktům došlo ke strukturální změně se značným konkurenceschopným potenciálem. Zároveň Slaný (2006) dodává, že podle ČSÚ už po roce 2000 nadále nedochází k absorpci pracovních sil sektorem služeb a nelze očekávat výrazné změny v podílech jednotlivých sektorů na HDP.

3.3 Dopady strukturálních změn během transformace

Česká ekonomika zdělila z dob komunismu ekonomickou a technologickou zaostalost a výrazně strukturálně deformovanou ekonomiku. Produktivita a efektivnost byly prvky, na nichž stály nové příležitosti otevřené změnou ekonomického systému, neboť právě v těchto oblastech centrálně plánovaná ekonomika zcela selhávala (Spěváček et al., 2002). Hlavní strukturální změny proběhly v prvních pěti letech transformace. K rozsáhlým strukturálním změnám vedly jak vnější faktory, mezi které se řadí rozpad východního bloku, tak vnitřní faktory, které souvisely s transformací ekonomiky po samotném rozpadu východního bloku. Byly to právě privatizace a liberalizace cen a obchodu z počátku transformačního procesu, které vedly ke strukturálním změnám v ekonomice (Slaný, 2006). Spěváček (2002) zdůrazňuje, že obdobný rozsah a časová koncentrace strukturálních změn proběhlých v zemích východního bloku jsou historicky ojedinělé a poukazuje i na fakt, že se tyto změny odehrávaly v průběhu zásadních ekonomických změn a současně s řadou vnitřních i vnějších ekonomických šoků. Ekonomická recese zasáhla českou ekonomiku v letech 1997-1999 a odhalila slabé stránky privatizace: špatné řízení podniků a nedokončenou restrukturalizaci velkých firem (Zemplinerová in Kiglics, 2007).

Zaostalá ekonomika zaměřená především na těžký průmysl se přetransformovala na tržní ekonomiku s moderní strukturou hospodářství a převažujícím soukromým vlastnictvím. Mezi lety 1990-2005 klesl počet lidí zaměstnaných v zemědělství o 2/3 a v průmyslu o 1/4. Tyto pracovníky postupně zaměstnával sektor služeb, jehož podíl na HDP se zvyšoval. Tempo přesunu pracovníků mezi sektory bylo nejvyšší v počátcích transformace, další mezisektorové strukturální změny po roce 1995 zpomalily a od roku 2004 je sektorová skladba ekonomiky víceméně beze změn, nicméně dochází ke změnám mezi jednotlivými odvětvími (Slaný, 2006).

Podle Slaného (2006) s restrukturalizací přišly moderní technologie a celková změna sektorové skladby ekonomiky, díky čemuž se česká ekonomika stala konkurenceschopnou a může dlouhodobě dosahovat hospodářského růstu a upevňovat vlastní pozici na zahraničních trzích.

V návaznosti na strukturální změny ekonomiky hodlám v další části práce analyzovat, jak se během transformace změnila sektorová specializace jednotlivých územních jednotek České republiky a ekonomiky jako celku. Využita k tomu budou data z ČSÚ získána během sčítání lidu.

4 ZMĚNY V SEKTOROVÉ SPECIALIZACI ÚZEMNÍCH JEDNOTEK ČR BĚHEM TRANSFORMACE

Analýza změn v sektorové specializaci územních jednotek vychází z dat ze sčítání lidí, domů a bytů (dále SLDB) v letech 1991 a 2011. Rok 1991 byl zvolen jako výchozí bod, jelikož odpovídá počátkům transformace a díky SLDB poskytuje potřebné množství dat. Situace z roku 1991 byla v analytické části porovnávána s údaji ze SLDB 2011, a to především z důvodu, že se do tohoto roku již zcela promítly veškeré transformační dopady, které stále ještě probíhaly v počátcích tisíciletí. První oddíl kapitoly nejprve přibližuje teorii regionální specializace, další oddíly se zaměřují na samotné zpracování analýzy sektorové specializace.

4.1 Teorie regionální specializace

Specializace je široce používanou myšlenkou v teorii regionálního rozvoje. Státy, společnosti a regiony mají tendenci se specializovat v různých oblastech již stovky let (Mílek, 2013). Za specializaci regionu se považuje jeho specifická vlastnost, kterou lze popsat jako jednoznačně definovaný profil, se silně rozvinutým odvětvím nebo sektorem ekonomiky. Tento profil obsahuje specializaci, která je dominantní ve zkoumaném regionu či státě. Je také hlavním zdrojem zaměstnanosti dané oblasti a nejvíce přispívá k podílu regionu na HDP (Mílek, 2015).

Řada studií v literatuře regionální ekonomiky se zabývala problematikou jak specializace regionů, tak geografické koncentrace specifického odvětví, které mnozí považují za dvě strany stejné mince, což ve své práci popisuje také Goschin (2008), při průřezu historií problematiky regionální specializace. Modely a empirické studie zaměřené na oblasti regionální specializace pocházejí převážně z teorie obchodu a teorie lokalizace z 19. a 20. století. Aiginger (1999) zdůrazňuje, že definice regionální specializace a geografické koncentrace se odráží v matici vycházející ze struktury odvětví a regionu. Regionální specializace vyjadřuje regionální perspektivu a znázorňuje poměry sektorových podílů na celkové ekonomice, obvykle ve srovnání se zbytkem země. Region je dle Aigingera považován za specializovaný, pokud malý počet subjektů z jednoho odvětví tvoří velký podíl na celkovém hospodářství regionu. Geografická koncentrace určitého odvětví reflektuje zastoupení daného odvětví v jednotlivých regionech. Vysoce koncentrované odvětví je takové, jež má velkou část svého celkového podílu rozmístěno v několika málo regionech.

Jedna z hlavních oblastí, na níž se zaměřuje literatura věnovaná regionální specializaci, je mechanismus samotného procesu specializace. Podle Ricarda (1817) vzniká odvětvová specializace rozdíly v relativních výrobních nákladech – komparativní výhodě, jež je výsledkem rozdílů v produktivitě výrobních faktorů. Heckscher-Ohlinova teorie doplňuje, že komparativní výhoda nemusí být způsobena jen rozdílem v produktivitě výrobních faktorů, ale také ve vybavenosti země výrobními faktory (Heckscher, 1919; Ohlin, 1933). Naproti tomu Keynesiánský přístup k teorii růstu přičítá nižší specializaci regionů důsledkům konvergence příjmů skrze vyrovnávající se produktivity výrobních faktorů (Armstrong a Taylor, 2000). Navíc se oproti předpokladům tradičních obchodních teorií ukázalo, že modely založené na diferenciaci produktů a úspor z rozsahu mají za následek zaměření se na interakce mezi subjekty vlastního odvětví než na interakce mířící mimo odvětví (Marshall, 1920; Krugman, 1991).

Další kategorií modelů jsou se zabývají determinanty lokalizace a specializace. Zvláštní důraz je kladen na tzv. mobilní faktory, které jsou považovány za motor aglomeračního procesu. Pokud se v regionu zvedne dostupnost takového mobilního faktoru, zvyšuje se přitažlivost celého regionu, což vede ke kumulativnímu procesu. Volba lokality pro mobilní faktory je determinována tzv. dostředivými a odstředivými silami (Krugman, 1998). Mezi dostředivé síly jsou zahrnuty rostoucí výnosy z rozsahu, lokalizace a urbanizace ekonomiky, dostupnost domácího trhu a dopady cenového indexu. K odstředivým silám Krugman řadí nedostatek fixních faktorů, náklady dopravní zácpy a vysokou konkurenci. Fujita a Venables spolu s Krugmanem (1999) používají také pojmy aglomeračních sil (např. úspory z rozsahu) a deaglomeračních sil (např. rozdíly v cenách výrobních faktorů). Jeden z dalších modelů dělí regiony na jádrové (dobrý přístup na trh) a vzdálenější od trhu – periferní.

V úvahu při určení specializace regionu je nutné vzít také jeho velikost. Ezcurra (2006) přišel s názorem, že větší regiony mají nižší úroveň specializace než menší regiony, a to z důvodů více heterogenní populace a rozdílů ve fyzických výrobních faktorech. Nicméně při zohlednění aglomeračních ekonomik a jejich roli, lze také prokázat zvýšení specializace i ve větších regionech. (Fujita a Thisse, 2002).

Specializace regionu se obvykle analyzuje v souvislosti s koncentrací ekonomického odvětví a později se zaměřuje také na tzv. distribuci v zeměpisném rozměru (Aiginger, 1999). Jak zdůraznili Aiginger a Rossi-Hansberg (2006), ve skutečnosti mohou být specializace a

koncentrace dvě strany téže mince, a ze statistického pohledu k nim lze přistupovat jako ke dvěma perspektivám vycházející z matice, kde sloupce představují regiony a řádky jednotlivá ekonomická odvětví. Přestože většina literatury vztahující se ke specializaci a koncentraci implicitně považuje tyto dva jevy za vzájemně propojené, existují také teorie doplněné empirickými výsledky, dle nichž by se tyto jevy měly považovat za na sobě nezávislé procesy (Dalum a kol., 1998).

Aiginger a Davies (2004) argumentují, že se jedná právě o pohled na stejnou situaci z dvou rozdílných perspektiv, jež jsou odvozeny z modelu s regiony rozdělenými do sloupců a koncentrace odvětví do řádků. Specializace je následně z matice odvozena čtením sloupců, zatímco koncentrace je soustředěna v řádcích. Autoři také zkoumají nepravidelnosti, které mají tendenci se zvyšovat po sloupcích matice a uvažují hypotetické, symetrické země, ve kterých jsou jednotlivá odvětví stejně velká. Přesný statistický vztah byl mezi specializací a koncentrací odvozen pomocí entropie, na jejímž základě autoři došli k teorii, že předpoklad paralelního pohybu koncentrace a specializace je správný jedině tehdy, jsou-li regiony a odvětví stejné velikosti. Hlavním závěrem zkoumání autorů je fakt, že větší specializace struktur jednotlivých zemí či regionů nemusí nutně znamenat, že dané odvětví bude v dané lokalitě více geograficky soustředěno. Závěr vychází z údajů devíti členských států EU sledovaných v letech 1985-1998, kdy se zvýšila statistická specializace zemí, avšak koncentrace ekonomických odvětví se snížila. Navíc model, se kterým přišel Rossi-Hansberg (2005) byl využit pro empirické dokázání, že specializace a koncentrace mohou jít opačným směrem, pokud se změní náklady na dopravu. Klesající dopravní náklady mají za následek zvyšující se míru koncentrace, zatímco úroveň specializace klesá (Aiginger a Rossi-Hansberg, 2006).

Na základě odpovídajících modelů a teorií jsou empirické studie zaměřené na specializaci zemí či regionů, jež proběhly v Evropě do roku 2000, charakteristické několika rysy. Podle Hallea (2000) většina studií probíhá na národní úrovni, časové rozmezí se pohybuje mezi 10 a 25 lety, nejčastěji analyzovanými proměnnými jsou výroba, zaměstnanost nebo je sledován trh zpracovatelského průmyslu. Většina analýz pak prezentuje výsledky podle specifických charakteristik jednotlivých odvětví, případně podle charakteristik jednotlivých zemí. Jednu ze studií provedl Molle (1996), když analyzoval odvětvovou specializaci založenou na datech o zaměstnanosti v 96 regionech úrovně NUTS1 a NUTS2 mezi lety 1950 až 1990. Také Hallet (2002) se zaměřil na stanovení regionální specializace 119 regionů úrovně NUTS1 a NUTS2,

při čemž využíval údaje o přidané hodnotě v letech 1980 až 1995. Jeho výsledky naznačují klesající specializaci regionů v důsledku posunu struktur analyzovaných regionů směrem k evropskému průměru.

Aiginger (1999) popisuje rostoucí obavy v otázce specializace a poukazuje na skutečnost, že bude mít velký politický význam, zda prohloubení integračního procesu EU posune aktivity směrem k jádru a zanechá periferie s pomalu rostoucími odvětvími či nikoliv. Pokud jde o cíl konkurenceschopnosti jakožto jeden z pilířů politiky soudržnosti EU, Aiginger (1999) zdůrazňuje dvojitý význam specializace a koncentrace. Prvním je rozhodnutí firem týkající se jejich optimální velikosti a umístění, které bez bývalých hranic představuje atraktivní způsob, jak zvýšit účinnost a konkurenceschopnost prostřednictvím integrace. Za druhé, rostoucí politická obava, že přílišná specializace zemí v úzkých skupinách produktů může zvýšit poptávkové riziko pro jednotlivé země.

4.2 Definování územní jednotky a sledovaných sektorů

Pro účely analytické části bylo nutné rozdělit Českou republiku na územní jednotky, na kterých by se následně sledovala jejich specializace na počátku a na konci sledovaného období. Uvažovány byly administrativní jednotky a funkční jednotky. U zvolených jednotek bylo pro následné určení jejich specializace nutné definovat sledované sektory a činnosti do nich spadající.

4.2.1 Definování územní jednotky

Administrativními jednotkami byly myšleny obce s rozšířenou působností (dále ORP). Správní obvody ORP byly stanoveny vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb., aktualizovány vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2004 Sb. a naposledy vyhláškou č. 388/2015 Sb. Obvody jsou vymezeny výčtem obcí, uvedených ve vyhlášce, respektují hranice krajů a k 1.1.2007 bylo formou vyhlášky MV ČR provedeno sladění územně správního členění okresů a správních obvodů obcí s rozšířenou působností ve většině případů, několik desítek případů nesouladu však zbývá k řešení formou zákona, pak teprve budou správní obvody obce s rozšířenou působností skladebné do okresů (ČSÚ, 2016). Avšak právě z důvodu administrativního určení hranic regionů, které ačkoliv z drtivé většiny kopírují hranice bývalých okresů, tak ne vždy zcela reflektují spádovost a funkci regionu (čímž by mohlo docházet ke zkreslení interpretovaných dat) byly za vhodnější pro praktickou část práce zvoleny funkční regiony.

Funkční regiony – ohraničené oblasti definovány prostorovými vazbami, toky a interakcemi, které jsou v dané oblasti maximalizované, a zároveň jsou minimalizované toky přes hranice, čímž jsou splněny zásady vnitřní soudržnosti a vnější uzavřenosti (Tonev, 2018). Nejčastěji je k identifikaci funkčních regionů využívána dojíždka za prací, neboť je zcela nejobjemnějším každodenním pravidelným tokem obyvatelstva. Mezi zřejmé výhody patří také fakt, že je dojíždka za prací pravidelně zjišťována v rámci sčítání obyvatelstva a směrová jednoznačnost – jediná adresa pracoviště (Tonev, 2018).

Data o denní dojíždce za zaměstnáním (ze sčítání obyvatelstva z let 1991, 2001 a 2011) využil ve své práci při vymezení funkčních regionů na území České republiky také Tonev (2018). Výstupem analýzy území České republiky bylo 157 funkčních regionů, stanovených na základě dojíždky za prací, vnější izolovanosti a vnitřní soudržnosti. Podle Toneva (2018) lze také říci, že s rozlohou funkčního regionu roste také jeho uzavřenost, jelikož rozlehlejší region nabízí pestřejší a bohatší nabídku pracovních míst, čímž klesá potřeba dojíždět za prací za hranice regionu.

Těchto 157 funkčních regionů bylo v další části práce rozděleno na několik typů, dle sektorové specializace daného funkčního regionu.

4.2.2 Sledované sektory

Obecně je dělení ekonomických sektorů popsáno v podkapitole 3.1.1, proto bude v této podkapitole přiblíženo, která konkrétní odvětví z jednotlivých sčítání 1991 a 2011 byla v praktické části zařazena k příslušným sektorům, zejména z důvodu odlišné klasifikace ekonomických činností u jednotlivých sčítání.

U sčítání z roku 1991 se do primárního sektoru řadí skupina definovaná jako zemědělství. Z dat ze sčítání v roce 2011, využívající klasifikaci CZ-NACE, je pak do primárního sektoru zařazena sekce A – Zemědělství, lesnictví a rybářství.

Hlavní doménou sekundárního sektoru je výroba, průmysl a stavebnictví. V rámci sčítání 1991 je tedy sekundární sektor tvořen skupinami prezentovanými ve výsledcích sčítání jako průmysl a stavebnictví. Detailnější členění poskytuje pak ve výsledcích ze sčítání 2011 klasifikace CZ-NACE a do sekundárního sektoru se řadí zaměstnanci v sekcích:

B – Těžba a dobývání

C – Zpracovatelský průmysl

D – Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu

E – Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi

F – Stavebnictví

Terciární sektor, též označován jako sektor služeb, v sobě ze sčítání 1991 zahrnuje odvětví, jež jsou v datech prezentovány jako obchod, ubytování, doprava, penzijní pojištění, služby peněžnictví a pojišťovnictví, veřejná správa, školství, zdravotnictví a ostatní. Z výstupu sčítání v roce 2011 je pak terciární sektor celou řadou sekcí dle klasifikace CZ-NACE, konkrétně se jedná o všechny zaměstnance v sekcích G až S. Rozdílnost v klasifikaci ekonomických činnosti mezi lety 1991 a 2011 nastíněná v podkapitole 3.1.2 měla zcela nepatrný vliv na jednotlivé sektory, nicméně byla data o vliv těchto rozdílů očištěna.

Podle takto nastavených sektorů a odvětví do nich spadajících, byla seskupena data z obou sledovaných sčítání, na nichž byla následně sledována změna v jejich specializaci.

4.3 Vývoj české ekonomiky a ekonomických sektorů v období transformace

Součástí tohoto oddílu je přiblížení jednotlivých sčítání lidu, jakožto vstupních dat pro analytickou část práce a následně zhodnocení celostátního vývoje zaměstnanosti v ekonomických sektorech během sledovaného období.

4.3.1 Vstupní data a jejich zpracování

Pro praktickou část práce byla vstupní data čerpána ze SLDB z let 1991 a 2011. Obě tato sčítání popisuje následující oddíl s důrazem na jejich specifika, rozdíly a následný dopad těchto faktorů na použitá data.

Sčítání 1991

Poslední sčítání, které proběhlo v rámci Československa bylo schváleno vládou tehdejší ČSSR v roce 1987. Původně plánovaný termín z usnesení vlády stanovoval sčítání na 1. prosince 1990. Federální vláda svým usnesením schválila celkovou koncepci sčítání, rozpočtové zabezpečení a nastavila úkoly pro zainteresované orgány a resorty. Obdobné usnesení následně přijaly vlády ČSR a SSR. Jelikož však v návaznosti na změnu režimu byly na listopad 1990 vyhlášeny komunální volby, byl termín sčítání přesunut na 3. března 1991. Termín sčítání navazoval na desetiletý krok mezi sčítáními, které proběhly v letopočtech končící číslicí 0 nebo 1.

Metodickou a organizační záštitu pro SLDB 1991 obstarával Federální statistický úřad, Český statistický úřad, Slovenský statistický úřad a jejich oblastní orgány, které svou činnost kooperovaly s okresními a městskými komisemi pro sčítání. Činnost byla koordinována Ústřední komisí pro sčítání lidu, domů a bytů ustanovená při Federálním statistickém úřadu.

Více než 40 tisíc sčítacích komisařů a revizorů provádělo samotné sčítání na území České republiky. Pro tuto zodpovědnou činnost byli zvláště vybráni, vyškoleni a pověřeni okresními úřady (ČSÚ, 1995). Sčítací komisaři byli během sčítání v roce 1991 oprávněni kontrolovat správnost vyplněných údajů ve sčítacích arších přímo při jejich sběru (zákon 21/1971 Sb.). I díky tomu bylo procento nezjištěných údajů zcela minimální, což se projevilo také na vstupních datech praktické části.

Sčítání 2011

Stanoveno zákonem č. 296/2009 sb. o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Údaje byly zjišťovány k rozhodnému okamžiku, jímž byla půlnoc z 25. na 26. března 2011. Metodicky a organizačně celý proces koordinoval Český statistický úřad, jenž měl na starost jak přípravu sčítání a samotné provedení, tak i následné zpracování a interpretaci výsledků. Během celého procesu však docházelo k úzké spolupráci s dalšími ústředními správními úřady, obcemi a dalšími dodavateli služeb, kteří byli pro potřeby sčítání smluvně zajištěni (zákon 296/2009 Sb.). Hlavním dodavatelem služeb během sčítání byla Česká pošta, která poskytla asi 95 % všech sčítacích komisařů, což bylo novinkou v SLDB 2011 (ČSÚ, 2015). Česká pošta plánovala počet sčítacích komisařů na 14 tisíc, ale dosáhnout tohoto počtu komisařů byl problém (iRozhlas, 2010) a sčítacích komisařů bylo nakonec kolem 9 500 (ČSÚ, 2011). Sčítání v roce 2011 bylo také prvním, kdy sčítací komisaři zpravidla nekontrolovali správnost vyplněných údajů (zákon 296/2009 Sb.). Možným důsledkem této skutečnosti bylo vyšší procento nezjištěných, nebo chybně vyplněných údajů, což se projevilo ve zpracovávaných datech k praktické části práce. Pro porovnání, sektor ekonomické činnosti, využíván v praktické části práce, nebyl dle dat ze SLDB 2011 zjištěn u cca 11 % dotazovaných, zatímco při SLDB 2001 byl tento podíl 4 % (ČSÚ, 2004) a v roce 1991 se pohyboval kolem 1 %.

Z obou sledovaných sčítání byly pro praktickou část práce důležité především údaje o ekonomické aktivitě – zaměstnanost osob, odvětví ekonomické činnosti a místo pracoviště, viz Obrázek 1 ze sčítacího formuláře SLDB 2011:

Obrázek 1 Vzor sčítacího formuláře ze SLDB 2011

17. Ekonomická aktivita			
ZAMĚSTNANÍ:	zaměstnanci, zaměstnavatelé, samostatně činní, pomáhající ☐	pracující studenti a učni ☐	
	ženy na mateřské dovolené (28 nebo 37 týdnů), pokud před nástupem pracovaly ☐	pracující důchodci ☐	
NEZAMĚSTNANÍ:	hledající první zaměstnání ☐	ostatní nezaměstnaní ☐	
EKONOMICKY NEAKTIVNÍ:	nepracující důchodci ☐	ostatní s vlastním zdrojem obživy ☐	
	žáci, studenti, učni ☐	osoby v domácnosti, děti předškolního věku, ostatní závislé osoby ☐	
Otázky č. 18, 19 a 20 vyplňují zaměstnaní podle současného a nezaměstnaní podle posledního zaměstnání. Ekonomicky neaktivní žáci, studenti a učni pokračují otázkou č. 21. Hledající první zaměstnání a ostatní ekonomicky neaktivní již další otázky nevyplňují.			
18. Zaměstnání			
19. Postavení v zaměstnání			
	zaměstnanci ☐	podnikatelé bez zaměstnanců (OSVČ) ☐	pomáhající rodinní příslušníci ☐
	podnikatelé se zaměstnanci (zaměstnavatelé) ☐	členové produkčních družstev ☐	
20. Odvětví ekonomické činnosti Uveďte název podle hlavní činnosti zaměstnavatele (viz vysvětlivky).			
Otázky č. 21, 22, 23 a 24 o dojíždě/ce/docházce do zaměstnání nebo školy vyplňují pouze zaměstnaní a žáci, studenti a učni. Pracující studenti a učni vyplňují údaje podle dojíždě/ky/docházky do školy.			
21. Místo pracoviště nebo školy na stejné adrese, jaká je v záhlaví formuláře ☐			
		jinde v České republice ☐	uvedte kde ↓
okres			
obec			
č.p./č.o.	/	ulice	
v jiném státě ☐	uvedte název ↓		zaměstnání bez stálého pracoviště ☐

Zdroj: Sbirka zákonů, č. 279/ 2010 Sb.

Tyto údaje poskytly souhrnná data o celkovém počtu obsazených pracovních míst (dále OPM) v jednotlivých regionech a také o počtu OPM v konkrétním ekonomickém odvětví. Ekonomická odvětví byla dále pro účely praktické části práce sloučena dle zadaných kritérií v podkapitole 4.2. Výstupem takto upravených vstupních dat je přehled 157 funkčních regionů s celkovým počtem OPM v regionu a následně rozdělením tohoto počtu mezi primární, sekundární a terciární sektor v absolutních číslech a procentním podílu na zaměstnanosti regionu (viz příloha 1). V následujících kapitolách je na těchto datech přiblíženo sektorové rozčlenění české ekonomiky v letech 1991 a 2011 jako celku a následně jsou v oddílu 4.4 za pomoci zpracovaných dat určeny sektorové specializace jednotlivých funkčních regionů a sledován jejich vývoj a změna v čase.

4.3.2 Sektorové změny v ekonomice České republiky mezi lety 1991–2011

Ze zpracovaných dat lze pozorovat jednoznačný posun české ekonomiky v transformačním období. První výraznou změnou je celkový počet obsazených pracovních míst v ekonomice. Zatímco v roce 1991 bylo OPM přes 5 milionů, tak v roce 2011 bylo obsazených něco málo

přes 4,5 milionů pracovních míst. Tento půlmilionový úbytek v počtu OPM se dá přikládat dvěma faktorům:

- 1) Podíl osob s nezjištěnou ekonomickou aktivitou – v absolutních číslech z výsledků sledovaných sčítání ubylo mezi lety 1991 a 2011 cca 340 tis. ekonomicky aktivních obyvatel, nicméně tento na první pohled značný úbytek je do značné míry důsledkem skutečnosti, že u 5,5 % obyvatel nebyla ekonomická aktivita zjištěna (ČSÚ, 2013). V návaznosti na tuto skutečnost tak dochází mezi sledovanými sčítáními ke zmiňovanému poklesu OPM zjištěných během SLDB 2011. Dá se však předpokládat, že počet zaměstnaných osob byl ve skutečnosti v roce 2011 vyšší, než jaká jsou čísla ve výstupech ze SLDB 2011. Podle údajů z pravidelného výběrového šetření pracovních sil (dále jen VŠPS), které provádí ČSÚ, bylo v roce 2011 v České republice zaměstnáno 4 915 tis. osob (ČSÚ, 2012), tedy o více než 400 tis. zaměstnaných osob více než dle výsledků SLDB 2011. Ačkoliv z metodiky VŠPŠ vyplývá, že šetření podléhají osoby s trvalým, přechodným či dlouhodobým pobytem, tak zdůrazňuje, že se šetření nevztahuje na osoby, které dlouhodobě bydlí v hromadných ubytovacích zařízeních. Z toho důvodu jsou údaje za určité skupiny obyvatelstva, zejména pak za cizí státní příslušníky, kteří v České republice pracují, k dispozici jen v omezené míře (ČSÚ, 2012). Podle údajů MPO ČR a MPSV ČR bylo na území ČR v roce 2011 93 tis. cizinců s platným živnostenským oprávněním a cca 218 tis. cizinců evidovaných úřady práce (ČSÚ, 2018). Celkem na území ČR podle dat ze SLDB 2011 bylo cca 422 tis. cizinců, ale údaje ke sčítání vyplněné prostřednictvím sčítacího formuláře se podařilo získat jen od cca 252 tis. cizích státních příslušníků, z nichž ještě u 9,3 % nebyla zjištěna ekonomická aktivita (ČSÚ Cizinci v ČR, 2013). Tyto skutečnosti tak pravděpodobně také ovlivnily rozdíl mezi počty OPM ve sledovaných letech.
- 2) Nezaměstnanost – v roce 2011 dosáhl počet nezaměstnaných téměř půl milionu osob, což bylo 4x více oproti počtu nezaměstnaných v 1991 (123 tis. osob). Zatímco v roce 1991 tak míra nezaměstnanosti představovala 2,3 % (následně však v důsledku transformační recese dynamicky rostla), tak v roce 2011 dosahovala obecná míra nezaměstnanosti 9,8 %. Nejvyšších hodnot dosahovala míra nezaměstnanosti v roce 2011 u nejmladších věkových kategorií a s rostoucím věkem klesala (ČSÚ, 2014).

Další obecnou změnou je počet osob, u kterých nebylo zjištěno odvětví ekonomické aktivity. Při sčítání v roce 1991 takovýchto osob bylo pouhých 25 tisíc, zatímco v roce 2011 mělo nezjištěné odvětví ekonomické aktivity více než půl milionu osob (ČSÚ, 2014). Nárůst počtu osob s nezjištěným odvětvím ekonomické aktivity mohl být způsoben odlišným přístupem ke sčítání v letech 1991 a 2011, především pak skutečností, že sčítací komisaři z řad České pošty během sčítání 2011 nekontrolovali a neověřovali úplnost a správnost vyplněných údajů. Druhým faktorem, který mohl mít vliv na správnost a kompletnost vyplňovaných údajů, byla možnost vyplnění a odeslání sčítacího formuláře online (ČSÚ, Základní informace, 2011).

Výše popsané změny v počtu OPM a osob, u kterých nebylo zjištěno odvětví ekonomické aktivity lze v absolutních číslech pozorovat v tabulce č. 5:

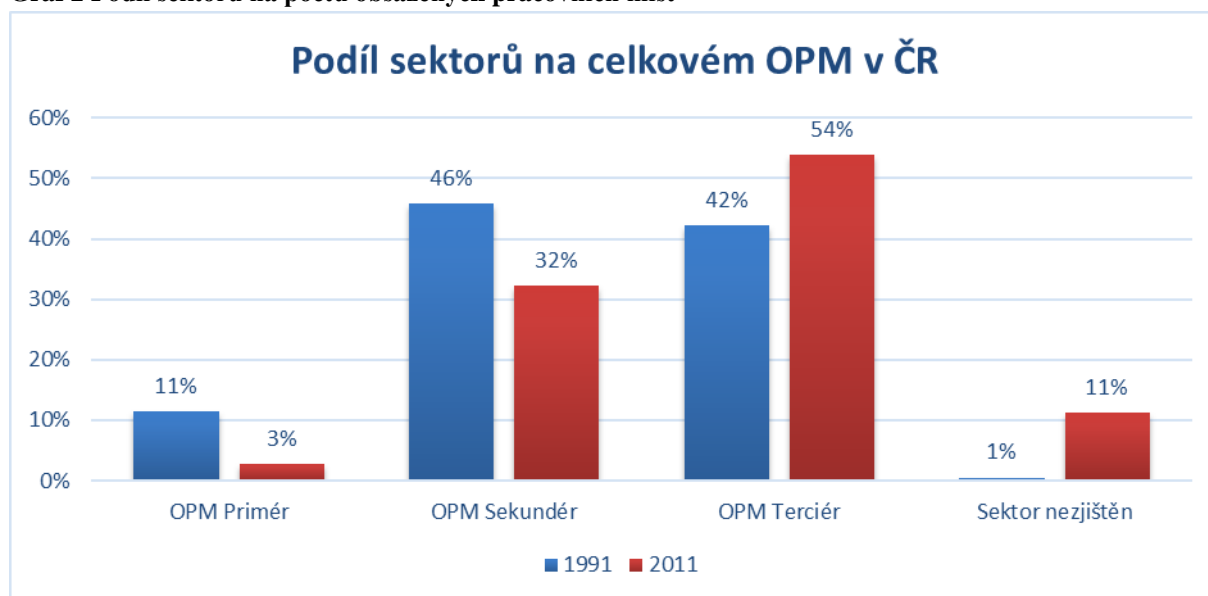
Tabulka 5 Obsazená pracovní místa v letech 1991 a 2011

	1991	2011	Změna 91-11
OPM Primér	584 063	123 390	-460 673
OPM Sekundér	2 332 457	1 465 848	-866 609
OPM Terciér	2 147 134	2 447 970	300 836
Sektor nezjištěn	25 473	508 045	482 572
OPM Celkem	5 089 127	4 545 253	-543 874

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze SLDB 1991 a 2011

Z tabulky 5 lze vyčíst dlouhodobý jednoznačný trend ve vývoji struktury ekonomiky ve sledovaném transformačním období v absolutních číslech. V priméru během sledovaného období ubylo mezi sčítáními 461 tisíc obsazených pracovních míst, ještě větší úbytek je pak viditelný v sekundéru představujícím průmysl a stavebnictví – v tomto sektoru pracuje dle výsledků sčítání v roce 2011 o 867 tisíc osob méně než v roce 1991. Tento rapidní odliv pracovních míst ze sekundárního sektoru odpovídá strukturálním změnám, které v ekonomice během transformace probíhaly. Předimenzovaná průmyslová výroba nemohla v tržním hospodářství dlouhodobě vydržet a úbytek v počtu zaměstnaných osob v průmyslovém sektoru mezi roky 1991 a 2011 je toho důkazem. Opačný jev proběhl v terciárním sektoru, kde naopak zaměstnaných osob přibývá. Pokles v zaměstnanosti v primárním a sekundárním sektoru spolu s nárůstem podílu terciéru je obvyklý ve většině vyspělých zemí. Procentuální zastoupení jednotlivých sektorů ve sledovaných letech je vyjádřeno na grafu č. 2:

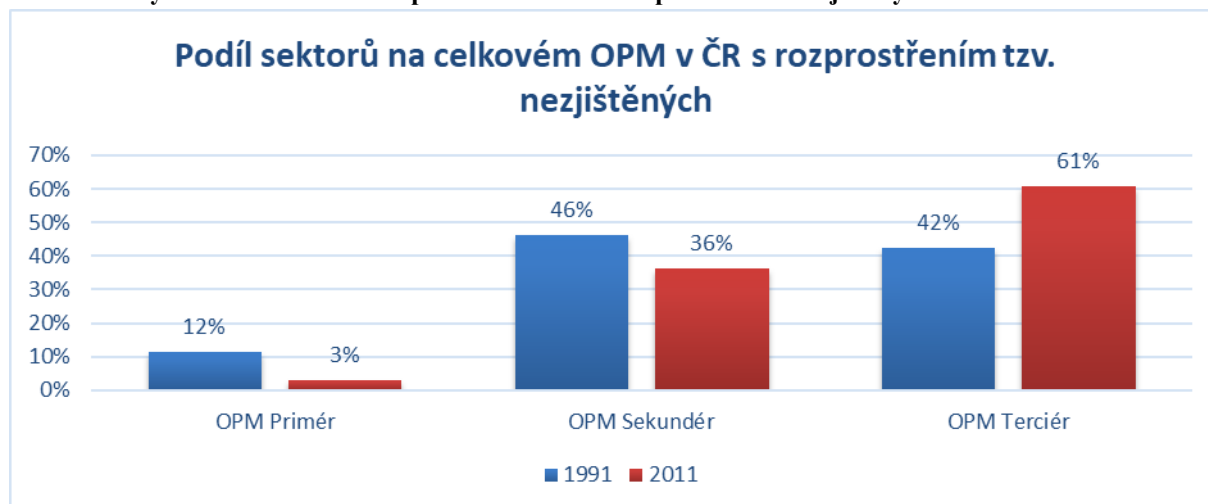
Graf 2 Podíl sektorů na počtu obsazených pracovních míst

Zdroj Vlastní zpracování na základě dat ze SLDB 1991 a 2011

Z grafu lze vyčíst, že podíl primárního sektoru na zaměstnanosti se stal během transformačního období zcela minimální, když v roce 2011 představuje pouze 3 % všech OPM. Stejný trend lze pozorovat u průmyslového sektoru, jehož podíl se v roce 1991 blížil 50 % avšak v roce 2011 představuje necelou třetinu zaměstnaných osob. Podíl terciárního sektoru vzrostl dle zjištěných údajů ze 42 % na 54 % a stal se tak dominantním v porovnání s dalšími sektory. Jak již bylo výše popsáno, narostl v roce 2011 podíl osob, u kterých během sčítání nebyla zjištěna příslušnost k ekonomickému sektoru. Pokud by se v každém ze sledovaných období počet osob s nezjištěným odvětvím ekonomické činnosti rovnoměrně rozprostřel mezi jednotlivé sektory, dle jejich celkového podílu, vypadala by situace následovně:

Graf 3 Podíly sektorů na celkovém počtu OPM včetně započtení tzv. nezjištěných

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze SLDB 1991 a 2011

Na grafu lze pozorovat, že rovnoměrné započtení osob s nezjištěnou ekonomickou aktivitou nemělo na podíly jednotlivých sektorů v roce 1991 prakticky žádný vliv. Oproti tomu na podílech roku 2011 vidíme, že v terciéru pracovalo dokonce více než 60 % zaměstnaných osob, zatímco podíl sekundéru byl 36 % a podíl zemědělského sektoru pouze 3 %. Je však nezbytné zdůraznit, že se jedná pouze o matematický odhad s jistou mírou nejistoty, nicméně se tyto zjištěné podíly blíží podílům v dokumentu ČSÚ (2014) k ekonomické aktivitě obyvatel v roce 2011. V absolutních číslech je situace z grafu 3 vyjádřena v tabulce č. 6:

Tabulka 6 Obsazená pracovní místa po započítání tzv. nezjištěných

	1991	2011	Změna 91-11
OPM Primér	587 001	138 917	-448 084
OPM Sekundér	2 344 191	1 650 311	-693 879
OPM Terciér	2 157 935	2 756 024	598 089
OPM Celkem	5 089 127	4 545 253	-543 874

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze SLDB 1991 a 2011

Suma pohybů mezi sektory odpovídá pohybu mezi celkovým počtem OPM. Důvody úbytku zjištěných OPM byly popsány výše. Ačkoliv sekundární sektor zaznamenal ve sledovaném období největší úbytek pracujících, tak zpracovatelský průmysl, který se do sekundárního sektoru řadí, představoval odvětví ekonomické činnosti, jež v roce 2011 zaměstnávalo 25,7 % všech pracujících, což je s přehledem nejvíce mezi všemi dalšími odvětvími. Pro porovnání odvětví s druhým největším podílem představoval velkoobchod a maloobchod (spadající do terciárního sektoru) s 11,5 % všech zaměstnaných osob. Nutno také podotknout, že úbytek v sekundárním sektoru nebyl plynulý, jak by se dalo čekat, jelikož se mezi roky 2005–2008 zaměstnanost v sekundárním sektoru dokonce zvyšovala, nicméně s dopady ekonomické krize právě na zpracovatelský průmysl a stavebnictví bylo ovlivněno i sčítání v roce 2011 (ČSÚ, 2014).

Zemědělství, které je hlavní složkou primárního sektoru, prošlo po roce 1989 třemi vývojovými etapami, jak je popsala Svobodová (2013), které měly zásadní vliv na jeho dnešní podobu:

První etapa probíhala v letech 1990 až 1993, během níž se zemědělství radikálně přizpůsobovalo novým sociálním a ekonomickým podmínkám po roce 1989. Během této etapy došlo k prudkému poklesu hrubé zemědělské produkce, stavů hospodářských zvířat, méně se spotřebovávala průmyslová hnojiva a poklesly hektarové výnosy většiny

zemědělských plodin. Došlo také ke změně majetkových vztahů, buď restitucí nebo v rámci privatizace, popsané v předcházejících oddílech. Všechny tyto faktory pak měly za následek rapidní zhoršení hospodářských výsledků zemědělských podniků a snížení počtu osob zaměstnaných v zemědělství – v některých případech až o 50 %.

Druhá etapa probíhající v letech 1994 až 1995 byla charakteristická stabilizací zemědělství. Během tohoto období se výrazně zpomalily negativní tendence vývoje zemědělství a zpomalil také meziroční pokles hrubé zemědělské produkce a pokles stavu skotu. Prakticky dokončená privatizace zaručovala stabilizovanou podnikatelskou strukturu a tempo snižování počtu zaměstnanců v zemědělství nebylo tak rapidní.

Tento vývoj však neměl dlouhého trvání a ve třetí etapě probíhající v letech 1996 až 1998 došlo ke stagnaci a následně degeneraci zemědělství. Hrubá zemědělská produkce opět klesala a tempo poklesu stavu hospodářských zvířat zrychlilo. Prohlubovaly se také mzdové rozdíly mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími ekonomiky. Pokračoval i trend úbytku pracovních sil v zemědělství.

Také průmyslový sektor se přizpůsoboval novým tržním podmínkám a i zde došlo k rozsáhlému odstátnění formou privatizace. Celý tento transformační proces provázelo snižování počtu zaměstnaných osob v průmyslu, kdy během prvních 6 let odešla z průmyslu čtvrtina původního počtu zaměstnanců. Současně s odlivem lidí pracujících v průmyslu narůstala poptávka po specialitech a kvalifikovaných pracovnících, která prakticky trvá dodnes. Některá odvětví se z toho důvodu potýkala s nedostatkem pracovníků, který často řeší pracovníky z cizích zemí, zejména pak ze Slovenska a Ukrajiny. Během transformace klesal také podíl průmyslu na tvorbě HDP, čímž se postupně přibližoval úroveň běžné pro vyspělé ekonomiky (Svobodová, 2013).

Oproti snižujícím se počtům zaměstnaných osob v priméru a sekundéru rostl počet zaměstnaných osob v sektoru služeb. Představu o tom, do kterých odvětví v rámci terciérního sektoru směřovali pracující obyvatelé nám může poskytnout následující tabulka, kde jsou odvětví terciérního sektoru a jejich podíl na zaměstnanosti v ČR dle SLDB 2011.

Tabulka 7 Podíl sektorů terciéru na zaměstnanosti v ČR v roce 2011

Sekce CZ-NACE	Podíl na zaměstnanosti v ČR
G	11,5 %
H	6,3 %
I	3,5 %
J	3,3 %
K	2,8 %
L	0,9 %
M	4,6 %
O	6,6 %
P	6,8 %
Q	7,3 %
R	1,7 %
S	5,3 %

Zdroj: Ekonomická aktivita, ČSÚ (2014)

Největší podíl z odvětví spadajících do sektoru služeb měla v roce 2011 sekce G, tedy ve zkratce odvětví obchodu a opravy a údržby motorových vozidel. Do roku 1989 fungovaly v ČR samoobslužné formy prodejen, které se zde rozvíjely od konce 50. let. V 80. letech se pak projevovaly snahy o kopírování moderních prvků z vývoje obchodu v zahraničí. Obecně bylo odvětví obchodu do roku 1989 spojeno s nedostatkem zboží. Odvětví obchodu během transformace samozřejmě také prošlo také výraznými změnami. Otevřením trhu pro velké zahraniční společnosti se během krátké doby změnilo celé konkurenční prostředí a pro řadu tuzemských společností znamenal tento vstup zahraničních společností velké existenční problémy, které často končily úplným zánikem společností, neboť se nedokázaly přizpůsobit novým podmínkám na trhu (Svobodová, 2013).

Další oddíl práce bude zaměřen na posun ekonomických sektorů v definovaných regionech, stanoví jejich specializaci ve sledovaném období a bude sledovat její vývoj.

4.4 Sektorová specializace územních jednotek ČR v období transformace

Počátkem 90. let si Česká republika prošla řadou změn zahrnující liberalizaci vnitřní ekonomiky i zahraničního obchodu. Tímto integračním procesem, ve kterém se ČR snažila dostat mezi vyspělé západní ekonomiky, byly výrazně ovlivněny také rozvojové směry regionů a z velké části také jejich odvětvová struktura. Dochází k polarizaci regionů, která je způsobena především utlumováním málo konkurenceschopných tradičních

odvětví (Šimanová, 2002). V následujících oddílech tak bude analyzována zaměstnanost ve funkčních regionech a stanovena jejich specializace.

4.4.1 Metodika pro určení sektorové specializace regionu

Jak již popisovaly předešlé oddíly práce, data pro zpracování praktické části a určení sektorové specializace byla čerpána ze SLDB 1991 a 2011. V obou sčítáních byly sledovány počty zaměstnaných osob v ekonomických odvětvích, ke kterým se pracující osoby přihlásily prostřednictvím sčítacích formulářů. Pro potřeby praktické části práce byly tyto počty zaměstnaných osob v jednotlivých odvětvích sloučeny do tří skupin – sektorů, které byly definovány v oddílu 4.2.

Spolu se seskupením jednotlivých ekonomických oddílů do tří sledovaných sektorů, byly seskupeny také obce do 157 funkčních regionů tak, jak byly tyto regiony popsány v oddílu 4.2. Seskupením obcí do regionů a ekonomických odvětví do sektoru vznikl datový soubor, ve kterém pro každý z funkčních regionů byly sloupce s celkovým počtem OPM a sloupce s OPM pro každý ze tří sektorů. V dalších sloupcích datového souboru byly vyjádřeny procentuální podíly ekonomických sektorů v daném funkčním regionu.

Pro určení specializace vybraného regionu bylo nutné znát také celorepublikové podíly zaměstnaných osob v ekonomických sektorech – ty jsou vypočítány a popsány v předcházejícím oddílu. Na základě vzdálenosti podílu sektoru v daném funkčním regionu od celorepublikového podílu byla následně každému z regionů přiřazena specializace. Vzdálenost neboli spíše hranice, která stanovovala, zda je prostřednictvím zaměstnanosti sektor v daném regionu specializován oproti celorepublikovému podílu, byla stanovena pomocí směrodatné odchylky všech regionálních podílů daného sektoru v příslušném roce. Vypočtená směrodatná odchylka regionálních podílů byla následně připočtena k celostátnímu podílu sektoru v daném roce, čímž vznikla hranice pro určení jeho specializace. K celostátním podílům na zaměstnanosti je třeba také dodat, že se do nich žádným způsobem nepromítají osoby s tzv. nezjištěným odvětvím ekonomické aktivity a pracuje se s daty a OPM v takové formě, v jaké vzešla z jednotlivých sčítání. Směrodatná odchylka byla zvolena především proto, že vypovídá o tom, jak moc se od sebe navzájem liší jednotlivá čísla ve zkoumaném souboru. Pokud je směrodatná odchylka malá, mají k sobě jednotlivá čísla souboru blízko, a naopak čím odlišnější jsou jednotlivá čísla v souboru, tím větší je směrodatná odchylka.

Obecně je směrodatná odchylka definována jako odmocnina z rozptylu, vzorec pro výpočet směrodatné odchylky pak vypadá následovně:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}$$

Po stanovení hranice určující specializaci regionu v daném sektoru a roce byly jednotlivé podíly sektorů ve všech regionech analyzovány a na základě této analýzy byl každému regionu přiřazen písmenný kód značící, které sektory jsou v daném regionu specializovány, tedy takové sektory, jejichž podíl na zaměstnanosti v regionu je vyšší jako součet celostátního podílu sektoru a směrodatné odchylky daného sektoru ve vybraném roce. Kódů, které mohly být regionu přiřazeny, bylo celkem sedm – pro každý samostatný sektor, pro jejich možné kombinace a kód pro regiony, ve kterých není žádný ze sektorů specializován, tzv. neutrální region. Přehled písmenných kódů a specializace regionu, kterou představují, je uveden v tabulce 8:

Tabulka 8 Písmenné kódy specializovaných regionů

Kód regionu	Specializace regionu
A	Primární sektor
B	Sekundární sektor
C	Terciární sektor
D	Primární a sekundární sektor
E	Primární a terciární sektor
F	Terciární a sekundární sektor
G	Žádná specializace – neutrální region

Zdroj: Vlastní zpracování

Po přiřazení kódu ke každému z regionů pro obě zkoumaná sčítání byla sledována změna ve specializaci u jednotlivých regionů, vývoj v počtech a poměrech specializovaných regionů, jejich lokalizace a celkové dopady ekonomické transformace v období 1991–2011 na sektorovou specializaci funkčních regionů. Výsledky byly také prezentovány ve formě kartogramů pro lepší názornost některých sledovaných změn a geografické rozložení specializovaných regionů. Veškerá tato zjištění jsou popsána v následujících oddílech práce.

4.4.2 Přiřazení sektorové specializace územním jednotkám

Tento oddíl se zaměřuje na samotné stanovení sektorové specializace sledovaných funkčních regionů podle metodiky popsané v předcházejícím oddílu. Po již zmíněném sloučení

zaměstnaných osob v jednotlivých odvětví do sektorů a obcí do skupin funkčních regionů byly vypočteny směrodatné odchylky procentních podílů každého sektoru v obou sledovaných sčítáních. Vypočítané směrodatné odchylky lze vidět v následující tabulce:

Tabulka 9 Směrodatné odchylky podílů sektorů

σ	1991	2011
σ primární sektor	8 %	2 %
σ sekundární sektor	9 %	6 %
σ terciární sektor	8 %	7 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Z jednotlivých směrodatných odchylek podílů sektorů lze pozorovat určitý posun. Jak bylo popsáno v oddílu 4.4.1, čím menší je směrodatná odchylka, tím blíže k sobě mají jednotlivé prvky (v tomto případě procentní podíly) výběru. Jinými slovy to znamená, že by rozdíl mezi regionem s největším procentním podílem zaměstnaných osob v určitém sektoru a regionem s nejmenším procentním podílem zaměstnaných osob ve stejném sektoru měl být v roce 2011 menší, než v roce 1991. Jednotlivé nejvyšší a nejnižší procentní podíly zaměstnaných osob v sektoru mezi funkčními regiony v letech 1991 a 2011 znázorňuje následující tabulka:

Tabulka 10 Maxima a minima v regionálních podílech sektorů

Sektor v roce	Min. regionální podíl	Max. regionální podíl	Max. - Min.
Primér 1991	1 %	40 %	39 p. b.
Sekundér 1991	30 %	78 %	48 p. b.
Terciér 1991	17 %	61 %	44 p. b.
Primér 2011	0,4 %	14 %	13,6 p. b.
Sekundér 2011	18 %	54 %	36 p. b.
Terciér 2011	30 %	70 %	40 p. b.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Zmenšující se rozdíly mezi regiony s největším a nejmenším podílem zaměstnaných osob ve vybraném sektoru jsou v tabulce 10 viditelné na první pohled. Zatímco v roce 1991 byl mezi regiony s největším a nejmenším podílem zaměstnaných osob v priméru rozdíl 39 p. b., v roce 2011 činil rozdíl mezi takovými regiony jen 13,6 p. b. K výraznějšímu přiblížení mezi regiony s největší a nejmenší zaměstnaností došlo také v sekundárním sektoru, kdy byl tento rozdíl v roce 1991 48 p. b. a v roce 2011 36 p. b. Na základě těchto skutečností by se s jistotou mírou nejistoty dalo říci, že zjištěná zaměstnanost v jednotlivých sektorech je mezi funkčními regiony rovnoměrnější, minimálně z pohledu minimálních a maximálních extrémů.

Vypočítané směrodatné odchylky zaměstnanosti v určitém sektoru byly použity ke stanovení hranice určující specializaci regionu v daném sektoru. Hranice byla stanovena, jak bylo popsáno v předešlém metodickém oddílu, přičtením směrodatné odchylky pro daný sektor a rok k celorepublikovému podílu daného sektoru na zaměstnanosti ve stejném roce. Hranice určující specializaci jednotlivých regionů v letech 1991 a 2011 jsou stanoveny v následujících tabulkách.

Tabulka 11 Hranice pro určení specializovaných regionů v roce 1991

rok 1991	Primér	Sekundér	Terciér
% podíl na zaměstnanosti v ČR	11 %	46 %	42 %
směrodatná odchylka	8 %	9 %	8 %
hranice specializace	19 %	55 %	50 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Hranice specializace, jak je tabulkou pro rok 1991 definovaná, v praxi znamená, že pokud byl podíl zaměstnaných osob v daném sektoru a vybraném funkčním regionu vyšší, než je tato hranice, byl tento region považován v daném sektoru za specializovaný. Poté co byly analyzovány jednotlivé podíly sektorů na zaměstnanosti v roce 1991 ve všech zvolených regionech, byl každému z regionů přiřazen písmenný kód podle tabulky 8 v předešlém oddílu práce. V tabulce 12 jsou již k jednotlivým typům regionů přiřazeny celkové počty regionů do této kategorie spadající v roce 1991:

Tabulka 12 Počty specializovaných regionů v roce 1991

Specializace regionu	Počet specializovaných regionů v roce 1991
A	51
B	32
C	6
D	3
E	0
F	0
G	65

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Lze pozorovat, že ne každá kombinace specializace se ve sledovaných datech vyskytla – region, který by byl specializován v sekundéru a terciéru, nebo priméru a terciéru zároveň, se ve výsledcích nenachází ani jednou. Naopak nejpočetnější jsou regiony neutrální a se specializací v primárním a sekundárním sektoru.

Stejným způsobem bylo postupováno také v případě dat ze sčítání v roce 2011, tedy vypočítané směrodatné odchylky zaměstnanosti v sektorech byly přičteny k celostátním podílům na zaměstnanosti jednotlivých sektorů, čímž byla stanovena hranice určující specializaci daného sektoru v regionu. Číselně je tento postup vyjádřen v tabulce 13:

Tabulka 13 Hranice pro určení specializovaných regionů v roce 2011

rok 2011	Primér	Sekundér	Terciér
% podíl na zaměstnanosti v ČR	3 %	32 %	54 %
směrodatná odchylka	2 %	6 %	7 %
hranice specializace	5 %	38 %	61 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

U dat z roku 2011 se více projevuje skutečnost popsána v metodice pro určení specializace regionu a sice to, že do celostátních podílů jednotlivých sektorů nejsou započítány osoby s tzv. nezjištěným odvětvím ekonomické aktivity, což, jak bylo popsáno v oddílu 4.3.2 představuje v roce 2011 11 % zaměstnaných osob. Přehled typů specializovaných regionů a jejich počty za sčítání v roce 2011 jsou uvedeny v tabulce 14:

Tabulka 14 Počty specializovaných regionů v roce 2011

Specializace regionu	Počet specializovaných regionů v roce 2011
A	39
B	53
C	1
D	23
E	0
F	0
G	41

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Také v roce 2011 se typ regionu E a F mezi specializovanými regiony nevyskytl ani jednou. Většina regionů v roce 2011 spadá do typu regionu B – tedy specializovaného v sekundéru, což je výrazná změna oproti výsledkům v roce 1991. Také u dalších typů regionů došlo k určitému posunu a právě posun v počtech specializovaných regionů mezi oběma sledovanými sčítáními přibližuje následující tabulka.

Tabulka 15 Vývoj počtu specializovaných regionů podle typu v letech 1991 a 2011

Specializace regionu	Regiony se specializací v roce 1991	Regiony se specializací v roce 2011	Změna 1991-2011
A	51	39	-12
B	32	53	21
C	6	1	-5
D	3	23	20
G	65	41	-24

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Největší změna mezi sledovanými lety proběhla u regionů typu G – tedy neutrálních regionů, když se jejich počet mezi sledovanými lety snížil o 24, z čehož by se dalo usuzovat, že se sledované funkční regiony během období transformace staly více specializovanými. Ke snížení počtu došlo také u regionů typu A (specializované v priméru) a C (specializované v terciéru). Zatímco pokles v počtu regionů specializovaných v primárním sektoru by se s největší pravděpodobností dal očekávat, tak pokles v počtu specializovaných terciérních sektorů může být na první pohled zarážející. Detailní analýza vývoje jednotlivých typů regionů je pak součástí následujícího oddílu. Kompletní přehled všech 157 funkčních regionů s podíly jednotlivých sektorů a přiřazenou specializací je obsahem přílohy 1.

4.5 Vývoj specializace regionů během transformace

Oddíl analyzuje situaci regionů v jednotlivých kategoriích specializace, jejich vývoj během let, podíly na zaměstnanosti v regionech nebo celkové počty specializovaných regionů.

4.5.1 Regiony typu A

Klesání počtu zaměstnaných osob v primárním sektoru je trend provázející období ekonomické transformace. Úbytek počtu zjištěných zaměstnaných osob v primárním sektoru celé České republiky byl již popsán v oddílu 4.3.2. Pokles v počtu regionů typu A by se tedy dal považovat za očekávaný. Pokud bychom se detailně podívali na vývoj primárního sektoru ve všech sledovaných funkčních regionech, tak vidíme, že trend zmenšování podílu primárního sektoru na zaměstnanosti se potvrzuje i zde a to dokonce do takové míry, že mezi všemi regiony není ani jeden takový, kde by počet zaměstnaných osob v primárním sektoru mezi lety 1991 a 2011 neklesnul. Zároveň lze v datech vyzorovat, že z celkem 39 regionů typu A v roce 2011 jich mělo stejnou typologii 28 také v roce 1991, a to i přesto, že se jedná o regiony, kde byly rozdíly mezi podíly priméru mezi sledovanými lety největší. Např. ve funkčním regionu Votice došlo ve sledovaném období k poklesu podílu priméru v regionu

z 35 % na 8 %, ale i přesto zůstal region v tomto sektoru specializován. Podobný pokles v zastoupení primárního sektoru zaznamenaly např. také regiony Podbořany, Sedlčany nebo Kaplice, ve kterých došlo shodně k poklesu podílu priméru o 25 p. b. Zároveň u všech ostatních regionů spadající do kategorie A v obou sledovaných letech došlo mezi podíly zaměstnanosti v primárním sektoru k poklesu o minimálně 15 p. b. a v průměru o 19 p. b. Znatelný je pokles také v samotném počtu zaměstnaných osob v primárním sektoru v daných regionech. U regionu Votice, kde došlo k největšímu poklesu podílu primárního sektoru na zaměstnanosti, poklesl počet osob zaměstnaných v odvětvích priméru o cca 82 %, v regionu Sedlčany poklesl počet osob pracujících v priméru o cca 76 % a v regionu Podbořany dokonce o 85 %. Podobných čísel dosahovaly také ostatní regiony spadající do kategorie A v roce 1991 i 2011.

Celkový podíl primárního sektoru na zaměstnanosti v ČR byl v roce 1991 11 % a této nebo vyšší úrovně zaměstnanosti v primárním sektoru dosahovalo v témže roce 123 funkčních regionů. V průměru byl pak podíl zaměstnanosti v primárním sektoru mezi všemi regiony 17 % a tohoto nebo vyššího podílu dosahovalo celkem 82 regionů. V porovnání s tím byl v roce 2011 celkový podíl priméru na zaměstnanosti v ČR 3 % a stejného a vyššího podílu dosahovalo 121 regionů. Průměr všech regionálních podílů priméru na zaměstnanosti pak činil v témže roce 4 %. Na datech je vidět, že ačkoliv se počet regionů s podílem priméru na zaměstnanosti vyšším, než byl celostátní průměr, nijak rapidně nezměnil, tak samotný průměr všech regionálních podílů je v roce 2011 jen o 1 p. b. vyšší než celostátní průměr, z čehož by se dalo odhadnout, že podíl zaměstnanosti v primárním sektoru není ve většině regionů příliš vzdálený od celostátního průměru a primární sektor je tak v regionech zastoupen relativně rovnoměrně.

Při pohledu na tabulku 16 vidíme, které regiony měly v letech 1991 a 2011 v primárním sektoru dominantní postavení co se podílu na zaměstnanosti týče, a také z opačného pólu regiony, u kterých byl podíl priméru na zaměstnanosti nejmenší.

Tabulka 16 Maximální a minimální podíly na zaměstnanosti mezi regiony typu A

Max. a min. v letech	Obec	Podíl na zaměstnanosti
Max. 91	Jemnice	40 %
Min. 91	Karviná	1 %
Max. 11	Jemnice	14 %
Min. 11	Karviná	0,4 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Lze pozorovat, že pro oba sledované roky jsou obce s nejmenším a největším podílem stejné. Regionem s největším podílem zaměstnanosti v primárním sektoru je v obou sledovaných letech Jemnice, s tím rozdílem, že zatímco v roce 1991 se region svou specializací řadil do kategorie A, tak v roce 2011 již spadl do kategorie D, neboť se podíl sekundárního sektoru v regionu dostal nad hranici určující specializaci. Pokud bychom se podívali na největší podíl priméru mezi regiony A v roce 2011, tak jej má region Litomyšl s 11 %. Regionem s nejmenším podílem zaměstnanosti na primárním sektoru zůstává Karviná, jakožto region dlouhodobě zaměřen na těžbu uhlí. Podobný, téměř zanedbatelný podíl zaměstnaných osob v primárním sektoru mají v roce 2011 i jiné známé průmyslové regiony, např. velmi blízká Ostrava (primér 0,7 %), Teplice (0,7 %), Litvínov (0,8 %) nebo Kopřivnice (0,9 %).

Z pohledu přesunů, kdy se region spadající v roce 1991 do specializace typu A přesunul do jiné kategorie specializace, byla situace následující. U 15 regionů, které byly v roce 1991 v kategorii A došlo k posunu do kategorie D, tedy kombinace specializace v primárním i sekundárním sektoru současně. Z analýzy dat pak vyplývá, že důvodem tohoto posunu mohla být skutečnost, že došlo k přesunu zaměstnanosti především z primárního do terciárního sektoru, zatímco v sekundárním sektoru se podíl zaměstnaných v těchto regionech neměnil nijak dramaticky. S výrazným poklesem celorepublikového podílu priméru a sekundéru na zaměstnanosti tak došlo k situaci, kdy se svojí skladbou zaměstnanosti zařadily tyto regiony v roce 2011 do kategorie D. Jiné regiony se z původní kategorie regionu A posunuly do kategorie B, tedy jejich specializace se z primárního sektoru přímo posunula do sekundárního. Jedná se o podobný případ jako při předchozím přesunu regionů z kategorie A do D, jen s tím rozdílem, že pokles zaměstnanosti v priméru byl u těchto regionů natolik výrazný, že zbývající podíly zaměstnanosti v priméru již nedosáhly na úroveň určující specializaci. Celkový přehled, jak se vyvíjela specializace regionů, které v roce 1991 spadaly do kategorie A je v následující tabulce:

Tabulka 17 Regiony typu A za rok 1991 a jejich vývoj

Regiony v roce 1991	Počet
A	51
Rozpad na typy v roce 2011	
A	28
B	6
D	15
G	2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Je třeba také zmínit, že v celkovém počtu regionů se specializací typu A v roce 2011 jsou regiony, které do této kategorie nespádaly v roce 1991. U 10 regionů šlo o posun z kategorie G v roce 1991 do kategorie A v roce 2011. V jednom případě pak došlo k přesunu regionu z kategorie C do kategorie A. Jednalo se o region Mariánské Lázně, jenž v roce 1991 vykazoval terciérní specializaci, nicméně celkovým nárůstem terciárního sektoru v ekonomice ČR během sledovaného období v roce 2011 již spadal do specializace typu A. Zároveň u tohoto regionu poklesl podíl zaměstnanosti v primárním sektoru na úroveň, která stále stačila k zařazení regionu mezi primárně specializované.

4.5.2 Regiony typu B

Kategorie specializovaných regionů B – tedy specializace v sekundárním sektoru, byla jednou ze dvou kategorií regionů, u které během transformace došlo k nárůstu počtu specializovaných regionů do této kategorie spadajících. K nárůstu počtu regionu specializovaných v sekundárním sektoru došlo i přesto, že v tomto sektoru pracovalo dle dat ze SLDB 2011 o 867 tisíc osob méně, než v roce 1991.

Při pohledu na vývoj sekundárního sektoru v jednotlivých regionech zjistíme, že u 133 z nich došlo k poklesu podílu zaměstnanosti v sekundárním sektoru. Pokles podílu na zaměstnanosti v sekundéru byl u těchto regionů v průměru o 11 p. b. U osmi regionů zůstal podíl zaměstnanosti v sekundéru neměnný, zbylých 16 regionů zaznamenalo v podílu sekundéru na zaměstnanosti růst. Tento růst byl ve většině případů o jednotky procentních bodů, v průměru pak u těchto regionů došlo k nárůstu sekundárního podílu na zaměstnanosti o 4 p. b. Pokud by se vzalo v úvahu všech 157 funkčních regionů, tak byl mezi sledovanými lety pokles v podílu zaměstnanosti v sekundéru v průměru 9 p. b.

Celostátní průměr zaměstnanosti v sekundárním sektoru byl v roce 1991 46 % a stejného nebo vyššího podílu zaměstnanosti v sektoru dosahovalo 97 regionů. Zároveň v tomto roce bylo 67 regionů, kde zaměstnanost v sekundárním sektoru regionu byla vyšší než 50 %. Na těchto číslech je dobře vidět význam průmyslového sektoru před rokem 1989. Pro porovnání regionů, kde byl podíl sekundéru na zaměstnanosti 50 % a vyšší, bylo v roce 2011 celkem osm. O vysoké zaměstnanosti v sekundéru do roku 1991 vypovídá i následující tabulka:

Tabulka 18 Maximální a minimální podíly na zaměstnanosti mezi regiony typu B

Max. a min. v letech	Obec	Podíl na zaměstnanosti
Max. 91	Kopřivnice	78 %
Min. 91	Frenštát pod Radhoštěm	55 %
Max. 11	České Velenice	54 %
Min. 11	Frýdek-Místek	38,0 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Regionem s nejvyšším podílem zaměstnanosti v sekundéru byla v roce 1991 Kopřivnice, kde sekundární sektor zaměstnával téměř 80 % pracujících. Nejmenší podíl mezi regiony typu B v roce 1991 zaujímal region Frenštát pod Radhoštěm, který byl přesně na hranici určující specializaci s 55 % podílem zaměstnanosti v sekundéru. Pokud se podíváme do roku 2011, zjistíme, že mezi regiony typu B má nejvyšší podíl na zaměstnanosti region České Velenice, když je v tomto regionu 54 % pracujících zaměstnáno v sekundárním sektoru. Tento nejvyšší podíl mezi regiony typu B v roce 2011 by tak nebyl dostatečný ani pro překonání hranice určující specializaci v sekundéru v roce 1991. Podíváme-li se na to, jak se posunuly do roku 2011 podíly sekundéru na zaměstnanosti v regionech Kopřivnice a Frenštát pod Radhoštěm, zjistíme, že se liší jen o 1 p. b. když region Frenštát pod Radhoštěm vykazuje zaměstnanost v sekundéru 53 % a Kopřivnice 52 %. Na tomto příkladu lze pozorovat, že intenzita poklesu zaměstnaných osob v sekundárním sektoru byla napříč sledovanými regiony značně rozdílná.

Region Kladno

Nejvýraznější pokles v podílu na zaměstnanosti zaznamenal funkční region Kladno, kde v roce 1991 představoval sekundér 62 % všech pracujících, zatímco v roce 2011 to bylo jen 30 %, což je dokonce méně než celostátní průměr sektoru. Kladenský region byl během transformace poznamenán hned dvěma velkými zásahy do zaměstnanosti sekundárního sektoru. Jedním z nich bylo ukončení těžby černého uhlí, která zde probíhala do roku 2002. Důvod k uzavření dolů bylo upřednostnění těžby černého uhlí na Ostravsku ze strany státu. K urychlení uzavření dolů pravděpodobně vedlo také důlní neštěstí v roce 2001 v dole Schoeller, při kterém zahynulo několik horníků (iDnes, 2012). Druhým velmi výrazným zásahem do zaměstnanosti v sekundárním sektoru v Kladenském regionu byl pád hutí Poldi, bývalé pýchy českého průmyslu s dlouholetou tradicí. Kladenské železárně měly počátky na konci 19. století a byly jedním z nejvýznamnějších podniků ve středních Čechách. V roce 1989 celý koncern zaměstnával cca 20 000 lidí, ale s počátky transformace se dostal do ztráty a fungoval jen na zlomek kapacity. Urychlená privatizace v roce 1993 obrát k lepšímu

nepřinesla, naopak se části holdingu postupně dostaly do konkurzu a zastavily výrobu (ČT, 2009).

Regiony Ostrava a Karviná

Dalšími regiony, kde došlo k největším poklesům podílu sekundéru na zaměstnanosti, jsou Ostrava a Karviná, které jsou si polohou velmi blízké a jsou základními regiony ostravsko-karvinské aglomerace. Pokud bychom se na tyto regiony podívali jednotlivě, tak v ostravském došlo k poklesu podílu sekundéru na zaměstnanosti z 55 % v roce 1991 na 33 % v roce 2011 a u regionu Karviná proběhl posun z 64 % v roce 1991 na 41 % v roce 2011. Oba dva tyto regiony v roce 1991 spadaly do kategorie specializace B, nicméně v roce 2011 se do této kategorie řadí už jen region Karviná, zatímco region Ostrava v roce 2011 nevykazuje žádnou specializaci a řadí se k neutrálním regionům. Jaké změny proběhly v těchto tradičních průmyslových regionech popisují následující odstavce.

Podobně jako region Kladno byly tyto moravskoslezské regiony zaměřeny na těžký průmysl, především hutnictví a hornictví. Celá oblast ostravsko-karvinské aglomerace měla nepochybný význam pro hospodářství Československa před rokem 1989. Lze to pozorovat na procentech produkce, když v 80. letech tvořila tato oblast celostátně 86 % veškeré těžby černého uhlí, 82,5 % veškeré výroby koksu a 66,8 % produkce surového železa (Sucháček, 2005).

Zaměříme-li se na hornictví, prakticky okamžitě po roce 1989 byla firma Ostravsko-karvinské doly (dále OKD), která v oblasti těžila a těží černé uhlí dodnes, svěřena do rukou jejího managementu. Z důvodů vysokých nákladů na těžbu, modernizace ziskových karvinských dolů a privatizace většiny nedůlních aktivit se vedení společnosti rozhodlo pro uzavření dolů v Ostravě. Těžba zde tak byla tlumena a v roce 1994 zcela zastavena (Sucháček, 2005).

Počet zaměstnanců v OKD byl v roce 1989 více než 104 tisíc a toto množství do roku 1995 kleslo na úroveň cca 42 tisíc zaměstnanců, nicméně je třeba zmínit, že 20 tisíc zaměstnanců z celkového úbytku představovalo zaměstnance nedůlních aktivit OKD, které byly zprivatizovány. Zbýlá část zaměstnanců do roku 1995 odešla z podniku se zvýšeným odstupným, ze zdravotních důvodů, do předčasných důchodů, nebo jim nebyly prodlouženy

pracovní smlouvy, což se týkalo především zahraničních pracovníků (Sucháček, 2005). Počet zaměstnanců v dalších letech nadále klesal a v roce 2011 mělo OKD 13 308 zaměstnanců (VZ OKD, 2011). V roce 2011 v oblasti fungovalo pět dolů: ČSA, Lazy, ČSM, Darkov a Paskov¹ (Svobodová, 2013). Sucháček (2005) dodává, že pro restrukturalizaci hornictví v oblasti regionů Ostrava a Karviná je charakteristické, že se na jedné straně zlepšila kvalita technologií využívaných pro dobývání a na druhé straně se rapidně snížila zaměstnanost v odvětví.

Druhou problémovou oblastí sekundárního sektoru v regionech Ostrava a Karviná bylo odvětví hutnictví. Po roce 1989 bylo nutné utlumit neproduktivní kapacity, technologiemi modernizovat výrobu a současně vytvořit doprovodné sociální programy (Sucháček, 2005). Z těchto důvodů došlo v odvětví k masivnímu propouštění a růstu nezaměstnanosti (Svobodová, 2013). Privatizace podniků v oblasti nejvyšší nabídky byla po negativních zkušenostech s privatizací Poldi Kladno a.s. zavržena. Jako podmínka privatizačních projektů byla stanovena existence restrukturalizačních plánů (Sucháček, 2005). Po restrukturalizaci během transformačního období je české hutnictví konkurenceschopné, a to především díky relativně levné pracovní síle při dobré kvalifikaci pracovníků (Svobodová, 2013).

Region Litvínov

Region Litvínov zaznamenal mezi lety 1991 a 2011 druhý nejvyšší pokles podílu sekundárního sektoru na zaměstnanosti v regionu, když v roce 1991 sekundér představoval 73 % všech zaměstnaných v regionu a v roce 2011 to bylo 45 %. Pokud bychom se podívali čistě na pokles počtu zaměstnanců v sekundéru, tak mezi lety 1991 a 2011 poklesl v regionu o 67 %. Podobně jako většinu průmyslových odvětví také chemický průmysl zasáhl v období transformace a restrukturalizace pokles výroby a snížení počtu pracovníků. Tyto poklesy se navíc kryly s recesí chemického průmyslu, především petrochemie v celé Evropě (Svobodová, 2013).

¹ Těžba v dole Paskov byla ukončena v roce 2017 (OKD)

Region Stříbro

Jiným příkladem je Region Stříbro, spadající v roce 1991 zaměstnaností do specializace typu A. Sekundární sektor se v tomto regionu podílel na zaměstnanosti v roce 1991 jen ze 33 % což je na tehdejší dobu podprůměrný podíl. Během transformace se však zaměstnanost v regionu změnila natolik, že v roce 2011 se již řadí k sekundárně specializovaným regionům typu B. Podíl sektoru na zaměstnanosti se v regionu zvýšil o 10 p. b. z 33 % v roce 1991 na 43 % v roce 2011. Zvýšil se také absolutní počet zaměstnanců pracujících v odvětvích sekundéru, a to z 2530 v roce 1991 na 2785 v roce 2011, tedy asi o 10 %. Jedním z důvodů nárůstu sekundárního sektoru mohou být zahraniční investice, které využívají dobré polohy regionu a blízkosti dálnice D5 spojující Bavorsko s Prahou. Tuto teorii by potvrdoval také pohled na největší zaměstnavatele v regionu, kterými jsou společnost Kermi s.r.o. s německým investorem² nebo RSF Elektronik spol s r.o. s rakouským investorem.³ Dalším bodem rozvoje v regionu je průmyslová zóna Pannatoni Park, ve které působí společnosti Lear, Assa Abloy, Leoni, Ideal Automotive, Geam nebo Steelcase (Panattoni Europe, 2014). Podle Šimanové (2002) došlo během devadesátých let téměř ve všech strategických odvětvích zpracovatelského průmyslu k disperzi aktivit do regionů s původně nižší úrovní specializace, přičemž právě zahraniční investice sehrávají významnou roli.

Celkový přehled toho, jak se vyvíjela specializace regionů, které v roce 1991 spadaly do kategorie B, je v následující tabulce:

Tabulka 19 Regiony typu B za rok 1991 a jejich vývoj

Regiony v roce 1991	Počet
B	32
Rozpad na typy v roce 2011	
B	25
D	1
G	6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Většina regionů, které v roce 1991 měly sekundární specializaci si ji také udržely, další část z regionů se stala neutrálními a jeden nově spadl do kombinované kategorie specializace D.

² <https://www.kermi.cz/spolecnost/historie/>

³ <https://www.rsfi.at/cz/o-spolecnosti/o-spolecnosti/>

Z regionů, které v roce 1991 neměly sekundární specializaci, ale v roce 2011 ji již měly, spadalo v roce 1991 šest do primárně specializovaných regionů a 22 do kategorie neutrálních regionů.

4.5.3 Regiony typu C

Jak již bylo nastíněno výše, došlo mezi lety 1991 a 2011 také k poklesu počtu regionů specializovaných v terciérním sektoru, což by se mohlo na první pohled jevit minimálně zvláště v kontextu výše popsaných změn ve struktuře ekonomiky ČR a přesunu většiny zaměstnaných právě do terciérního sektoru. Avšak při detailnějším pohledu na zpracovávaná data se nabízí možné vysvětlení. U 151 z celkem 157 funkčních regionů došlo k nárůstu podílu terciérního sektoru na zaměstnanosti, u třech regionů se nezměnil a u dalších třech došlo k mírnému poklesu podílu. Celkově se však ve všech sledovaných regionech zvětšil podíl terciérního sektoru na zaměstnanosti v průměru o 10 p. b. A právě kvůli plošnému přesunu zaměstnaných osob do terciérního sektoru se jeho celorepublikový podíl na zaměstnanosti dostal v roce 2011 až na úroveň 54 %, nicméně podíváme-li se na data, zjistíme, že této nebo vyšší úrovně zaměstnanosti v terciéru dosahovalo pouze 16 funkčních regionů. Jediným funkčním regionem, který se pak dostal nad hranici určující specializaci, byla Praha, která je se svým podílem zaměstnanosti v terciéru 70 % zcela dominantním regionem. Ostatní regiony, které v roce 1991 vykazovaly specializaci v terciérním sektoru se v roce 2011 zařadily do kategorie neutrálních regionů, s výjimkou regionu Mariánské Lázně popsaném výše.

Ačkoliv terciarizace probíhala napříč ekonomikou celé ČR, měla v regionech různou intenzitu. Szczyrba (2005) popisuje dvě etapy transformace, kterými prošel český obchod, který je nejvýraznějším odvětvím z terciérního sektoru. První etapou byla tzv. atomizace, probíhající v první polovině 90. let. Během této etapy docházelo k roztržení maloobchodu se znaky decentralizace a dekoncentrace struktur. Na trh vstoupila řada nových maloobchodních subjektů, které postupně vyplňovaly nedostatky v občanské vybavenosti sídel, např. na venkově se rozvíjely malé formy prodeje zboží každodenní potřeby. Ovšem na straně druhé jde-li o venkov, část provozoven omezovala nabídku např. snížením prodejní plochy, pronájmy nebo uzavíráním prodejen, a to především z ekonomických důvodů. Oproti tomu ve městech docházelo k posilování maloobchodu jak co do velikosti prodejní plochy, tak i počtu pracovníků. V období této etapy došlo k prostorové expanzi do míst, jež byly dříve nedostatečně vybaveny. Nejvýraznější změnu co do kvantity zaznamenaly prodejny

nepotravinářského typu. Obecně se dá říci, že s atomizací klesala průměrná velikost prodejen a snižovala se docházková vzdálenost.

Druhou etapu Szczyrba (2005) nazývá internacionalizace a probíhala v druhé polovině 90. let. Během této etapy proběhla prostorově-organizační koncentrace a dá se říci, že se ČR stala testovacím prostorem ve střední Evropě, neboť koncentrace obchodu a zastoupení zahraničních firem na trhu bylo od počátku vyšší než v sousedících zemích. Nejprve na český trh vstupovaly společnosti, jež se byly schopné adaptovat na neodpovídající prodejní a technické parametry staveb tuzemské maloobchodní sítě. Postupně se měnil koncept „českých samoobsluh“ v koncept supermarketů. Obě tyto etapy se pozitivně projeví na terciarizaci české ekonomiky.

4.5.4 Regiony typu D

Regiony typu D mají kombinovanou specializaci, neboť dle zaměstnanosti splňují hranici pro sektorovou specializaci jak v primárním, tak v sekundárním sektoru. Počet takových regionů se během sledovaného období rapidně zvýšil, jelikož jen 3 z celkových 23 regionů typu D v roce 2011 spadaly do této kategorie i v roce 1991. V pododdílu 4.5.1 již bylo zmíněno, že 15 regionů z čistě primární specializací v roce 1991 spadalo v 2011 i do specializace sekundární, a tedy do kategorie regionů D. Jediný z regionů v kategorii D v roce 2011 spadl v roce 1991 do kategorie B – sekundárně specializovaných regionů. Poslední část regionů s kombinovanou specializací v roce 2011 tvořily regiony, jež v roce 1991 neměly dle podílů na zaměstnanosti žádnou specializaci. Jednalo se o takové regiony, které byly blízko hranice pro specializaci v primárním a sekundárním sektoru v roce 1991, a zatímco se jejich podíly na zaměstnanosti v těchto sektorech nesnížily nijak rapidně, tak poklesem celostátních podílů sektorů na zaměstnanosti a tím nižší hranici pro specializaci se tyto regiony zařadily mezi specializované sektory.

4.5.5 Regiony typu G

Kategorie regionů G představuje takové regiony, jejichž podíl na zaměstnanosti v sektorech nepřekonal ani v jednom případě stanovenou hranici určující specializaci. Od roku 1991 do roku 2011 se počet takovýchto regionů snížil o 24, když se 36 regionů z neutrální kategorie G zařadilo k určité specializaci a naopak 12 regionů o svou specializaci z roku 1991 přišlo a stalo se neutrálními. Následující tabulka znázorňuje vývoj regionů, které na počátku sledovaného období spadaly do kategorie G.

Tabulka 20 Regiony typu G za rok 1991 a jejich vývoj

Regiony v roce 1991	Počet
G	65
Rozpad na typy v roce 2011	
A	10
B	22
D	4
G	29

Zdroj: Vlastní zpracování

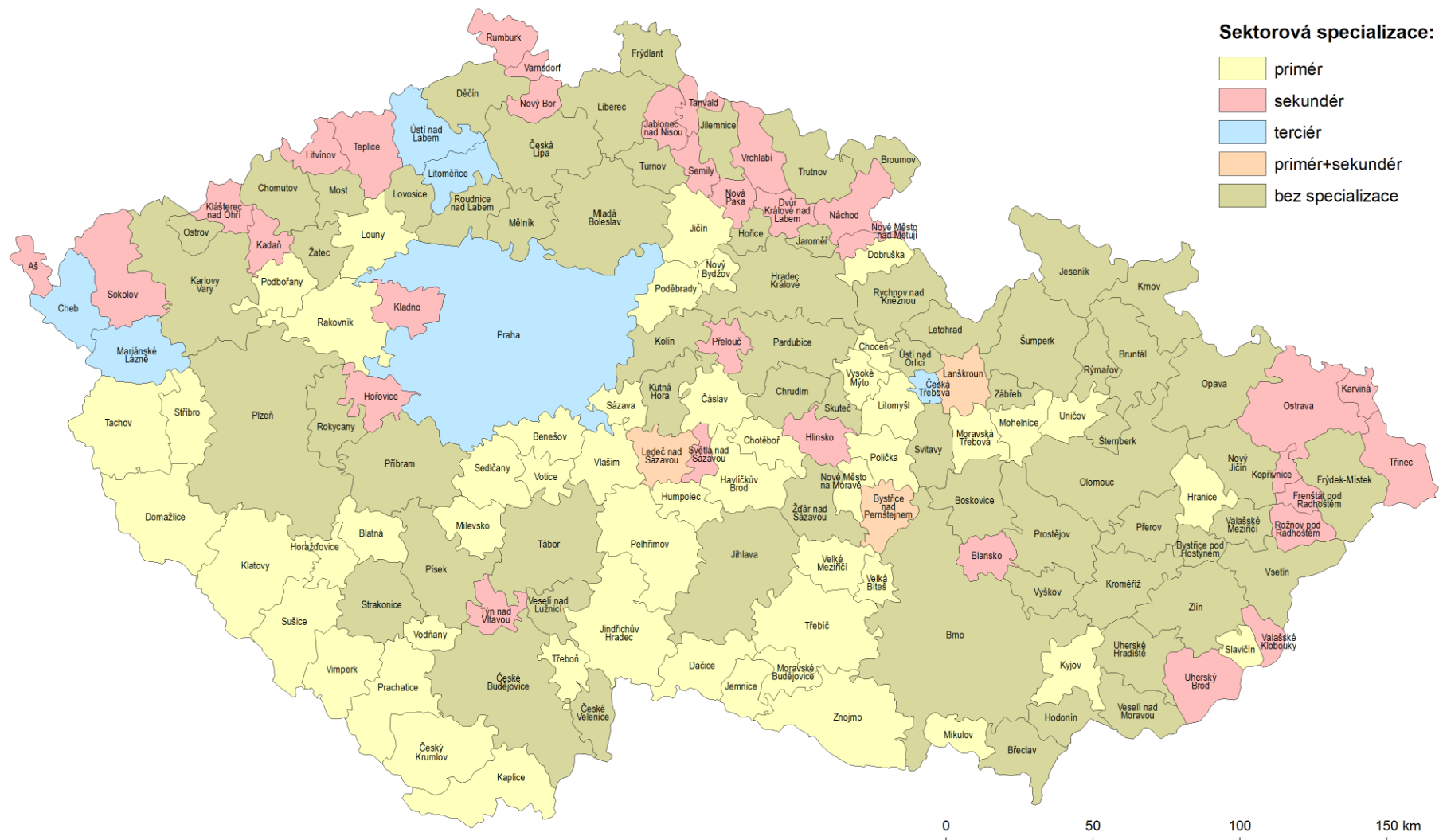
Většina neutrálních regionů zůstala neutrálních i na konci sledovaného období. Největší část z těch, které změnilly kategorii pak připadá na regiony nově specializované v sekundárním sektoru.

Následující oddíl ukazuje specializaci funkčních regionů ve sledovaných letech na mapových podkladech.

4.6 Geografické rozmístění specializovaných regionů

Základem následujícího oddílu jsou dva hlavní mapové podklady, které byly zpracovány na základě dat z tabulky v příloze 1. Z těchto mapových podkladů lze na území ČR pozorovat geografické rozmístění jednotlivých specializovaných funkčních regionů v období ekonomické transformace a jejich vývoj v tomto období. Oba mapové podklady jsou doplněny komentáři o situaci ve sledovaných letech a vývoji během transformačního období. První kartogram v oddílu představuje situaci v roce 1991, druhý následně situaci v roce 2011.

Obrázek 2 Mapa sektorové specializace funkčních regionů v roce 1991

Zdroj: Zpracování na základě dat z ČSÚ

Při pohledu na mapu s funkčními regiony a jejich specializací v roce 1991 lze vyzorovat určité seskupení některých typů specializovaných regionů v konkrétní oblasti. Podíváme-li se na rozmístění regionů s primární sektorovou specializací, tak vidíme, že většina těchto regionů se nachází jižně od pomyslné linie regionů Aš – Třinec. Za hlavní oblasti výskytu regionů s primární specializací by se daly považovat jižní a jihozápadní Čechy, Českomoravská vrchovina a jižní Morava. Značná část regionů s primární sektorovou specializací jsou regiony pohraniční. Tato skutečnost souvisí s několika faktory. Za první by se dal považovat přesun průmyslových závodů po roce 1945 z vylidněných pohraničních oblastí českých zemí směrem na východ území ČR a Slovensko. Druhým faktorem je skutečnost, že toto území nese výraznou zátěž minulé vojenské doktríny z období komunistické vlády, kdy bylo území považováno za nárazníkovou zónu Varšavské smlouvy a RVHP na západě (Kopačka, 1992). Z toho důvodu zde do roku 1989 nedocházelo k rapidní industrializaci jako na zbytku území tehdejšího Československa a rozvoj průmyslu v těchto regionech měl dle Kopačky (1992) spíše bodový charakter v centrech. Regiony v těchto oblastech tak v roce 1991 vykazují především primární sektorovou specializaci nebo jsou bez specializace.

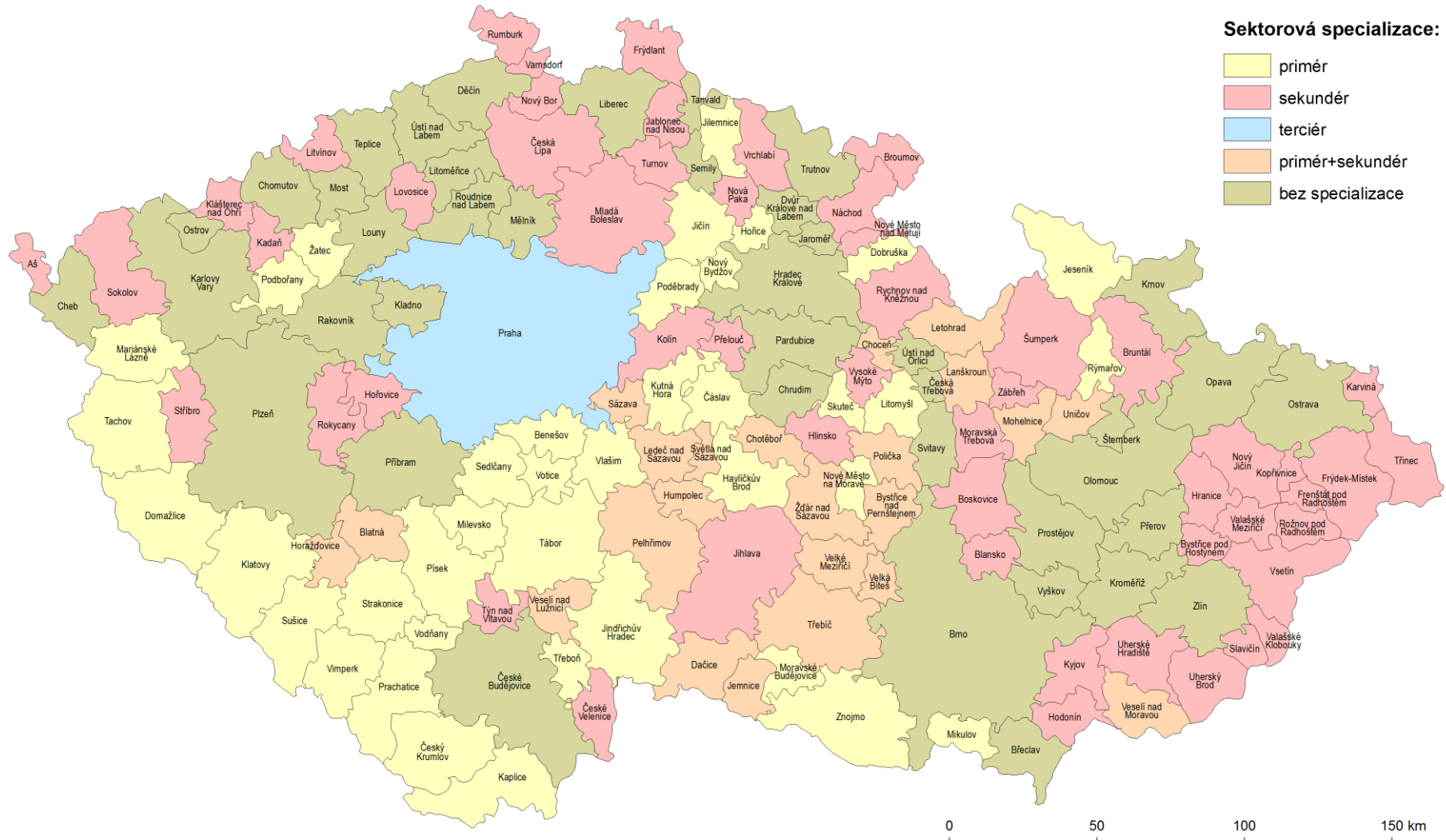
Regiony se specializací v sekundárním sektoru se nacházejí především ve dvou větších oblastech. První z nich je oblast pohraničí v severních a východních Čechách nebo by se také dalo říci severně od pomyslné linie Aš-Plzeň-Pardubice. Druhou oblastí s hustějším výskytem sekundárně specializovaných regionů je pak východní část severní Moravy. Na první pohled by se z rozložení v mapě mohlo zdát, že ekonomika před rokem 1989 a na počátku transformačního období nebyla tak silně industrializována, neboť regiony se specializací v sekundárním sektoru nevytváří zcela dominantní a seskupené oblasti, ale je to dáno právě vysokou industrializací napříč celým územím. Je třeba připomenout fakt, že pro zařazení regionu v roce 1991 do kategorie sekundárně specializovaných musel takový region vykazovat zaměstnanost v sekundéru vyšší než 55 %. Podle článku Mareše (1988) se na území tehdejšího Československa vytvořily výrazně průmyslové regiony, které vytvářely funkční prostorový systém pokrývající relativně rovnoměrně téměř 4/5 území. Z toho důvodu mnoho regionů nepřekročilo hranici stanovující specializaci i přestože zde mohl mít sekundární sektor dominantní postavení mezi OPM, neboť byla hranice specializace velmi vysoká. Také Kippenberg (In Petrakos et al., 2008) zmiňuje relativně rovnoměrné rozprostření ekonomiky v důsledku komunistické politiky odstraňování rozdílů a nerovností.

Ekonomické rozdíly se tak dle autorky plně projeví až v průběhu transformace, jak je vidět na kartogramu roku 2011 viz níže.

Během komunistické vlády byly industrializovány i jinak průmyslově nerozvinuté regiony. Industrializaci nejvíce ovlivnil kovoprůmysl, který vzrostl nebo byl nově zaveden téměř v každém z tehdejších okresů a převládnul ve struktuře mnoha průmyslových oblastí. Podobný růst zaznamenal také chemický průmysl, jehož růst byl spojen především s tradičními průmyslovými regiony jako Litvínov, Most, nebo Ostrava (Mareš, 1988). Orientace na těžký průmysl, zejména na těžbu uhlí, hutnictví, energetiku, těžké strojírenství, chemii a další odvětví měla zákonitě územní dopady na regiony před rokem 1989. V důsledku této odvětvové orientace vykazovalo největší úbytky v počtu zaměstnaných osob odvětví textilního průmyslu a v závěsu za ním jiná odvětví lehkého průmyslu. Nejvíce byly odlivem pracovníků z textilního průmyslu ovlivněny regiony v severním pohraničí od Děčína po Náchodsko (Kopačka, 1992).

Mareš (1988) popisuje jako nejvýraznější rys změn v rozmístění průmyslu v Československu během komunistické vlády již zmíněný posun průmyslové výroby ze západního a severního pohraničí východně směrem na Moravu a západní Slovensko. Východní přesun byl nejrazantnější od 60. let 20. století a výsledkem byla např. silná průmyslová oblast hluboko po obou stranách moravsko-slovenské hranice, která se intenzitou industrializace blížila nejprůmyslovějším oblastem (Kopačka, 1992). Silnou industrializaci této oblasti lze pozorovat také na mapovém podkladu se specializovanými regiony v roce 2011.

Obrázek 3 Mapa sektorové specializace funkčních regionů v roce 2011

Zdroj: Zpracování na základě dat z ČSÚ

Druhý uvedený kartogram znázorňuje geografické rozložení specializovaných regionů v roce 2011. Podíváme-li se na regiony se sektorovou specializací v priméru, tak zjistíme, že jejich rozložení na území ČR je obdobné jako v roce 1991. Většina těchto regionů se nachází jižně od pomyslné linie regionů Aš – Třinec, nejhustěji jsou pak tyto regiony zastoupeny v pohraniční oblasti jižních a západních Čech a částečně také ve středních Čechách prostřednictvím regionů Benešov, Sedlčany, Votice, Vlašim, či Kutná Hora a Čáslav. Tyto středočeské regiony a jejich zaměstnanost v jednotlivých sektorech mohou být nemalou mírou ovlivněny také blízkostí Prahy, která absorbuje značné množství pracovních sil.

Zajímavý je vývoj regionů ležících na Českomoravské vrchovině. Regiony z této oblasti v roce 1991 byly specializované čistě v primárním sektoru, ale na kartogramu roku 2011 vidíme, že tvoří relativně ucelenou oblast regionů, se specializací v primárním i sekundárním sektoru zároveň. Regiony z této oblasti představují polovinu všech regionů se stejnou specializací. Již v roce 1991, kdy vykazovaly převážně primární specializaci, byla v těchto regionech zaměstnanost v sekundárním sektoru relativně vysoká, avšak jak bylo zmíněno výše, nedosahovala takové úrovně pro přiřazení specializace. V transformačním období si pak tyto regiony udržely relativně vysoké podíly zaměstnanosti v primárním i sekundárním sektoru, kde u některých regionů z oblasti dokonce tyto podíly rostly – Jemnice, Dačice, Velká Bíteš. Důvodem relativně vysokých podílů priméru a sekundéru na zaměstnanosti v oblasti může být také slabší předpoklad pro rozvoj terciárního sektoru, který je ve větší míře koncentrován spíše do větších měst a jejich okolí.

Z regionů s terciární specializací v roce 1991 zůstal v roce 2011 pouze jediný, a sice pražský region. Jak již bylo popsáno v předešlém oddílu, důvodem je především vysoká hranice specializace v roce 2011, která se odvíjí od 54 % celostátní zaměstnanosti v terciárním sektoru.

Oblast s výrazným zastoupením regionů se sekundární specializací je východní a severní Morava, resp. oblast východního pohraničí. Jedná se o důsledek výše popsaného přesunu z let před rokem 1989, kdy se těžiště průmyslu přesunulo právě na Moravu a slovenskou část Československa. Přestože šlo o výrazně industrializované regiony, tak svou zaměstnaností výrazně nevyčnívaly v roce 1991, avšak s příchodem transformace a odlivem často přebytečných zaměstnanců z průmyslového sektoru na celém území země se projevila reálná vysoká zaměstnanost v sekundéru těchto regionů právě na datech ze SLDB 2011. Podobně

výrazná koncentrace se regionů se sekundární a primárně-sekundární specializací se projevila také v oblasti střední Moravy. Následující tabulky ukazují posun v počtu specializovaných regionů zvláště pro moravské a české regiony.

Tabulka 21 Vývoj počtu specializovaných regionů podle typu v letech 1991 a 2011 na Moravě

Specializace regionu	Regiony se specializací v roce 1991	Regiony se specializací v roce 2011	Změna 1991-2011
A	15	6	-9
B	9	24	15
D	1	10	9
G	28	13	-15

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Z tabulky sledující vývoj moravských regionů lze vidět znatelný nárůst počtu regionů se sekundární a primárně-sekundární specializací. Nárůst počtu moravských regionů v kategorii B představuje více než 70 % celostátního nárůstu této kategorie. I na základě tohoto zjištění je tedy možné sledovat předrevoluční tendenci lokalizace průmyslu na Moravě. Nárůst počtu regionů s primárně-sekundární specializací, jak bylo zmíněno výše, souvisí především s oblastí Českomoravské vrchoviny a tvoří téměř polovinu celostátního nárůstu regionů s touto specializací.

Tabulka 22 Vývoj počtu specializovaných regionů podle typu v letech 1991 a 2011 v Čechách

Specializace regionu	Regiony se specializací v roce 1991	Regiony se specializací v roce 2011	Změna 2011-1991
A	36	33	-3
B	23	29	6
C	6	1	-5
D	2	13	11
G	37	28	-9

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Porovnáme-li v kartogramech za roky 1991 a 2011 území Čech a připojíme-li k tomu také údaje z tabulky výše, dá se říci, že posuny v českých regionech nejsou na první pohled tak výrazné. Zcela dominantní mají české regiony zastoupení v kategorii regionů s primární specializací, neboť se v Čechách nachází téměř 85 % všech takto specializovaných regionů. Relativně neměnné zůstává v roce 2011 také jejich rozmístění, které bylo popsáno výše. Výraznou koncentrací stejně specializovaných regionů v oblasti jižních a jihozápadních Čech

v kartogramu ještě zvýraznily nově v priméru specializované regiony Tábor, Strakonice, či Písek.

Koncentrace sekundárně specializovaných regionů zůstala v Čechách zejména v pohraničních regionech severně od pomyslné linie Aš-Plzeň-Pardubice. Nově sekundárně a primárně-sekundárně specializované regiony lze však pozorovat také v oblasti jižních a jihozápadních Čech v relativní blízkosti státní hranice. Pozorovat můžeme tento jev např. na regionu Stříbro, který byl popsán také v oddílu 4.5.2, České Velenice, Horažďovice, či Blatná. Poslední dva zmíněné regiony jsou také součástí výrazného přírůstku v počtu regionů kategorie D v Čechách. Tento přírůstek, jak bylo popsáno výše, je koncentrován především v regionech ležících v oblasti Českomoravské vrchoviny.

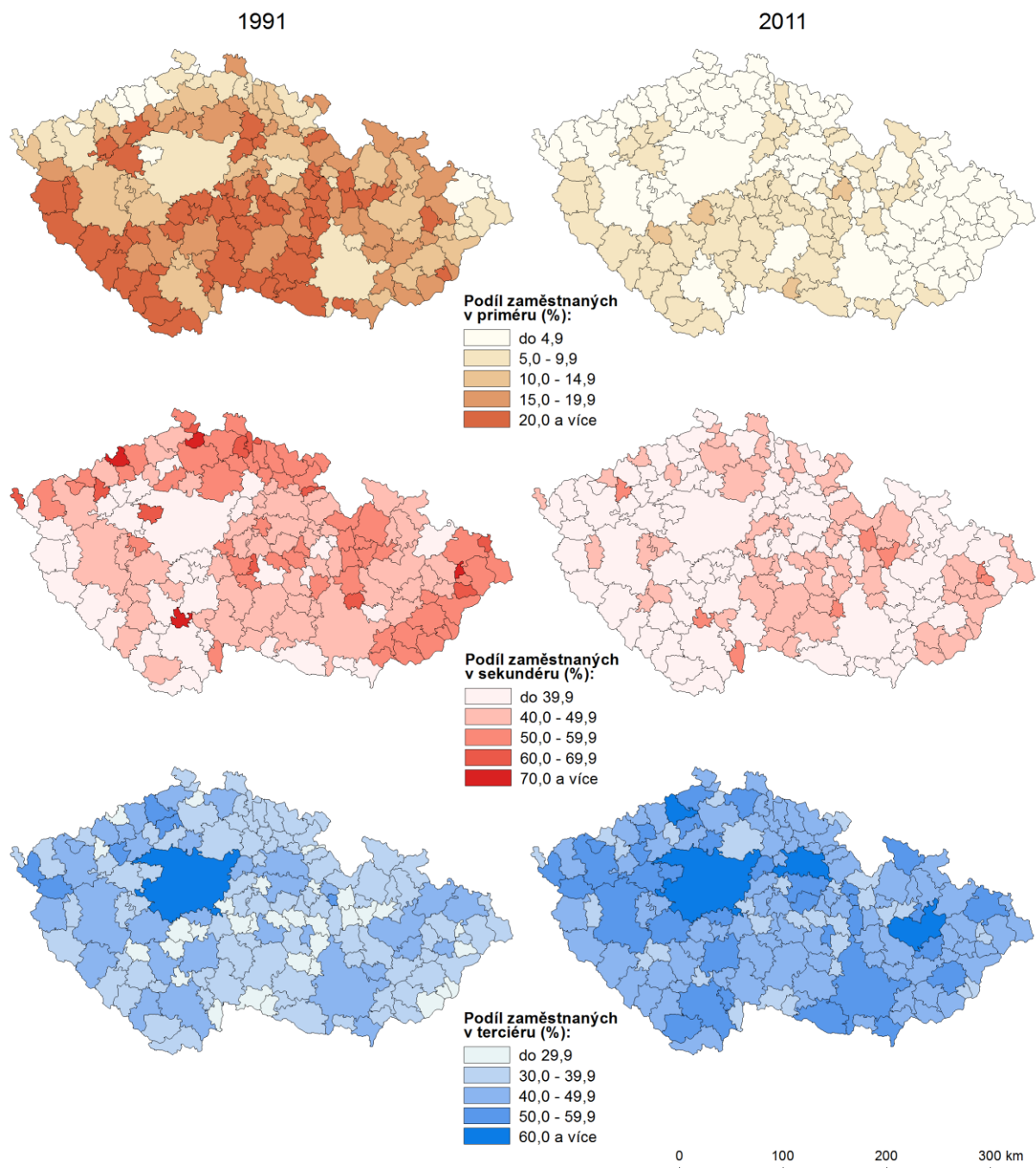
Kartogram č. 4 níže ukazuje jednotlivé podíly sektorů na zaměstnanosti ve funkčních regionech ve sledovaných letech. Lze tak velmi dobře pozorovat změny v zastoupení sektorů na regionální zaměstnanosti mezi lety 1991 a 2011. Primární sektor v roce 1991 měl v řadě regionů podíl na zaměstnanosti vyšší než 20 % a z celorepublikového pohledu by se dalo říci, že zastoupení priméru na zaměstnanosti bylo mezi regiony relativně obdobné a jen několik málo regionů vykazovalo podíl na zaměstnanosti do 4,9 %. V roce 2011 je situace značně rozdílná – ve většina regionů má primární sektor na zaměstnanosti podíl právě do 4,9 %, případně do 9,9 %. Většina těchto regionů tak představuje primárně specializované regiony z předešlého kartogramu.

Podobná situace panovala v roce 1991 také v podílech sekundárního sektoru na zaměstnanosti. Kromě regionů v jižních Čechách a Prahy tvořil téměř ve všech regionech podíl vyšší než 40 %. Z kartogramu lze také vidět zmíněný vysoký a relativně rovnoměrný podíl sekundéru na regionální zaměstnanosti od čehož se odvíjel nižší počet regionů s vyloženě sekundární specializací v roce 1991. Výrazný pokles podílu sekundéru na regionální zaměstnanosti je na situaci v roce 2011 viditelný na první pohled. Vyšší podíl na zaměstnanosti v regionu zůstal opět jen u takových, které v roce 2011 vykazovaly specializaci typu B či D.

Na mapách pro terciární sektor je v roce 1991 vidět dominantní postavení Prahy ale také řadu regionů s podílem terciéru na zaměstnanosti do 29,9 %. V roce 2011 již je úroveň podíl terciéru na regionální zaměstnanosti vyšší a mezi regiony jsou ve většině případů relativně malé rozdíly. I z mapy v roce 2011 je vidět, že vyšší podíl terciéru na zaměstnanosti vykazují

regiony větších měst jako je Praha, Brno, Olomouc, České Budějovice či Hradec Králové. Jedním z důvodů relativně rovnoměrných a vysokých podílů terciéru na regionálních podílech zaměstnanosti je vysoká mobilita služeb, tedy skutečnost, že jsou jen minimálně geograficky svázány s určitou oblastí, na rozdíl od zemědělství, které je značně závislé na geografických podmínkách.

Obrázek 4 Podíly sektorů na zaměstnanosti ve funkčních regionech

Zdroj Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Následující oddíl se zaměřuje na sektorovou specializaci ve sledovaných letech u regionů ORP a sleduje případné odlišnosti nebo rozdílné trendy než vykazují funkční regiony.

4.7 Sektorová specializace regionů ORP

Stejná metodika pro přiřazení specializace jako u funkčních regionů byla v tomto oddílu práce použita také pro přiřazení specializace regionům obcí s rozšířenou působností. Ze souboru všech podílů sektorů na zaměstnanosti v ORP v jednotlivých letech byly vypočteny směrodatné odchylky a jejich připočtením k celostátnímu podílu sektoru na zaměstnanosti v konkrétním roce vznikly hranice pro specializaci regionů ORP. Směrodatné odchylky a od nich se odvíjející hranice pro specializaci regionů ORP jsou uvedené v následující tabulce.

Tabulka 23 Vývoj počtu specializovaných regionů ORP podle typu v letech 1991 a 2011

	Celostátní podíl	Směrodatná odchylka regionů ORP	Hranice specializace pro regiony ORP
Rok 1991			
<i>Primér</i>	11 %	10 %	21 %
<i>Sekundér</i>	46 %	11 %	57 %
<i>Terciér</i>	42 %	8 %	51 %
Rok 2011			
<i>Primér</i>	3 %	3 %	5 %
<i>Sekundér</i>	32 %	7 %	39 %
<i>Terciér</i>	54 %	7 %	61 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Stejně jako u funkčních regionů i pro regiony ORP platí, že region byl považován v daném roce za specializovaný, pokud podíl sektoru na zaměstnanosti v tomto regionu překročil stanovenou hranici. Výsledný soubor všech regionů ORP s podíly sektorů na zaměstnanosti a přiřazenou specializací představuje příloha č. 2. Následující tabulka shrnuje údaje z přílohy č. 2 a ukazuje celkové počty specializovaných regionů konkrétního typu v daných letech.

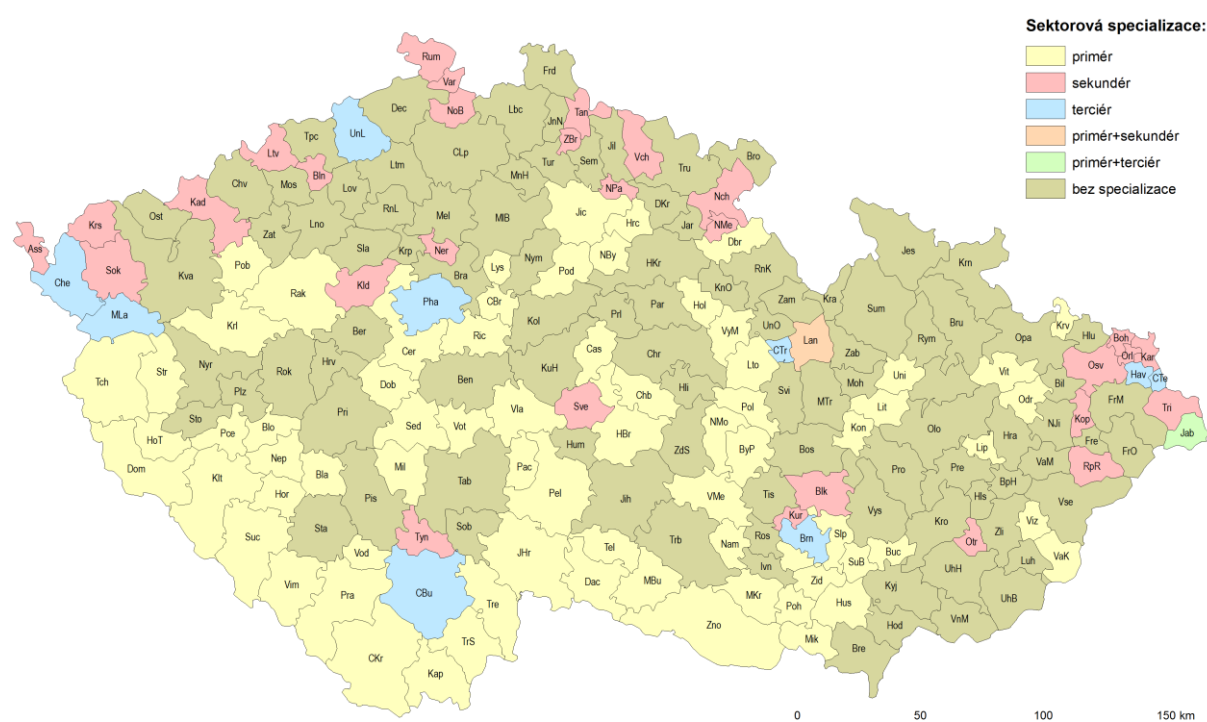
Tabulka 24 Vývoj počtu specializovaných regionů ORP podle typu v letech 1991 a 2011

Specializace regionu	Regiony ORP se specializací v roce 1991	Regiony ORP se specializací v roce 2011	Změna 1991-2011
A	70	37	-33
B	29	69	40
C	9	5	-4
D	1	24	23
E	1	0	-1
G	96	71	-25

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Ve vývoji počtu specializovaných regionů ORP mezi sledovanými lety lze pozorovat stejné trendy jako v případě funkčních regionů. I v případě regionů ORP došlo k výraznému poklesu počtu regionů s čistě primární sektorovou specializací. Naopak narostl počet regionů se specializací v sekundárním sektoru a kombinovanou primárně-sekundární specializací. Podobně jako u funkčních regionů poklesl u regionů ORP počet terciárně specializovaných regionů. Výjimečným případem byla specializace typu E – kombinace primárního a terciárního sektoru. Tuto specializaci v roce 1991 vykazoval region ORP Jablunkov. Geografické rozložení specializovaných regionů ORP přibližují následující kartogramy.

Obrázek 5 Mapa sektorové specializace regionů ORP v roce 1991

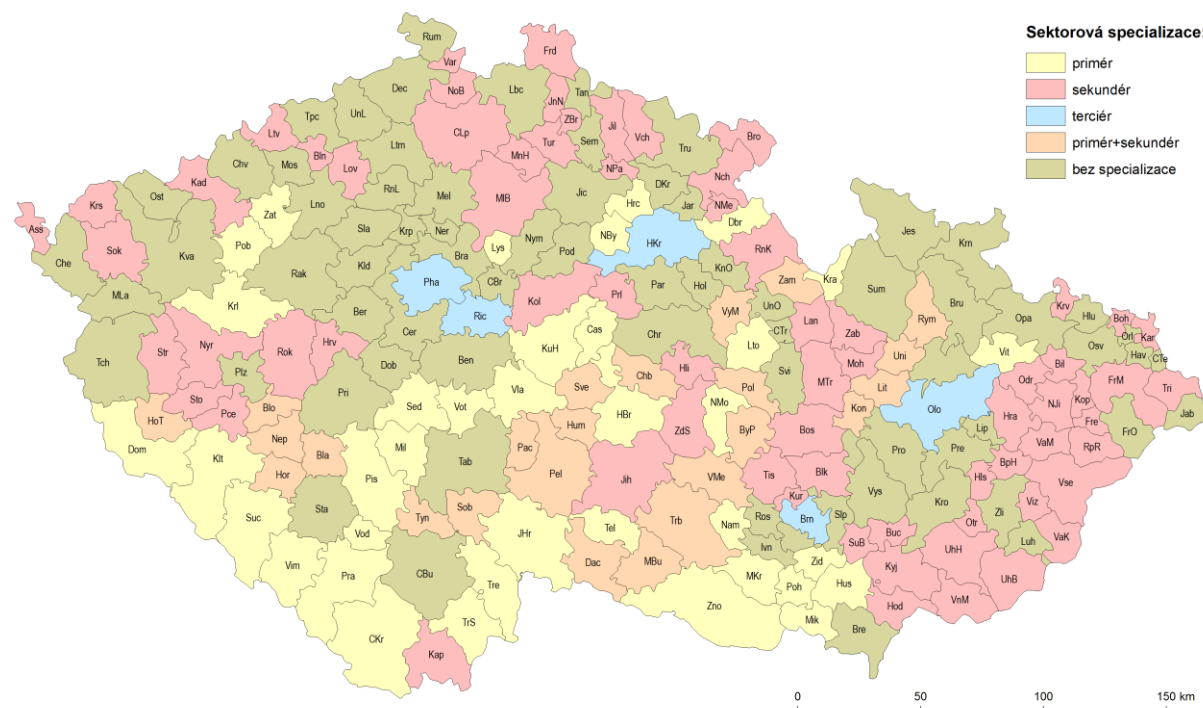

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Při pohledu na geografické rozložení specializovaných regionů ORP v roce 1991 lze až na pár výjimek pozorovat obdobnou situaci jako u funkčních regionů ve stejném roce. Regiony se specializací v primárním sektoru se nacházejí převážně jižně od pomyslné linie Aš-Třinec, přičemž lze také na regionech ORP se specializací typu A pozorovat kopírování jižní a jihozápadní státní hranice. Sekundárně specializované regiony ORP se nacházejí v oblasti severovýchodní Moravy a v severním pohraničí. Rozdíl oproti funkčním regionům je vidět na východní Moravě, kde v roce 1991 vykazuje sekundární specializaci pouze region ORP Otrokovice. Situace s terciárně specializovanými regiony ORP do jisté míry taktéž kopíruje situaci funkčních regionů, avšak u regionů ORP lze terciární specializaci pozorovat navíc u

regionů velkých měst typu Brno, České Budějovice a při severním pohraničí v Havířově a Českém Těšíně. Následující kartogram ukazuje situaci specializovaných regionů ORP v roce 2011.

Obrázek 6 Mapa sektorové specializace regionů ORP v roce 2011

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Z kartogramu znázorňujícího rok 2011 vidíme, že nárůst počtu regionů se sekundární specializací byl u regionů ORP v některých lokalitách intenzivnější, než v případě funkčních regionů. Zejména v západních Čechách se projevuje silná koncentrace regionů ORP se sekundární specializací, případně s kombinovanou primárně-sekundární specializací. Tuto skutečnost lze přičíst zejména poloze mezi česko-německou státní hranicí a Prahou a faktu, že tyto lokality spojuje dálnice D5. V případě funkčních regionů nebyla koncentrace sekundárně specializovaných regionů v oblasti tak vysoká, neboť řada z regionů ORP spadala do funkčního regionu Plzeň a sekundární specializaci tak v oblasti vykazovaly jen funkční regiony Stříbro a Rokycany. Obdobně jako u funkčních regionů lze také u regionů ORP pozorovat zvýšenou koncentraci sekundárně specializovaných regionů především na Moravě a regionů s primárně-sekundární kombinovanou specializací v oblasti Českomoravské vrchoviny. Oproti funkčním regionům se mezi regiony ORP nachází více terciérně specializovaných regionů, které jsou většinou svázány s větším městem jako je Brno, Olomouc či Hradec Králové.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývala problematikou sektorové specializace územních jednotek České republiky během období ekonomické transformace po roce 1989. Cílem práce bylo analyzovat sektorovou specializaci územních jednotek v ČR po roce 1989, na základě dat získaných ze sčítání lidu, domů a bytů z let 1991 a 2011. Součástí výstupu z práce bylo také navržení typologie územních jednotek.

Na základě provedené analýzy lze říci, že sektorová specializace regionů v České republice byla nepochybně ovlivněna dlouhodobým vlivem komunistického režimu a následnou ekonomickou transformací. Složitý proces přechodu od centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní představoval velkou výzvu, jejíž rozsah neměl v dějinách obdoby. Proces to byl navíc do té doby neznámý a neexistoval tak žádný univerzální návod či teorie, jak takto rozsáhlou ekonomickou transformaci v zemi provést. Cesta, kterou si zvolila Česká republika, byla v mnoha případech úspěšná, avšak zaznamenala také relativně negativní momenty, jako např. dopady kupónové privatizace.

Struktura národního hospodářství byla po více než 40 letech komunistické vlády s centrálně plánovanou ekonomikou a společným vlastnictvím značně pokřivená. Dalším znakem ekonomiky před rokem 1989 je její zaměřenost primárně na průmyslovou výrobu, a především pak na odvětví těžkého průmyslu. Tomu odpovídaly i vysoké počty zaměstnaných osob v průmyslu, potažmo sekundárním sektoru. Po roce 1989 byl však tento stav neudržitelný a sektorová skladba ekonomiky se začala měnit. Nejzásadnějšími změnami prošla struktura ekonomiky již během prvních let transformace, kdy průmyslové kolosy začaly procházet restrukturalizací a postupně rostl význam terciérního sektoru. Strukturální změny v transformačním období se tedy celostátně i regionálně projevovaly na zaměstnanosti v jednotlivých sektorech ekonomiky. Tomuto posunu odpovídala také vstupní data ze sčítání lidu v letech 1991 a 2011. Na počátku sledovaného období v roce 1991 představoval sekundární sektor 46 % všech obsazených pracovních míst, následován terciérem s 42 % OPM a primárním sektorem s 11 % OPM. V roce 2011 už byly podíly sektorů na zaměstnanosti značně rozdílné: v primárním sektoru pracovaly 3 % zaměstnaných, v sekundárním 32 % zaměstnaných a zaměstnanost v terciéru dosahovala už 54 %. Je třeba však také podotknout, že relativně velké procento sčítacích formulářů v roce 2011 neobsahovalo údaj o odvětví ekonomické činnosti.

Sektorová specializace územních jednotek byla v obou sledovaných letech posuzována právě na základě podílů sektorů na zaměstnanosti v jednotlivých regionech. Pro účely analýzy bylo území ČR rozděleno na 157 funkčních regionů, u nichž byly následně analyzovány podíly ekonomických sektorů na zaměstnanosti. Pokud podíl sektoru na zaměstnanosti v regionu přesahoval metodikou stanovené hranice, byla tomuto regionu přiřazena specializace v daném sektoru. Tímto způsobem byla zpracována data pro všechny funkční regiony za roky 1991 a 2011.

Z analýzy sektorové specializace funkčních regionů vyplynulo, že ačkoliv celostátně v sekundárním sektoru pracovalo dle dat ze SLDB v roce 2011 o téměř milion osob méně než v roce 1991 a celostátní podíl sekundéru na zaměstnanosti výrazně poklesl, tak počet regionů se sekundární sektorovou specializací narostl do takové míry, že byl tento typ specializace nejrozšířenější ze všech. Nárůst lze přičítat skutečnosti, kdy před rokem 1989 panovalo silné zaměření na průmyslovou výrobu, od čehož se odvíjely vysoké celostátní i regionální podíly sekundéru na zaměstnanosti. Hranice pro zařazení regionu mezi sekundárně sektorově specializované tak byla relativně vysoká. V roce 2011 byla již tato hranice značně nižší a více se tak projevil regiony, u nichž sekundární sektor na zaměstnanosti tvořil významný podíl dostatečný pro specializaci. Z kartogramů pak vyplynulo, že geograficky se tyto regiony nacházejí především na Moravě a v severních Čechách, kam se do roku 1989 koncentrovala průmyslová výroba. U regionů z oblasti Českomoravské vrchoviny pak může být relativně vysoký podíl sekundéru na zaměstnanosti v roce 2011 způsoben mimo jiné poklesem zaměstnanosti v zemědělství, přičemž tyto pracovníky neabsorboval sektor služeb, který má v oblasti bez výrazné metropole slabší předpoklady pro rozvoj, čímž vzrostl relativní podíl sekundéru na zaměstnanosti v regionech z této oblasti.

Klesající celostátní podíl primárního sektoru na zaměstnanosti kopíroval i vývoj v počtu regionů s primární sektorovou specializací. Geograficky se tyto regiony nacházejí především v oblasti jižních Čech a při česko-německém pohraničí. Jediným funkčním regionem s terciérní specializací je Praha, která je s podílem terciéru na zaměstnanosti zcela dominantním regionem. Obdobně jako u sekundéru v roce 1991 platí u terciéru v roce 2011, že celostátní vysoký podíl na zaměstnanosti a relativně vysoké a podobné podíly terciéru na zaměstnanosti v jednotlivých regionech vytváří vysokou hranici určující specializaci. Obecně se však potvrdil předpoklad, že vyšší podíl terciéru na zaměstnanosti vykazují funkční regiony větších měst jako je Praha, Brno, České Budějovice, Olomouc či Hradec Králové.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

- [1] AIGINGER. K (1999), “Do industrial structures converge? A survey on the empirical literature on specialisation and concentration of industries“, WIFO-Working papers.
- [2] AIGINGER. K, DAVIES, D. (2004), “Industrial specialisation and geographical concentration: Two sides of the same coin? Not for the EU“, *Journal of Applied Economics*, Vol. VII, No. 2, November 2004, p. 231-248
- [3] AIGINGER, K., ROSSI-HANSBERG, E. (2006), “Specialisation and concentration: a note on theory and evidence“, *Empirica*, vol. 33, p. 255-266, Springer.
- [4] ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. (2000), *Regional Economics and Policy*, Blackwell.
- [5] BRADA, J. C., CLAVEL, J. D., WIENERT, H. *Průmysl v České republice a Slovenské republice*. Praha: Český institut aplikované ekonomie, 1994. 163 s.
- [6] BRUNO, Michael. *Stabilization and Reform in Eastern Europe: A Preliminary Evaluation*. Staff Papers (International Monetary Fund), 1992. ISBN 9781451844856.
- [7] ČSÚ. *Ekonomická aktivita obyvatelstva*. Praha : Český statistický úřad, 2004. 28, 72s.
- [8] DALUM, B., LAURSEN, K., VILLUMSEN G. (1998), “Structural change in OECD Export Specialisation Patterns: De-specialisation and “Stickiness”, Department of Business Studies, Aalborg University.
- [9] EZCURRA, R., PASCUAL, P., RAPUN. M. (2006), “Regional Specialisation in the European Union”, *Regional Studies*, Vol. 40, No. 6, p. 601-616.
- [10] FRYDMAN, Roman, Andrzej RAPACZYNSKI a John S. EARLE. *The privatization process in Central Europe*. Budapest: Central European University Press, 1993. CEU Privatization Reports. ISBN 1-85866-001-7.
- [11] FUJITA, M., KRUGMAN, P., VENABLES, A. (1999), *The Spatial Economy*, MIT Press, Cambridge.
- [12] FUJITA, M, THISSE, J.F. (2002), *Economies of Agglomeration. Cities, Industrial Location and Regional Growth*, Cambridge University Press.

- [13] GOSCHIN, Z., a kol. Regional Specialization and Geographic Concentration of industries in Romania. In *Development Cooperation and Competitiveness : 4th International Conference of ASECU*. Bucharest : [s.n.], 2008. Dostupné z WWW: <http://www.asecu.gr/files/RomaniaProceedings/27.pdf>.
- [14] HÁJEK, Mojmir. *Makroekonomická analýza české ekonomiky 1995*. [1. vyd.]. Praha: Institut ekonomie ČNB, 1995. Výzkumné publikace.
- [15] HALLET, M. (2002), "Regional Specialisation and Concentration in the EU", J.R. Cuadrado-Roura, M. Parellada (Eds.), *Regional Convergence in the European Union. Facts, Prospects and Policies*, Springer-Verlag, Berlin.
- [16] HECKSCHER, E. (1919), The Effect of Foreign Trade on Distribution of Income, *Economisk Tidskrift*, 21, p. 1-32.
- [17] HOLMAN, Robert. Transformace české ekonomiky: v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy. Praha: CEP, 2000. ISBN 80-902795-6-2.
- [18] JONÁŠ, Jiří. Ekonomická transformace v České republice: makroekonomický vývoj a hospodářská politika. Praha: Management Press, 1997. ISBN 80-85943-22-0.
- [19] KADEŘÁBKOVÁ, Anna. *Strukturální změny české ekonomiky v období transformace*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2004. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky. ISBN 80-86729-10-9.
- [20] KIPPENBERG, Eva. Regional economic divergence patterns in the Czech Republic. In PETRAKOS George, KRIEGER-BODEN, Christiane a Edgar L. W. MORGENROTH. The impact of European integration on regional structural change and cohesion. Milton Park, Abingdon: Routledge, 2008. Routledge studies in the European economy. ISBN 978-0-415-40024-4.
- [21] KLAUS, Václav. *Dopočítávání do jedné*. Praha: Management Press, 1995. ISBN 80-85603-11-X.
- [22] KOPAČKA, L. Změny v geografickém rozmístění československého průmyslu. *Sborník ČGS*. 1992, roč. 99, č.3, s.152-171.

- [23] KOTRBA, Josef. Privatizační proces v ČR: aktéři a vítězové. In ŠVEJNAR, Jan. *Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0568-4.
- [24] KRUGMAN, P. (1991), *Geography and Trade*, MIT Press, Cambridge.
- [25] KRUGMAN, P. (1998), “What’s new about the new economic geography?”, *Oxford Review of Economic Policy*, 14, p. 7-17.
- [26] MARELLI E. (2006), “Specialisation and Convergence of European Regions”, *The European Journal of Comparative Economics*, no 2, p. 149-178.
- [27] MAREŠ, J. Industrializace Československa – její klady a zápory. *Sborník ČGS*. 1988, roč. 88, č.3, s.183-198.
- [28] MARSHALL, A. (1920), *Principles of Economics*, 8th edition, Macmillan, London.
- [29] MIŁEK, D., (2013). Specjalizacje regionalne a Strategia Europa 2020, *Zarządzanie i Finanse*, 1(2), pp. 191.
- [30] MIŁEK, D., & Nowak, P. (2015). Regional Specialisation as an Endogenous Factor in the Development of Poland’s Provinces. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 10(2), pp. 115-135.
- [31] MLČOCH, Lubomír. *Chování československé podnikové sféry*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1990. Výzkumná publikace. ISBN 80-7006-034-4.
- [32] MLČOCH, Lubomír, Pavel MACHONIN a Milan SOJKA. *Ekonomické a společenské změny v české společnosti po roce 1989: (alternativní pohled)*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0119-2.
- [33] MYANT, M. R. Vzestup a pád českého kapitalismu: ekonomický vývoj České republiky od roku 1989. Praha: Academia, 2013. XXI. století. ISBN 978-80-200-2288-2.

- [34] OHLIN, B. (1933), *Interregional and International Trade*, Harvard University Press, Cambridge.
- [35] PELLEŠOVÁ, Pavlína. *Reflexe k hospodářské politice České republiky v procesu transformace*. Karviná: Slezská univerzita, 2002. ISBN 80-7248-165-7.
- [36] RICARDO, D. *On Principles of Economy and Taxation*, 3rd ed., London: John Murray, 1821
- [37] Rossi-Hansberg, E. (2005), "A spatial theory of trade", *American Economic Review*, 95(5), p. 1464-1491.
- [38] SLANÝ, Antonín. *Konkurenceschopnost české ekonomiky: (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4157-9.
- [39] SLANÝ, Antonín a Milan ŽÁK. *Hospodářská politika*. Praha: C.H. Beck, 1999. ISBN 80-7179-237-3.
- [40] SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-32-7.
- [41] STEINER, Jan a Jiří. KROL. *Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918-1989*. Karviná: Slezská univerzita, 1997. ISBN 80-85879-80-8.
- [42] SUCHÁČEK, Jan. *Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2005. ISBN 80-248-0865-X.
- [43] SVOBODOVÁ, Hana, Antonín VĚŽNÍK a Eduard HOFMANN. *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Elportál. ISBN 978-80-210-6229-0
- [44] SZCZYRBA, Zdeněk. *Maloobchod v ČR po roce 1989: vývoj a trendy se zaměřením na geografickou organizaci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1274-8.
- [45] ŠKODOVÁ-PARMOVÁ, Dagmar. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-886-3.

- [46] ŠIMANOVÁ, J., TREŠL, F. Vývoj průmyslové koncentrace a specializace v regionech NUTS3 České republiky v kontextu dynamizace regionální komparativní výhody. *E a M: Ekonomie a Management*. 2011, roč. 14, č. 1, s. 38-52.
- [47] TONEV, A., HALÁS, M., KLAPKA, P., Prostorová neurčitost funkčních regionů: porovnání pracovní dojížděky v letech 1991-2011. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 285–292. ISBN 978-80-210-8969-3.
- [48] TOŠOVSKÝ, Josef. Po deseti letech: některé lekce z transformace. *Bankovníctví*, 2000, č. 11.
- [49] TRÍSKA, Dušan. *Kupónová privatizace: sborník textů*. Praha: CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. Sborník textů. ISBN 80-86547-02-7.
- [50] ZEMPLINEROVÁ, Alena. Key aspects of the Czech transition. In KIGLICS, István. *Rebuilding the market economy in Central-East Europe and the Baltic countries*. Budapest: Akadémia Kiadó, c2007. ISBN 978-963-05-8557-6.
- [51] ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Praha: C.H. Beck, 2006. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-922-X.

Internetové zdroje

- [52] BusinessCenter: OKEČ [online]. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <https://business.center.cz/business/pojmy/p795-OKEC.aspx>
- [53] Česká televize: Kladenská Poldovka - pýcha českého průmyslu a oceli [online]. [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1408116-kladenska-poldovka-pycha-ceskeho-prumyslu-a-oceli>
- [54] Český statistický úřad (2016): Správní obvod obce s rozšířenou působností [online]. [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/rso/obce_s_rp
- [55] Český statistický úřad (1995): Sčítání lidu, domů a bytů 1991 [online]. [cit. 2018-12-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11308/25225901/2501_2.pdf/05a3d97b-482c-40f3-9256-a1a6f068deb3?version=1.0

- [56] Český statistický úřad (2015): Informace o sčítání 2011 [online]. [cit. 2018-12-30].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/o_scitani
- [57] Český statistický úřad (2011): Aktualizované počty sčítacích komisařů [online]. [cit. 2018-12-30]. Dostupné z:
https://www.czso.cz/csu/sldb/aktualizovane_pocty_scitacich_komisaru
- [58] Český statistický úřad (2013): Ekonomická aktivita obyvatel [online]. [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/19524143+2400013a11.pdf/0bf68f78-02cf-4bf2-9d86-d7571bbd6c47?version=1.0>
- [59] Český statistický úřad (2012): Zaměstnanost v NH podle krajů 4Q 2011 [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-v-cr-podle-vysledku-vyberoveho-setreni-pracovnich-sil-4-ctvrtleti-2011-02hceg8kuq>
- [60] Český statistický úřad (2018): Cizinci: Zaměstnanost [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_zamestnanost
- [61] Český statistický úřad (2013): Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20541803/170222-14.pdf/870a2cea-fe98-4b36-b7d0-cacf30b2a395?version=1.0>
- [62] Český statistický úřad (2014): *Ekonomická aktivita* [online]. [cit. 2018-12-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20562067/170218-14.pdf/36438332-d6ad-4085-ac8b->
- [63] Český statistický úřad (2011): *Základní informace o sčítání* [online]. [cit. 2018-12-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/zakladni_informace_o_scitani

- [64] IDnes: *Stopy po uhlí z Kladna nezmizely ani 10 let od posledního vyfárání* [online]. [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: https://praha.idnes.cz/lide-v-kladne-si-pripomneli-historii-zdejsich-uhelnych-dolu-pqb-/prahazpravy.aspx?c=A120629_1798338_praha-zpravy_sfo
- [65] iRozhlas: *České poště se nedaří získat dostatek sčítacích komisařů* [online]. [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ceske-poste-se-nedari-ziskat-dostatek-scitacich-komisaru_201009181701_epres
- [66] OKD: *Závod Útlum - Jih* [online]. [cit. 2018-12-30]. Dostupné z: <https://www.okd.cz/cs/o-nas/kde-pusobi-okd/dul-paskov>
- [67] OKD: *Výroční zpráva 2011* [online]. [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: <https://www.okd.cz/cs/o-nas/vyrocnizpravy>
- [68] Panattoni Europe: *Průmyslovou zónou roku je Panattoni Park Stříbro* [online]. [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <http://www.panattonieurope.com/cz/zeme/ceska-republika-slovensko/tiskove-stredisko/zpravy/prumyslovou-zonou-roku-je-panattoni-park-stribro/>

Zákony a legislativa

- [69] Sdělení č. 244/2007 Sb.: Sdělení Českého statistického úřadu o zavedení Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE). *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-244>
- [70] Zákon č. 279/2010 Sb.: Vyhláška k provedení některých ustanovení zákona č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-279>
- [71] Zákon č. 21/1971 Sb.: Zákon o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací. *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1971-21/zneni-19900101>

[72] Zákon č. 296/2009 Sb.: Zákon o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. *Zákony pro lidi* [online]. 2010 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-296>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Odvětvová struktura HDP, mil. Kčs (Kč)	35
Graf 2 Podíl sektorů na počtu obsazených pracovních míst.....	50
Graf 3 Podíly sektorů na celkovém počtu OPM včetně započtení tzv. nezjištěných	50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Členění HDP podle sektorů v letech 1990 a 1998 (%).....	20
Tabulka 2 Podíl zaměstnanců v jednotlivých sektorech 1989-1995 (%).....	36
Tabulka 3 Podíl zaměstnanců v jednotlivých sektorech 1990-2005 (%).....	37
Tabulka 4 Podíl odvětví na tvorbě HDP (%)	37
Tabulka 5 Obsazená pracovní místa v letech 1991 a 2011	49
Tabulka 6 Obsazená pracovní místa po započítání tzv. nezjištěných.....	51
Tabulka 7 Podíl sektorů terciéru na zaměstnanosti v ČR v roce 2011	53
Tabulka 8 Písmenné kódy specializovaných regionů	55
Tabulka 9 Směrodatné odchylky podílů sektorů	56
Tabulka 10 Maxima a minima v regionálních podílech sektorů	56
Tabulka 11 Hranice pro určení specializovaných regionů v roce 1991.....	57
Tabulka 12 Specializace regionů v roce 1991	57
Tabulka 13 Hranice pro určení specializovaných regionů v roce 2011.....	58
Tabulka 14 Specializace regionů v roce 2011	58
Tabulka 15 Vývoj počtu specializovaných regionů podle typu v letech 1991 a 2011	59
Tabulka 16 Maximální a minimální podíly na zaměstnanosti mezi regiony typu A.....	60
Tabulka 17 Regiony typu A za rok 1991 a jejich vývoj	61
Tabulka 18 Maximální a minimální podíly na zaměstnanosti mezi regiony typu B	63
Tabulka 19 Regiony typu B za rok 1991 a jejich vývoj	66
Tabulka 20 Regiony typu G za rok 1991 a jejich vývoj	69
Tabulka 21 Vývoj počtu specializovaných regionů podle typu v letech 1991 a 2011 na Moravě.....	75
Tabulka 22 Vývoj počtu specializovaných regionů podle typu v letech 1991 a 2011 v Čechách	75
Tabulka 23 Vývoj počtu specializovaných regionů ORP podle typu v letech 1991 a 2011.....	78
Tabulka 24 Vývoj počtu specializovaných regionů ORP podle typu v letech 1991 a 2011.....	78

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Vzor sčítacího formuláře ze SLDB 2011	47
Obrázek 2 Mapa sektorové specializace funkčních regionů v roce 1991	70
Obrázek 3 Mapa sektorové specializace funkčních regionů v roce 2011	73
Obrázek 4 Podíly sektorů na zaměstnanosti ve funkčních regionech.....	77
Obrázek 5 Mapa sektorové specializace regionů ORP v roce 1991	79
Obrázek 6 Mapa sektorové specializace regionů ORP v roce 2011	80

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSR	Česká socialistická republika
CZ-NACE	Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne
HDP	Hrubý domácí produkt
JKONH	jednotná klasifikace odvětví národního hospodářství
KSČ	Komunistická strana Československa
MMF	Mezinárodní měnový fond
OKD	Ostravsko-karvinské doly
OKEČ	Odvětvové klasifikace ekonomických činností
OPM	Obsazená pracovní místa
ORP	Obec s rozšířenou působností
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SSR	Slovenská socialistická republika
Tis	tisíc
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Funkční regiony s podíly sektorů a přiřazenou specializací v letech 1991 a 2011 ...	93
Příloha 2 Regiony ORP s podíly sektorů a přiřazenou specializací v letech 1991 a 2011	99

Příloha 1 Funkční regiony s podíly sektorů a přiřazenou specializací v letech 1991 a 2011

KÓD	NAZEV_FUA	Čechy/Morava	OPM 1991	1991 Primér	1991 Sekundér	1991 Terciér	% primér	% sekundér	% terciér	Kód regionu 1991	OPM 2011	2011 Primér	2011 Sekundér	2011 Terciér	% primér	% sekundér	% terciér	Kód regionu 2011
554499	Aš	Čechy	7 794	454	4 657	2 640	6%	60%	34%	B	6 524	85	2 687	2 309	1%	41%	35%	B
529303	Benešov	Čechy	16 647	3 317	5 421	7 867	20%	33%	47%	A	13 580	652	3 705	7 625	5%	27%	56%	A
581283	Blansko	Morava	20 631	1 818	12 601	6 140	9%	61%	30%	B	15 662	421	6 471	7 150	3%	41%	46%	B
550850	Blatná	Čechy	7 735	2 687	3 110	1 925	35%	40%	25%	A	6 895	695	3 221	2 164	10%	47%	31%	D
581372	Boskovice	Morava	21 836	3 431	11 813	6 549	16%	54%	30%	G	18 817	863	8 085	8 182	5%	43%	43%	B
582786	Brno	Morava	346 222	32 411	154 527	157 732	9%	45%	46%	G	342 205	6 552	99 592	203 611	2%	29%	59%	G
573922	Broumov	Čechy	8 866	1 517	4 504	2 818	17%	51%	32%	G	6 261	252	2 781	2 318	4%	44%	37%	B
597180	Bruntál	Morava	22 506	3 220	10 640	8 490	14%	47%	38%	G	14 902	615	5 751	6 381	4%	39%	43%	B
584291	Břeclav	Morava	27 628	4 942	10 839	11 816	18%	39%	43%	G	23 674	1 103	8 084	11 854	5%	34%	50%	G
595411	Bystřice nad Pernštejnem	Morava	9 851	2 284	5 423	2 133	23%	55%	22%	D	6 767	591	3 196	2 390	9%	47%	35%	D
588393	Bystřice pod Hostýnem	Morava	6 992	1 063	3 759	2 147	15%	54%	31%	G	5 515	207	2 233	2 589	4%	40%	47%	B
534005	Čáslav	Čechy	14 532	3 281	5 943	5 266	23%	41%	36%	A	12 198	713	4 460	5 651	6%	37%	46%	A
561380	Česká Lípa	Čechy	37 957	4 472	18 931	14 419	12%	50%	38%	G	30 906	624	12 386	13 379	2%	40%	43%	B
580031	Česká Třebová	Čechy	11 391	632	4 192	6 508	6%	37%	57%	C	7 840	116	2 953	3 963	1%	38%	51%	G
544256	České Budějovice	Čechy	88 383	11 607	34 089	42 371	13%	39%	48%	G	89 790	2 668	27 627	50 287	3%	31%	56%	G
546089	České Velenice	Čechy	5 768	1 064	3 143	1 538	18%	54%	27%	G	4 810	185	2 586	1 629	4%	54%	34%	B
545392	Český Krumlov	Čechy	15 335	3 161	6 494	5 630	21%	42%	37%	A	12 490	616	4 443	6 346	5%	36%	51%	A
546127	Dačice	Morava	9 103	2 938	3 847	2 292	32%	42%	25%	A	7 183	661	3 152	2 554	9%	44%	36%	D
562335	Děčín	Čechy	40 047	2 550	19 151	18 148	6%	48%	45%	G	26 701	374	8 104	14 161	1%	30%	53%	G
576271	Dobruška	Čechy	8 251	1 973	3 316	2 922	24%	40%	35%	A	6 713	425	2 545	3 005	6%	38%	45%	A
553425	Domažlice	Čechy	24 060	5 854	9 239	8 894	24%	38%	37%	A	19 499	1 480	6 975	9 003	8%	36%	46%	A
579203	Dvůr Králové nad Labem	Čechy	12 673	1 545	7 108	3 968	12%	56%	31%	B	9 837	352	3 671	4 169	4%	37%	42%	G
599344	Frenštát pod Radhoštěm	Morava	7 588	718	4 161	2 671	9%	55%	35%	B	6 657	205	4 550	3 076	2%	53%	36%	B
598003	Frýdek-Místek	Morava	49 581	4 475	25 669	19 083	9%	52%	38%	G	44 676	972	17 179	21 868	2%	38%	49%	B

564028	Frýdlant	Čechy	10 989	1 944	5 774	3 247	18%	53%	30%	G	7 717	253	3 127	3 122	3%	41%	40%	B
568414	Havlíčkův Brod	Čechy	25 265	5 569	8 954	10 624	22%	35%	42%	A	20 097	1 588	7 062	9 728	8%	35%	48%	A
571393	Hlinsko	Čechy	11 833	1 898	6 785	3 131	16%	57%	26%	B	8 712	376	4 100	3 128	4%	47%	36%	B
586021	Hodonín	Morava	30 470	3 712	16 454	10 245	12%	54%	34%	G	24 015	814	9 428	11 071	3%	39%	46%	B
556254	Horaždovice	Čechy	5 898	1 707	2 385	1 782	29%	40%	30%	A	4 310	354	1 863	1 584	8%	43%	37%	D
572926	Hořice	Čechy	7 251	1 206	3 575	2 420	17%	49%	33%	G	5 751	341	1 918	2 616	6%	33%	45%	A
531189	Hořovice	Čechy	12 988	1 838	7 195	3 930	14%	55%	30%	B	12 333	377	5 235	5 028	3%	42%	41%	B
569810	Hradec Králové	Čechy	88 282	10 263	37 157	39 984	12%	42%	45%	G	79 405	2 361	21 641	47 314	3%	27%	60%	G
513750	Hranice	Morava	16 393	3 354	6 678	6 272	20%	41%	38%	A	14 555	548	5 816	6 832	4%	40%	47%	B
547999	Humpolec	Čechy	8 422	1 685	4 185	2 521	20%	50%	30%	A	7 847	527	3 132	3 429	7%	40%	44%	D
554481	Cheb	Čechy	24 165	2 689	7 661	13 659	11%	32%	57%	C	19 409	375	4 778	10 781	2%	25%	56%	G
580350	Choceň	Čechy	6 616	1 637	3 225	1 723	25%	49%	26%	A	4 884	392	1 991	1 914	8%	41%	39%	D
562971	Chomutov	Čechy	34 997	2 213	17 057	15 664	6%	49%	45%	G	30 370	400	11 305	14 506	1%	37%	48%	G
568759	Chotěboř	Čechy	9 364	2 017	5 063	2 248	22%	54%	24%	A	8 006	518	3 904	2 770	6%	49%	35%	D
571164	Chrudim	Čechy	23 213	2 933	11 082	9 075	13%	48%	39%	G	19 791	739	6 240	10 590	4%	32%	54%	G
563510	Jablonec nad Nisou	Čechy	36 297	2 169	21 729	12 225	6%	60%	34%	B	28 219	246	11 443	12 515	1%	41%	44%	B
574121	Jaroměř	Čechy	8 050	1 334	3 524	3 158	17%	44%	39%	G	7 119	282	2 669	3 077	4%	37%	43%	G
590789	Jemnice	Morava	4 084	1 615	1 434	1 030	40%	35%	25%	A	3 144	439	1 384	1 081	14%	44%	34%	D
536385	Jeseník	Morava	20 220	3 263	9 449	7 386	16%	47%	37%	G	14 115	685	4 033	7 409	5%	29%	52%	A
572659	Jičín	Čechy	17 796	4 497	6 460	6 740	25%	36%	38%	A	17 174	919	6 197	7 859	5%	36%	46%	A
586846	Jihlava	Morava	57 167	9 741	26 531	20 769	17%	46%	36%	G	53 608	2 294	21 828	24 147	4%	41%	45%	B
577197	Jilemnice	Čechy	10 345	1 452	5 342	3 510	14%	52%	34%	G	8 866	494	3 324	3 772	6%	37%	43%	A
545881	Jindřichův Hradec	Čechy	26 259	6 629	10 433	9 061	25%	40%	35%	A	21 788	1 691	7 250	10 390	8%	33%	48%	A
563102	Kadaň	Čechy	15 106	1 605	9 651	3 835	11%	64%	25%	B	10 238	268	5 097	3 539	3%	50%	35%	B
545562	Kaplice	Čechy	9 962	3 111	3 518	3 311	31%	35%	33%	A	8 097	525	2 994	3 280	6%	37%	41%	A
554961	Karlovy Vary	Čechy	60 003	4 840	28 833	26 060	8%	48%	43%	G	47 319	1 060	14 346	25 039	2%	30%	53%	G
598917	Karviná	Morava	63 716	924	40 823	21 770	1%	64%	34%	B	38 695	159	15 867	18 473	0%	41%	48%	B
532053	Kladno	Čechy	53 561	1 875	33 285	18 349	4%	62%	34%	B	42 380	495	12 540	23 314	1%	30%	55%	G

563129	Kláštepec nad Ohří	Čechy	7 804	718	4 474	2 600	9%	57%	33%	B	7 511	165	3 650	2 622	2%	49%	35%	B
555771	Klatovy	Čechy	26 959	6 491	9 660	10 682	24%	36%	40%	A	22 171	1 508	7 911	10 283	7%	36%	46%	A
533165	Kolín	Čechy	33 659	3 835	16 448	13 268	11%	49%	39%	G	29 201	678	11 815	13 297	2%	40%	46%	B
599565	Kopřivnice	Morava	21 185	713	16 549	3 876	3%	78%	18%	B	15 569	139	8 151	5 618	1%	52%	36%	B
597520	Krnov	Morava	19 161	3 486	8 235	7 349	18%	43%	38%	G	14 323	600	4 960	6 900	4%	35%	48%	G
588296	Kroměříž	Morava	44 265	6 436	20 554	17 149	15%	46%	39%	G	35 329	1 364	13 154	17 427	4%	37%	49%	G
533955	Kutná Hora	Čechy	18 121	3 344	8 076	6 676	18%	45%	37%	G	14 797	891	5 049	6 830	6%	34%	46%	A
586307	Kyjov	Morava	21 063	4 105	10 503	6 421	19%	50%	30%	A	16 625	693	6 532	7 743	4%	39%	47%	B
580511	Lanškroun	Čechy	10 285	2 362	5 783	2 093	23%	56%	20%	D	10 502	541	5 674	3 215	5%	54%	31%	D
568988	Ledeč nad Sázavou	Čechy	9 851	1 993	5 527	2 313	20%	56%	23%	D	7 273	502	3 332	2 621	7%	46%	36%	D
580538	Letohrad	Čechy	17 956	3 161	9 281	5 426	18%	52%	30%	G	15 457	1 073	6 628	5 980	7%	43%	39%	D
563889	Liberec	Čechy	67 864	4 018	34 211	29 353	6%	50%	43%	G	65 284	536	22 465	34 614	1%	34%	53%	G
564567	Litoměřice	Čechy	20 722	2 788	7 181	10 605	13%	35%	51%	C	18 207	662	4 570	10 260	4%	25%	56%	G
578347	Litomyšl	Čechy	10 147	3 328	3 490	3 290	33%	34%	32%	A	10 080	1 074	3 442	4 731	11%	34%	47%	A
567256	Litvínov	Čechy	25 359	616	18 594	6 105	2%	73%	24%	B	13 681	103	6 116	5 803	1%	45%	42%	B
565971	Louny	Čechy	20 289	4 116	6 978	9 103	20%	34%	45%	A	15 999	733	5 458	7 533	5%	34%	47%	G
565229	Lovosice	Čechy	13 514	2 469	6 412	4 595	18%	47%	34%	G	10 253	445	4 094	3 953	4%	40%	39%	B
554642	Mariánské Lázně	Čechy	14 310	2 400	4 237	7 603	17%	30%	53%	C	10 997	557	2 500	6 278	5%	23%	57%	A
534676	Mělník	Čechy	17 611	2 830	7 009	7 723	16%	40%	44%	G	14 741	468	4 357	7 736	3%	30%	52%	G
584649	Mikulov	Morava	8 398	2 499	2 761	3 126	30%	33%	37%	A	7 307	666	2 742	3 124	9%	38%	43%	A
549576	Milevsko	Čechy	8 637	2 144	4 166	2 299	25%	48%	27%	A	6 615	593	2 503	2 615	9%	38%	40%	A
535419	Mladá Boleslav	Čechy	57 203	8 749	30 213	18 123	15%	53%	32%	G	62 085	1 564	29 000	23 877	3%	47%	38%	B
540471	Mohelnice	Morava	11 525	2 484	6 156	2 830	22%	53%	25%	A	10 744	549	5 825	3 188	5%	54%	30%	D
578444	Moravská Třebová	Morava	9 843	1 985	5 009	2 826	20%	51%	29%	A	7 289	320	3 203	2 912	4%	44%	40%	B
591181	Moravské Budějovice	Morava	7 417	1 942	3 017	2 447	26%	41%	33%	A	5 355	412	1 833	2 441	8%	34%	46%	A
567027	Most	Čechy	40 783	1 493	22 253	16 894	4%	55%	41%	G	29 538	245	10 229	15 290	1%	35%	52%	G
573868	Náchod	Čechy	30 263	2 755	17 198	10 192	9%	57%	34%	B	26 090	783	10 569	11 425	3%	41%	44%	B

573248	Nová Paka	Čechy	9 126	1 196	5 152	2 719	13%	56%	30%	B	7 300	207	2 999	3 068	3%	41%	42%	B
596230	Nové Město na Moravě	Morava	6 359	1 468	2 202	2 679	23%	35%	42%	A	5 582	415	1 736	2 883	7%	31%	52%	A
574279	Nové Město nad Metují	Čechy	7 178	851	4 507	1 799	12%	63%	25%	B	5 380	243	2 343	2 210	5%	44%	41%	B
561860	Nový Bor	Čechy	12 688	602	8 952	3 114	5%	71%	25%	B	8 817	106	3 876	3 436	1%	44%	39%	B
570508	Nový Bydžov	Čechy	6 908	1 779	2 965	2 122	26%	43%	31%	A	5 386	321	2 054	2 212	6%	38%	41%	A
599191	Nový Jičín	Morava	32 154	5 543	14 688	11 811	17%	46%	37%	G	27 116	991	11 039	12 264	4%	41%	45%	B
500496	Olomouc	Morava	97 702	11 217	42 231	42 908	11%	43%	44%	G	93 726	2 370	27 556	55 916	3%	29%	60%	G
505927	Opava	Morava	58 307	10 489	22 093	25 497	18%	38%	44%	G	54 577	2 202	19 749	25 875	4%	36%	47%	G
554821	Ostrava	Morava	289 535	10 094	160 593	116 868	3%	55%	40%	B	230 455	1 612	75 579	129 242	1%	33%	56%	G
555428	Ostrov	Čechy	10 098	262	5 024	4 781	3%	50%	47%	G	8 052	79	2 361	4 507	1%	29%	56%	G
555134	Pardubice	Čechy	76 991	6 611	37 634	32 209	9%	49%	42%	G	73 430	1 313	24 284	40 428	2%	33%	55%	G
547492	Pelhřimov	Čechy	24 702	6 182	10 710	7 757	25%	43%	31%	A	20 624	1 853	8 368	8 362	9%	41%	41%	D
549240	Písek	Čechy	24 777	4 766	9 774	10 129	19%	39%	41%	G	22 385	1 277	7 427	10 641	6%	33%	48%	A
554791	Plzeň	Čechy	164 075	16 812	75 461	70 976	10%	46%	43%	G	153 647	3 702	53 700	79 585	2%	35%	52%	G
566616	Podbořany	Čechy	7 536	2 352	2 236	2 935	31%	30%	39%	A	5 862	354	2 187	2 364	6%	37%	40%	A
537683	Poděbrady	Čechy	12 407	3 022	4 122	5 238	24%	33%	42%	A	11 130	584	3 249	5 869	5%	29%	53%	A
578576	Polička	Čechy	9 997	2 839	4 429	2 712	28%	44%	27%	A	8 642	632	3 926	3 262	7%	45%	38%	D
554782	Praha	Čechy	861 092	39 518	293 656	520 962	5%	34%	61%	C	948 307	8 622	173 941	668 318	1%	18%	70%	C
550094	Prachatice	Čechy	13 355	3 179	4 697	5 424	24%	35%	41%	A	11 157	805	4 027	4 892	7%	36%	44%	A
589250	Prostějov	Morava	45 552	7 182	22 486	15 744	16%	49%	35%	G	38 067	1 653	13 250	18 577	4%	35%	49%	G
575500	Přelouč	Čechy	10 247	1 526	5 780	2 910	15%	56%	28%	B	8 479	278	4 014	3 036	3%	47%	36%	B
511382	Přerov	Morava	45 953	5 361	22 044	18 288	12%	48%	40%	G	34 334	978	12 212	17 510	3%	36%	51%	G
539911	Příbram	Čechy	36 289	4 844	16 210	15 188	13%	45%	42%	G	29 681	1 237	9 714	15 390	4%	33%	52%	G
541656	Rakovník	Čechy	21 566	5 366	7 805	8 365	25%	36%	39%	A	17 780	838	5 747	9 222	5%	32%	52%	G
559717	Rokycany	Čechy	18 053	2 526	8 481	6 958	14%	47%	39%	G	17 189	621	7 443	7 007	4%	43%	41%	B
565555	Roudnice nad Labem	Čechy	19 541	3 328	9 675	6 469	17%	50%	33%	G	16 572	614	5 977	7 294	4%	36%	44%	G
544841	Rožnov pod Radhoštěm	Morava	16 495	1 277	10 916	4 219	8%	66%	26%	B	13 885	318	6 317	5 584	2%	45%	40%	B

562777	Rumburk	Čechy	15 650	1 242	8 923	5 426	8%	57%	35%	B	11 014	193	4 269	5 283	2%	39%	48%	B
576069	Rychnov nad Kněžnou	Čechy	22 354	3 961	10 415	7 900	18%	47%	35%	G	20 711	891	9 070	8 292	4%	44%	40%	B
597783	Rýmařov	Morava	6 028	921	2 851	2 212	15%	47%	37%	G	4 184	260	1 577	1 713	6%	38%	41%	A
534382	Sázava	Čechy	5 303	1 599	2 645	1 050	30%	50%	20%	A	3 953	254	1 709	1 488	6%	43%	38%	D
541281	Sedlčany	Čechy	10 002	3 469	3 590	2 930	35%	36%	29%	A	8 665	834	3 095	3 917	10%	36%	45%	A
576964	Semily	Čechy	12 949	1 527	7 405	3 944	12%	57%	30%	B	8 771	324	3 108	4 097	4%	35%	47%	G
572241	Skuteč	Čechy	6 168	1 115	3 179	1 854	18%	52%	30%	G	4 936	258	1 826	2 146	5%	37%	43%	A
585751	Slavičín	Morava	6 889	1 661	3 734	1 492	24%	54%	22%	A	4 955	217	2 193	1 879	4%	44%	38%	B
560286	Sokolov	Čechy	39 078	2 283	22 621	14 048	6%	58%	36%	B	27 910	400	10 835	12 586	1%	39%	45%	B
550787	Strakonice	Čechy	23 668	4 089	11 264	8 271	17%	48%	35%	G	19 521	984	7 175	8 889	5%	37%	46%	A
561215	Stříbro	Čechy	7 509	2 075	2 530	2 855	28%	34%	38%	A	6 414	296	2 785	2 374	5%	43%	37%	B
557153	Sušice	Čechy	10 403	2 511	3 891	3 943	24%	37%	38%	A	7 949	667	2 436	3 819	8%	31%	48%	A
569569	Světlá nad Sázavou	Čechy	4 624	621	3 017	981	13%	65%	21%	B	3 686	184	1 639	1 498	5%	44%	41%	D
577731	Svitavy	Morava	15 806	2 700	7 416	5 634	17%	47%	36%	G	12 305	515	4 091	6 139	4%	33%	50%	G
505188	Šternberk	Morava	8 580	1 043	4 230	3 204	12%	49%	37%	G	6 822	227	2 214	3 589	3%	32%	53%	G
523704	Šumperk	Morava	40 197	4 907	20 883	14 191	12%	52%	35%	G	29 705	1 113	11 849	13 848	4%	40%	47%	B
552046	Tábor	Čechy	40 290	7 222	15 787	17 164	18%	39%	43%	G	35 230	1 776	11 884	17 819	5%	34%	51%	A
560715	Tachov	Čechy	15 593	3 826	4 848	6 815	25%	31%	44%	A	14 193	754	5 183	6 208	5%	37%	44%	A
563820	Tanvald	Čechy	8 420	572	5 250	2 559	7%	62%	30%	B	5 802	88	2 000	2 727	2%	34%	47%	G
567442	Teplice	Čechy	62 515	2 326	34 438	25 562	4%	55%	41%	B	47 256	352	17 077	22 585	1%	36%	48%	G
579025	Trutnov	Čechy	32 712	2 656	17 019	12 884	8%	52%	39%	G	25 855	507	9 626	12 189	2%	37%	47%	G
590266	Třebíč	Morava	42 409	8 961	19 561	13 794	21%	46%	33%	A	34 206	1 992	13 629	15 669	6%	40%	46%	D
547336	Třeboň	Čechy	6 131	1 804	1 965	2 338	29%	32%	38%	A	5 139	462	1 222	2 940	9%	24%	57%	A
598810	Třinec	Morava	44 915	3 378	24 898	16 440	8%	55%	37%	B	41 652	558	17 054	19 463	1%	41%	47%	B
577626	Turnov	Čechy	15 093	2 734	7 714	4 563	18%	51%	30%	G	14 507	617	6 335	5 761	4%	44%	40%	B
545201	Týn nad Vltavou	Čechy	10 699	1 134	7 727	1 806	11%	72%	17%	B	5 605	245	2 804	2 028	4%	50%	36%	B
592005	Uherské Hradiště	Morava	42 679	5 902	22 677	13 992	14%	53%	33%	G	38 760	969	16 868	17 799	3%	44%	46%	B
592731	Uherský Brod	Morava	22 727	4 228	12 794	5 674	19%	56%	25%	B	19 077	695	9 182	7 899	4%	48%	41%	B

505587	Uničov	Morava	10 297	2 335	5 333	2 552	23%	52%	25%	A	9 022	568	3 919	3 134	6%	43%	35%	D
554804	Ústí nad Labem	Čechy	63 939	2 205	28 340	32 883	3%	44%	51%	C	50 875	354	13 322	30 467	1%	26%	60%	G
579891	Ústí nad Orlicí	Čechy	13 021	1 251	5 725	5 965	10%	44%	46%	G	10 962	311	3 799	5 805	3%	35%	53%	G
585891	Valašské Klobouky	Morava	7 570	1 395	4 261	1 898	18%	56%	25%	B	5 435	181	2 375	2 102	3%	44%	39%	B
545058	Valašské Meziříčí	Morava	22 274	2 834	10 405	8 935	13%	47%	40%	G	19 502	441	8 709	8 310	2%	45%	43%	B
562882	Varnsdorf	Čechy	10 697	359	7 092	3 211	3%	66%	30%	B	7 202	90	3 205	2 991	1%	45%	42%	B
596973	Velká Bíteš	Morava	4 469	1 313	2 144	1 011	29%	48%	23%	A	4 492	235	2 326	1 464	5%	52%	33%	D
597007	Velké Meziříčí	Morava	12 000	3 422	5 495	3 079	29%	46%	26%	A	11 005	837	4 669	4 579	8%	42%	42%	D
553271	Veselí nad Lužnicí	Čechy	9 924	1 880	4 885	3 140	19%	49%	32%	G	8 087	407	3 422	3 287	5%	42%	41%	D
586722	Veselí nad Moravou	Morava	22 724	4 417	11 491	6 786	19,4%	51%	30%	G	16 612	867	7 516	6 659	5%	45%	40%	D
550647	Vimperk	Čechy	8 367	1 861	3 420	3 064	22%	41%	37%	A	7 416	562	2 754	3 136	8%	37%	42%	A
530883	Vlašim	Čechy	10 816	3 052	4 548	3 203	28%	42%	30%	A	9 377	805	3 261	4 108	9%	35%	44%	A
551953	Vodňany	Čechy	4 686	1 307	1 839	1 537	28%	39%	33%	A	4 600	389	1 604	1 844	8%	35%	40%	A
530905	Votice	Čechy	4 758	1 649	1 775	1 326	35%	37%	28%	A	3 795	301	1 419	1 640	8%	37%	43%	A
579858	Vrchlabí	Čechy	16 809	1 876	9 474	5 398	11%	56%	32%	B	14 291	398	5 826	6 010	3%	41%	42%	B
541630	Vsetín	Morava	30 989	4 344	16 160	10 346	14%	52%	33%	G	25 616	799	10 953	10 816	3%	43%	42%	B
581186	Vysoké Mýto	Čechy	9 365	1 991	4 093	3 240	21%	44%	35%	A	9 501	403	4 180	3 824	4%	44%	40%	B
592889	Vyškov	Morava	19 913	3 271	7 176	9 302	16%	36%	47%	G	18 898	590	7 089	9 053	3%	38%	48%	G
541354	Zábřeh	Morava	10 395	1 297	5 283	3 750	12%	51%	36%	G	8 157	296	3 361	3 846	4%	41%	47%	B
585068	Zlín	Morava	92 439	12 681	47 207	32 347	14%	51%	35%	G	80 396	1 236	30 722	40 162	2%	38%	50%	G
593711	Znojmo	Morava	36 884	9 805	13 172	13 836	27%	36%	38%	A	30 587	1 906	8 952	15 649	6%	29%	51%	A
566985	Žatec	Čechy	12 980	2 408	4 073	6 461	19%	31%	50%	G	10 666	567	3 439	5 296	5%	32%	50%	A
595209	Žďár nad Sázavou	Morava	21 454	4 057	10 477	6 894	19%	49%	32%	G	19 325	1 179	8 505	7 902	6%	44%	41%	D

Zdroj: SLDB, vlastní zpracování

Příloha 2 Regiony ORP s podíly sektorů a přiřazenou specializací v letech 1991 a 2011

Kód	Název SO ORP	OPM 1991	PRIMER 91	SEKUNDER 91	TERCIER 91	Podíl primér 91	Podíl sekundér 91	Podíl terciér 91	Kód regionu 1991	OPM 2011	PRIMER 11	SEKUNDER 11	TERCIER 11	Podíl primér 11	Podíl sekundér 11	Podíl terciér 11	Kód regionu 2011
4101	Aš	7 794	454	4 657	2 640	6%	60%	34%	B	6 524	85	2 687	2 309	1%	41%	35%	B
2101	Benešov	26 535	4 724	11 240	10 508	18%	42%	40%	G	23 350	973	7 177	12 102	4%	31%	52%	G
2102	Beroun	24 177	2 618	11 824	9 713	11%	49%	40%	G	22 671	468	7 341	11 631	2%	32%	51%	G
4201	Bílina	12 526	566	8 977	2 964	5%	72%	24%	B	8 271	67	4 292	2 663	1%	52%	32%	B
8101	Bílovec	14 557	2 834	7 902	3 785	19%	54%	26%	G	10 362	498	4 290	4 384	5%	41%	42%	B
6201	Blansko	27 490	2 954	17 309	7 146	11%	63%	26%	B	20 073	700	8 181	8 979	3%	41%	45%	B
3101	Blatná	6 699	2 097	2 836	1 754	31%	42%	26%	A	6 079	560	2 839	1 961	9%	47%	32%	D
3201	Blovice	4 441	1 638	1 100	1 676	37%	25%	38%	A	4 162	388	1 632	1 729	9%	39%	42%	D
8102	Bohumín	16 698	440	9 928	6 267	3%	59%	38%	B	12 154	56	5 448	5 110	0%	45%	42%	B
6202	Boskovice	21 513	3 511	11 725	6 228	16%	55%	29%	G	18 410	873	7 878	8 182	5%	43%	44%	B
2103	Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	25 622	3 726	11 664	10 150	15%	46%	40%	G	37 466	703	11 653	20 522	2%	31%	55%	G
6203	Brno	235 937	4 094	105 237	125 397	2%	45%	53%	C	220 150	1 151	51 736	149 665	1%	24%	68%	C
5201	Broumov	8 866	1 517	4 504	2 818	17%	51%	32%	G	6 261	252	2 781	2 318	4%	44%	37%	B
8103	Bruntál	20 957	3 349	9 125	8 330	16%	44%	40%	G	14 405	637	5 412	6 315	4%	38%	44%	G
6204	Břeclav	27 962	5 033	10 950	11 948	18%	39%	43%	G	24 120	1 139	8 238	12 021	5%	34%	50%	G
6205	Bučovice	5 392	1 632	2 220	1 509	30%	41%	28%	A	5 207	269	2 132	2 216	5%	41%	43%	B
6101	Bystřice nad Pernštejnem	10 073	2 477	5 426	2 159	25%	54%	21%	A	6 944	645	3 245	2 442	9%	47%	35%	D
7201	Bystřice pod Hostýnem	6 940	989	3 777	2 151	14%	54%	31%	G	5 371	195	2 147	2 558	4%	40%	48%	B
2104	Čáslav	10 813	2 868	3 430	4 488	27%	32%	42%	A	9 513	649	2 942	4 820	7%	31%	51%	A
2105	Černošice	22 583	5 085	8 250	9 115	23%	37%	40%	A	46 250	813	10 437	28 176	2%	23%	61%	G

5101	Česká Lípa	37 996	4 518	18 877	14 466	12%	50%	38%	G	30 877	634	12 361	13 363	2%	40%	43%	B
5301	Česká Třebová	11 270	564	4 186	6 462	5%	37%	57%	C	7 478	75	2 825	3 831	1%	38%	51%	G
3102	České Budějovice	75 134	7 118	28 689	39 037	9%	38%	52%	C	77 307	1 730	22 606	45 632	2%	29%	59%	G
2106	Český Brod	7 297	1 907	2 478	2 879	26%	34%	39%	A	8 197	381	2 244	4 199	5%	27%	51%	G
3103	Český Krumlov	19 604	4 519	8 071	6 951	23%	41%	35%	A	15 991	935	5 514	7 931	6%	34%	50%	A
8104	Český Těšín	9 343	557	2 346	6 378	6%	25%	68%	C	9 360	60	2 962	5 433	1%	32%	58%	G
3104	Dačice	10 022	3 014	4 537	2 440	30%	45%	24%	A	7 656	722	3 418	2 660	9%	45%	35%	D
4202	Děčín	40 641	2 950	19 225	18 267	7%	47%	45%	G	27 097	431	8 256	14 270	2%	30%	53%	G
5202	Dobruška	9 151	2 393	3 600	3 117	26%	39%	34%	A	7 656	516	2 895	3 346	7%	38%	44%	A
2107	Dobříš	7 116	1 702	2 886	2 518	24%	41%	35%	A	7 835	402	2 336	3 857	5%	30%	49%	G
3202	Domažlice	19 993	4 460	7 770	7 700	22%	39%	39%	A	15 921	1 162	5 518	7 625	7%	35%	48%	A
5203	Dvůr Králové nad Labem	13 112	1 669	7 329	4 061	13%	56%	31%	G	10 246	368	3 878	4 267	4%	38%	42%	G
8105	Frenštát pod Radhoštěm	7 313	674	4 121	2 480	9%	56%	34%	G	8 094	155	4 373	2 816	2%	54%	35%	B
8106	Frýdek-Místek	50 773	4 768	27 480	18 160	9%	54%	36%	G	43 936	854	17 358	21 251	2%	40%	48%	B
5102	Frýdlant	11 106	1 955	5 789	3 336	18%	52%	30%	G	7 799	258	3 152	3 170	3%	40%	41%	B
8107	Frýdlant nad Ostravicí	8 313	1 305	4 033	2 935	16%	49%	35%	G	8 036	333	2 879	3 872	4%	36%	48%	G
8108	Havířov	26 227	1 113	11 275	13 710	4%	43%	52%	C	24 860	115	7 256	14 563	0%	29%	59%	G
6102	Havlíčkův Brod	27 176	6 037	9 924	11 088	22%	37%	41%	A	21 706	1 759	7 717	10 329	8%	36%	48%	A
5302	Hlinsko	10 369	1 811	5 726	2 812	17%	55%	27%	G	7 912	348	3 604	2 890	4%	46%	37%	B
8109	Hlučín	7 997	1 324	3 381	3 263	17%	42%	41%	G	13 012	224	4 658	6 144	2%	36%	47%	G
6206	Hodonín	30 889	3 784	16 557	10 485	12%	54%	34%	G	23 880	851	9 318	11 029	4%	39%	46%	B

7202	Holešov	9 168	1 343	4 787	3 002	15%	52%	33%	G	7 856	333	3 299	3 475	4%	42%	44%	B
5303	Holice	6 318	1 601	3 019	1 676	25%	48%	27%	A	6 205	331	2 410	2 575	5%	39%	41%	G
3203	Horažďovice	6 140	1 845	2 456	1 815	30%	40%	30%	A	4 662	386	2 040	1 666	8%	44%	36%	D
3204	Horšovský Týn	5 728	2 266	1 676	1 772	40%	29%	31%	A	5 396	550	2 137	1 999	10%	40%	37%	D
5204	Hořice	8 157	1 869	3 657	2 570	23%	45%	32%	A	6 644	496	2 145	2 968	7%	32%	45%	A
2108	Hořovice	12 157	1 690	6 735	3 716	14%	55%	31%	G	12 185	275	5 395	4 865	2%	44%	40%	B
5205	Hradec Králové	77 770	7 657	32 579	36 708	10%	42%	47%	G	70 126	1 792	18 301	43 254	3%	26%	62%	C
7101	Hranice	16 029	3 128	6 645	6 167	20%	41%	38%	G	14 361	514	5 765	6 749	4%	40%	47%	B
6103	Humpolec	8 033	1 445	4 122	2 435	18%	51%	30%	G	7 532	478	3 030	3 320	6%	40%	44%	D
6207	Hustopeče	12 873	4 578	4 302	3 974	36%	33%	31%	A	13 198	943	5 030	5 471	7%	38%	41%	A
4102	Cheb	24 644	2 911	7 797	13 779	12%	32%	56%	C	19 757	431	4 862	10 913	2%	25%	55%	G
4203	Chomutov	34 997	2 213	17 057	15 664	6%	49%	45%	G	30 370	400	11 305	14 506	1%	37%	48%	G
6104	Chotěboř	9 987	2 451	5 170	2 329	25%	52%	23%	A	8 447	623	4 048	2 891	7%	48%	34%	D
5304	Chrudim	37 939	6 015	18 644	13 110	16%	49%	35%	G	32 237	1 289	11 197	15 734	4%	35%	49%	G
6208	Ivančice	8 035	1 374	4 131	2 507	17%	51%	31%	G	8 085	233	3 018	3 643	3%	37%	45%	G
5103	Jablonec nad Nisou	28 024	1 295	15 795	10 786	5%	56%	38%	G	22 712	176	8 939	10 515	1%	39%	46%	B
8110	Jablunkov	4 762	1 118	1 204	2 418	23%	25%	51%	E	6 353	230	2 146	3 052	4%	34%	48%	G
5206	Jaroměř	8 271	1 409	3 678	3 150	17%	44%	38%	G	7 545	304	2 859	3 237	4%	38%	43%	G
7102	Jeseník	20 220	3 263	9 449	7 386	16%	47%	37%	G	14 115	685	4 033	7 409	5%	29%	52%	G
5207	Jičín	21 819	5 545	8 380	7 757	25%	38%	36%	A	20 676	1 053	7 541	9 304	5%	36%	45%	G
6105	Jihlava	49 342	6 873	23 529	18 833	14%	48%	38%	G	47 751	1 541	19 657	22 000	3%	41%	46%	B
5104	Jilemnice	9 870	1 425	5 034	3 368	14%	51%	34%	G	8 954	463	3 526	3 710	5%	39%	41%	B
3105	Jindřichův Hradec	22 591	5 689	9 015	7 757	25%	40%	34%	A	18 910	1 459	6 069	9 150	8%	32%	48%	A
4204	Kadaň	22 910	2 323	14 125	6 435	10%	62%	28%	B	17 749	433	8 747	6 161	2%	49%	35%	B
3106	Kaplice	9 271	2 503	4 051	2 700	27%	44%	29%	A	7 731	406	3 367	2 783	5%	44%	36%	B
4103	Karlovy Vary	46 927	4 268	18 972	23 459	9%	40%	50%	G	39 507	960	10 672	22 320	2%	27%	56%	G
8111	Karviná	47 800	602	30 970	16 069	1%	65%	34%	B	27 611	112	11 782	13 118	0%	43%	48%	B

2109	Kladno	53 132	2 279	32 257	18 545	4%	61%	35%	B	45 212	520	13 188	24 860	1%	29%	55%	G
3205	Klatovy	25 199	5 391	9 406	10 280	21%	37%	41%	A	20 588	1 218	7 370	9 772	6%	36%	47%	A
2110	Kolín	39 437	4 903	19 360	15 054	12%	49%	38%	G	33 945	874	13 640	15 425	3%	40%	45%	B
7103	Konice	4 529	1 686	1 914	928	37%	42%	20%	A	3 595	323	1 443	1 286	9%	40%	36%	D
8112	Kopřivnice	22 505	1 029	16 591	4 837	5%	74%	21%	B	17 805	183	9 241	6 530	1%	52%	37%	B
5208	Kostelec nad Orlicí	11 381	1 703	5 166	4 472	15%	45%	39%	G	9 131	397	3 353	4 141	4%	37%	45%	G
5305	Králíky	4 618	843	2 440	1 296	18%	53%	28%	G	3 036	168	1 097	1 308	6%	36%	43%	A
3206	Kralovice	9 844	3 467	2 807	3 542	35%	29%	36%	A	7 873	983	2 683	3 277	12%	34%	42%	A
2111	Kralupy nad Vltavou	12 403	1 170	6 551	4 652	9%	53%	38%	G	11 495	136	3 661	6 121	1%	32%	53%	G
4104	Kraslice	6 675	554	4 297	1 812	8%	64%	27%	B	4 187	114	1 812	1 523	3%	43%	36%	B
8113	Kravaře	4 619	1 294	1 765	1 550	28%	38%	34%	A	7 213	198	3 214	2 661	3%	45%	37%	B
8114	Krnov	19 161	3 486	8 235	7 349	18%	43%	38%	G	14 323	600	4 960	6 900	4%	35%	48%	G
7203	Kroměříž	33 973	5 217	15 123	13 540	15%	45%	40%	G	26 698	1 044	9 777	13 553	4%	37%	51%	G
6209	Kuřim	8 145	639	5 917	1 568	8%	73%	19%	B	9 701	175	4 854	3 844	2%	50%	40%	B
2112	Kutná Hora	24 414	4 847	11 417	8 115	20%	47%	33%	G	19 081	1 114	6 909	8 557	6%	36%	45%	A
6210	Kyjov	24 157	5 042	11 976	7 108	21%	50%	29%	G	19 905	903	8 382	8 756	5%	42%	44%	B
5306	Lanškroun	10 140	2 255	5 776	2 062	22%	57%	20%	D	10 395	527	5 627	3 180	5%	54%	31%	B
5105	Liberec	67 470	3 985	34 021	29 188	6%	50%	43%	G	65 008	518	22 395	34 458	1%	34%	53%	G
7104	Lipník nad Bečvou	5 693	1 618	1 967	2 077	28%	35%	36%	A	5 150	263	1 641	2 638	5%	32%	51%	G
4205	Litoměřice	27 508	3 626	11 625	12 094	13%	42%	44%	G	23 118	775	6 639	12 087	3%	29%	52%	G
5307	Litomyšl	10 838	3 766	3 636	3 399	35%	34%	31%	A	10 637	1 138	3 705	4 918	11%	35%	46%	A
7105	Litovel	10 091	2 788	4 668	2 585	28%	46%	26%	A	8 489	576	3 675	3 359	7%	43%	40%	D
4206	Litvínov	25 428	622	18 615	6 147	2%	73%	24%	B	13 708	104	6 122	5 818	1%	45%	42%	B
4207	Louny	20 159	4 009	6 966	9 091	20%	35%	45%	G	16 034	705	5 479	7 560	4%	34%	47%	G
4208	Lovosice	13 547	2 422	6 431	4 655	18%	47%	34%	G	10 347	444	4 124	3 994	4%	40%	39%	B
7204	Luhačovice	10 398	2 167	4 558	3 667	21%	44%	35%	G	8 369	234	3 125	3 965	3%	37%	47%	G

2113	Lysá nad Labem	4 354	1 179	1 208	1 964	27%	28%	45%	A	7 434	552	2 011	3 798	7%	27%	51%	A
4105	Mariánské Lázně	12 152	1 879	2 964	7 252	15%	24%	60%	C	9 821	451	1 997	5 926	5%	20%	60%	G
2114	Mělník	20 296	3 675	8 267	8 293	18%	41%	41%	G	16 976	561	5 258	8 590	3%	31%	51%	G
6211	Mikulov	8 483	2 512	2 783	3 176	30%	33%	37%	A	7 401	672	2 767	3 170	9%	37%	43%	A
3107	Milevsko	8 997	2 373	4 176	2 419	26%	46%	27%	A	7 145	665	2 635	2 858	9%	37%	40%	A
2115	Mladá Boleslav	46 945	6 047	25 413	15 392	13%	54%	33%	G	53 199	1 038	25 283	20 415	2%	48%	38%	B
2116	Mnichovo Hradiště	7 308	1 410	3 747	2 144	19%	51%	29%	G	6 802	341	2 883	2 811	5%	42%	41%	B
7106	Mohelnice	9 047	1 640	4 877	2 481	18%	54%	27%	G	9 295	341	5 139	2 764	4%	55%	30%	B
5308	Moravská Třebová	12 932	2 673	6 468	3 764	21%	50%	29%	G	9 706	468	4 228	3 859	5%	44%	40%	B
6106	Moravské Budějovice	11 074	3 293	4 425	3 345	30%	40%	30%	A	8 305	739	3 372	3 356	9%	41%	40%	D
6212	Moravský Krumlov	9 052	3 639	2 811	2 590	40%	31%	29%	A	7 385	559	2 860	2 903	8%	39%	39%	A
4209	Most	40 505	1 380	22 224	16 759	3%	55%	41%	G	29 313	227	10 143	15 234	1%	35%	52%	G
5209	Náchod	29 778	2 559	16 991	10 110	9%	57%	34%	B	25 286	723	10 240	11 144	3%	40%	44%	B
6107	Náměšť nad Oslavou	5 655	1 893	1 970	1 770	33%	35%	31%	A	4 796	476	1 273	2 599	10%	27%	54%	A
3207	Nepomuk	4 346	1 925	1 202	1 201	44%	28%	28%	A	3 872	361	1 574	1 460	9%	41%	38%	D
2117	Neratovice	11 555	1 114	7 266	3 147	10%	63%	27%	B	10 443	323	3 861	4 817	3%	37%	46%	G
5210	Nová Paka	6 835	560	4 143	2 095	8%	61%	31%	B	5 060	121	2 150	2 128	2%	42%	42%	B
6108	Nové Město na Moravě	7 925	2 232	2 562	3 118	28%	32%	39%	A	6 939	634	2 247	3 393	9%	32%	49%	A
5211	Nové Město nad Metují	7 118	935	4 417	1 746	13%	62%	25%	B	5 612	256	2 453	2 282	5%	44%	41%	B
5106	Nový Bor	13 023	627	9 187	3 189	5%	71%	24%	B	9 151	113	4 056	3 533	1%	44%	39%	B
5212	Nový Bydžov	7 626	2 322	2 994	2 267	30%	39%	30%	A	6 383	434	2 419	2 599	7%	38%	41%	A

8115	Nový Jičín	23 239	3 272	10 050	9 835	14%	43%	42%	G	20 336	617	8 075	9 728	3%	40%	48%	B
2118	Nymburk	19 507	2 831	7 071	9 575	15%	36%	49%	G	15 631	564	5 048	7 870	4%	32%	50%	G
3208	Nýřany	15 886	3 281	7 696	4 845	21%	48%	30%	G	18 377	585	7 852	7 188	3%	43%	39%	B
8116	Odry	4 924	1 126	2 657	1 130	23%	54%	23%	A	4 145	183	1 712	1 584	4%	41%	38%	B
7107	Olomouc	82 440	6 712	35 625	38 840	8%	43%	47%	G	80 491	1 462	21 877	50 792	2%	27%	63%	C
8117	Opava	48 394	7 491	18 884	21 812	15%	39%	45%	G	43 972	1 633	15 441	21 736	4%	35%	49%	G
8118	Orlová	20 640	866	13 312	6 395	4%	64%	31%	B	13 617	75	5 040	6 561	1%	37%	48%	G
8119	Ostrava	211 604	2 751	120 607	86 586	1%	57%	41%	B	160 083	642	49 940	94 278	0%	31%	59%	G
4106	Ostrov	13 193	953	6 443	5 748	7%	49%	44%	G	10 264	189	2 982	5 492	2%	29%	54%	G
7205	Otrokovice	21 246	1 619	15 603	3 995	8%	73%	19%	B	17 834	191	9 791	6 195	1%	55%	35%	B
6109	Pacov	5 021	1 542	2 315	1 157	31%	46%	23%	A	3 883	563	1 629	1 267	14%	42%	33%	D
5309	Pardubice	66 215	3 625	32 814	29 268	5%	50%	44%	G	63 116	778	20 395	36 124	1%	32%	57%	G
6110	Pelhřimov	23 551	5 829	9 730	7 940	25%	41%	34%	A	19 780	1 578	7 941	8 370	8%	40%	42%	D
3108	Písek	24 423	4 542	9 765	10 009	19%	40%	41%	G	21 865	1 206	7 297	10 403	6%	33%	48%	A
3209	Plzeň	112 942	2 807	55 748	53 782	2%	49%	48%	G	100 663	674	31 900	58 555	1%	32%	58%	G
4210	Podbořany	7 560	2 339	2 207	3 001	31%	29%	40%	A	5 959	354	2 230	2 410	6%	37%	40%	A
2119	Poděbrady	12 242	2 851	4 137	5 231	23%	34%	43%	A	11 140	554	3 236	5 910	5%	29%	53%	G
6213	Pohořelice	4 274	1 592	702	1 976	37%	16%	46%	A	5 538	311	1 862	2 566	6%	34%	46%	A
5310	Polička	8 975	2 176	4 273	2 510	24%	48%	28%	A	7 815	477	3 548	3 029	6%	45%	39%	D
1100	Praha	678 566	8 047	213 840	450 214	1%	32%	66%	C	719 937	2 574	107 248	544 979	0%	15%	76%	C
3109	Prachatice	15 784	4 174	5 501	6 046	26%	35%	38%	A	13 146	999	4 713	5 686	8%	36%	43%	A
7108	Prostějov	43 280	6 869	20 981	15 285	16%	48%	35%	G	37 600	1 639	13 147	18 297	4%	35%	49%	G
5311	Přelouč	11 241	1 965	6 144	3 097	17%	55%	28%	G	9 783	356	4 596	3 480	4%	47%	36%	B
7109	Přerov	44 603	4 692	21 912	17 755	11%	49%	40%	G	32 755	885	11 858	16 397	3%	36%	50%	G
3210	Přeštice	7 559	2 099	3 268	2 157	28%	43%	29%	A	7 761	407	3 212	3 081	5%	41%	40%	B
2120	Příbram	35 307	4 191	16 131	14 939	12%	46%	42%	G	28 521	1 078	9 395	14 911	4%	33%	52%	G

2121	Rakovník	25 230	5 948	9 751	9 498	24%	39%	38%	A	20 961	1 017	6 730	10 892	5%	32%	52%	G
3211	Rokycany	20 596	3 213	9 726	7 558	16%	47%	37%	G	19 337	802	8 137	7 979	4%	42%	41%	B
6214	Rosice	7 910	1 210	4 165	2 504	15%	53%	32%	G	8 117	228	2 983	3 753	3%	37%	46%	G
4211	Roudnice nad Labem	13 088	2 672	5 288	5 073	20%	40%	39%	G	12 092	526	4 026	5 656	4%	33%	47%	G
7206	Rožnov pod Radhoštěm	16 495	1 277	10 916	4 219	8%	66%	26%	B	13 885	318	6 317	5 584	2%	45%	40%	B
4212	Rumburk	15 650	1 242	8 923	5 426	8%	57%	35%	B	11 014	193	4 269	5 283	2%	39%	48%	G
5213	Rychnov nad Kněžnou	17 093	3 081	8 219	5 731	18%	48%	34%	G	15 799	692	7 076	6 215	4%	45%	39%	B
8120	Rýmařov	8 813	1 314	4 851	2 601	15%	55%	30%	G	5 545	314	2 400	2 007	6%	43%	36%	D
2122	Říčany	11 610	2 825	3 722	5 002	24%	32%	43%	A	24 409	417	5 621	15 083	2%	23%	62%	C
2123	Sedlčany	9 958	3 435	3 603	2 907	34%	36%	29%	A	8 523	842	3 014	3 833	10%	35%	45%	A
5107	Semily	14 044	1 978	7 751	4 241	14%	55%	30%	G	9 785	461	3 389	4 532	5%	35%	46%	G
2124	Slaný	16 605	3 227	7 578	5 782	19%	46%	35%	G	14 264	534	4 896	6 663	4%	34%	47%	G
6215	Slavkov u Brna	5 206	1 576	1 600	2 007	30%	31%	39%	A	7 905	213	3 284	3 375	3%	42%	43%	B
3110	Soběslav	10 038	1 955	4 889	3 175	19%	49%	32%	G	8 322	455	3 487	3 374	5%	42%	41%	D
4107	Sokolov	42 662	1 819	26 803	13 902	4%	63%	33%	B	29 461	305	12 104	12 838	1%	41%	44%	B
3212	Stod	8 036	1 496	3 126	3 371	19%	39%	42%	G	9 438	238	4 383	3 579	3%	46%	38%	B
3111	Strakonice	23 542	3 986	11 259	8 253	17%	48%	35%	G	19 396	965	7 127	8 858	5%	37%	46%	G
3213	Stříbro	7 585	2 148	2 531	2 857	28%	33%	38%	A	6 440	297	2 795	2 384	5%	43%	37%	B
3214	Sušice	11 499	3 146	4 097	4 193	27%	36%	36%	A	8 887	879	2 688	4 139	10%	30%	47%	A
6111	Světlá nad Sázavou	10 003	1 909	5 683	2 394	19%	57%	24%	B	7 638	529	3 314	3 008	7%	43%	39%	D
5312	Svitavy	15 774	2 772	7 328	5 616	18%	46%	36%	G	12 324	530	4 078	6 138	4%	33%	50%	G
6216	Šlapanice	13 600	3 146	5 840	4 555	23%	43%	33%	A	22 834	593	8 591	11 421	3%	38%	50%	G
7110	Šternberk	11 160	1 852	5 203	3 983	17%	47%	36%	G	8 780	382	2 985	4 359	4%	34%	50%	G
7111	Šumperk	37 183	4 385	18 889	13 706	12%	51%	37%	G	27 403	1 029	10 637	13 131	4%	39%	48%	G

3112	Tábor	39 848	6 921	15 768	17 041	17%	40%	43%	G	34 705	1 666	11 737	17 632	5%	34%	51%	G
3215	Tachov	17 190	4 054	5 982	7 038	24%	35%	41%	A	14 970	792	5 587	6 419	5%	37%	43%	G
5108	Tanvald	10 877	785	7 120	2 922	7%	65%	27%	B	7 351	99	2 639	3 321	1%	36%	45%	G
6112	Telč	5 993	2 233	2 145	1 604	37%	36%	27%	A	4 443	513	1 615	1 714	12%	36%	39%	A
4213	Teplice	50 008	1 776	25 461	22 601	4%	51%	45%	G	39 019	286	12 795	19 938	1%	33%	51%	G
6217	Tišnov	12 756	2 170	6 513	4 033	17%	51%	32%	G	12 843	388	5 537	5 448	3%	43%	42%	B
3113	Trhové Sviny	6 644	2 459	2 280	1 895	37%	34%	29%	A	6 719	458	2 607	2 577	7%	39%	38%	A
5214	Trutnov	33 031	2 867	17 040	12 969	9%	52%	39%	G	26 296	541	9 796	12 329	2%	37%	47%	G
6113	Třebíč	37 065	7 480	17 456	12 054	20%	47%	33%	G	30 006	1 668	12 346	13 465	6%	41%	45%	D
3114	Třeboň	11 895	2 861	5 101	3 886	24%	43%	33%	A	9 946	643	3 811	4 569	6%	38%	46%	A
8121	Třinec	30 677	1 630	21 330	7 602	5%	70%	25%	B	25 470	247	11 810	10 735	1%	46%	42%	B
5109	Turnov	14 983	2 517	7 791	4 588	17%	52%	31%	G	14 169	570	6 230	5 621	4%	44%	40%	B
3115	Týn nad Vltavou	11 321	1 441	7 945	1 903	13%	70%	17%	B	6 262	343	3 095	2 219	5%	49%	35%	D
7207	Uherské Hradiště	42 719	5 922	22 683	14 006	14%	53%	33%	G	38 845	978	16 900	17 832	3%	44%	46%	B
7208	Uherský Brod	22 735	4 228	12 798	5 678	19%	56%	25%	G	19 135	699	9 203	7 929	4%	48%	41%	B
7112	Uničov	10 178	2 263	5 313	2 525	22%	52%	25%	A	8 973	559	3 905	3 119	6%	44%	35%	D
4214	Ústí nad Labem	63 063	1 818	28 128	32 609	3%	45%	52%	C	50 021	288	13 002	30 161	1%	26%	60%	G
5313	Ústí nad Orlicí	13 084	1 325	5 727	5 951	10%	44%	45%	G	11 264	356	3 928	5 870	3%	35%	52%	G
7209	Valašské Klobouky	9 682	3 025	4 358	2 281	31%	45%	24%	A	7 648	332	3 441	2 751	4%	45%	36%	B
7210	Valašské Meziříčí	21 640	2 396	10 376	8 771	11%	48%	41%	G	18 849	409	8 489	8 030	2%	45%	43%	B
4215	Varnsdorf	10 697	359	7 092	3 211	3%	66%	30%	B	7 202	90	3 205	2 991	1%	45%	42%	B
6114	Velké Meziříčí	13 351	4 348	5 576	3 420	33%	42%	26%	A	12 048	947	5 067	4 983	8%	42%	41%	D
6218	Veselí nad Moravou	19 034	3 771	9 549	5 692	20%	50%	30%	G	13 431	666	5 754	5 603	5%	43%	42%	B
3116	Vimperk	8 342	1 842	3 416	3 062	22%	41%	37%	A	7 392	554	2 744	3 133	7%	37%	42%	A
8122	Vítkov	6 356	1 951	1 607	2 784	31%	25%	44%	A	4 788	401	1 423	2 281	8%	30%	48%	A

7211	Vízovice	6 989	4 018	1 311	1 630	57%	19%	23%	A	7 294	183	3 379	2 760	3%	46%	38%	B
2125	Vlašim	11 630	3 282	4 960	3 374	28%	43%	29%	A	10 336	893	3 807	4 342	9%	37%	42%	A
3117	Vodňany	4 803	1 405	1 841	1 554	29%	38%	32%	A	4 710	405	1 647	1 872	9%	35%	40%	A
2126	Votice	5 265	1 963	1 823	1 471	37%	35%	28%	A	4 268	371	1 579	1 828	9%	37%	43%	A
5215	Vrchlabí	16 260	1 517	9 434	5 251	9%	58%	32%	B	13 311	315	5 436	5 675	2%	41%	43%	B
7212	Vsetín	31 320	4 518	16 175	10 486	14%	52%	33%	G	25 940	818	10 984	11 010	3%	42%	42%	B
5314	Vysoké Mýto	15 497	3 361	7 180	4 884	22%	46%	32%	A	13 947	764	5 999	5 562	5%	43%	40%	D
6219	Vyškov	23 271	3 665	9 412	10 017	16%	40%	43%	G	21 385	641	8 205	10 081	3%	38%	47%	G
7113	Zábřeh	15 435	2 364	8 505	4 482	15%	55%	29%	G	11 496	536	5 108	4 835	5%	44%	42%	B
7213	Zlín	58 475	4 857	29 366	24 113	8%	50%	41%	G	49 142	636	15 358	28 279	1%	31%	58%	G
6220	Znojmo	40 330	10 997	14 487	14 770	27%	36%	37%	A	33 402	2 195	9 961	16 798	7%	30%	50%	A
5315	Žamberk	13 425	2 339	6 843	4 194	17%	51%	31%	G	12 522	909	5 550	4 743	7%	44%	38%	D
4216	Žatec	13 333	2 635	4 093	6 567	20%	31%	49%	G	10 885	611	3 516	5 337	6%	32%	49%	A
6115	Žďár nad Sázavou	21 687	3 356	11 438	6 870	15%	53%	32%	G	19 404	1 030	8 813	7 819	5%	45%	40%	B
5110	Železný Brod	5 814	724	4 023	1 053	12%	69%	18%	B	3 960	73	1 808	1 457	2%	46%	37%	B
6221	Židlochovice	7 759	2 644	2 934	2 142	34%	38%	28%	A	10 244	565	3 835	4 430	6%	37%	43%	A

Zdroj: SLDB, vlastní zpracování